

Walker

Бертолт Брехт
ТРОФЕИТЕ
НА ЛУКУЛ

БЕРТОЛТ БРЕХТ
ТРОФЕИТЕ НА ЛУКУЛ
ИЗБРАНИ РАЗКАЗИ

Превод: Румяна Георгиева, Венцеслав Константинов, Николай Попов,
Боряна Вълчева, Елена Иванова, Севдалина Аршинкова, Златка
Бойчева

chitanka.info

ВЕНЦЕСЛАВ КОНСТАНТИНОВ
БЕРТОЛТ БРЕХТ
ТРИ СКИЦИ КЪМ ЕДИН ПОРТРЕТ

ЧЕСТНОСТТА В ЕДИН БЕЗЧЕСТЕН СВЯТ

За седемнадесетгодишния Брехт и един негов съученик преминаването в по-горния клас на Аугсбургската градска гимназия зависи от бележките на класните им работи по френски и латински. Френският на Брехт е толкова лош, колкото и латинският на другаря му, тъй че и двете тетрадки се връщат нашарени с червено мастило и с акуратно изписани слаби оценки. Приятелят на Брехт се опитва да спаси положението, изтрива няколко от поправените грешки и протестира пред учителя по латински, че го е оцетил и му е написал по-лоша оценка, отколкото трябва. Учителят поглежда листовете срещу светлината, открива изтритите места и хитростта на момчето е разобличена. Брехт използва по-остроумна тактика — с червено мастило прибавя поправки там, където няма никакви грешки. После отива при учителя по френски и най-смирено му обръща внимание, че някои от подчертаните грешки всъщност не са грешки. Учителят е смутен, решава, че от разсеяност е поправил верни места, извинява се на ученика и написва под класната му работа по-висока оценка. Така Брехт успява да завърши гимназия, но преди това превъзможва още едно премеждие.

Годината е 1915, бушува Първата световна война. Това е времето, когато германският шовинизъм празнува най-сладките си оргии. В час по литература на учениците е зададено да напишат съчинение върху стих от Хораций, който гласи: „Сладко и почтено е да се умре за отечеството.“ В тетрадката си Брехт написва следното:

„На тази древна сентенция можем да гледаме само като на зле скалъпена пропаганда. Раздялата с живота е винаги трудна — както в леглото, така и на бойното поле — особено за един млад човек в разцвета на годините си. Само празноглавци могат в суетността си да стигнат дотам, че да приказват за лекия и приятен скок през тъмните двери на небитието...“

Единствено намесата на учителя спасява гимназиста от изключване — обявява го за душевно болен...

Въпреки отвращението си от насилието, кръвта и смъртта, в края на войната младият Брехт е мобилизиран — като санитар в полски лазарет ампутира крайници, опознава последиците от задушаванията с отровни газове, пише стихове...

Истинският му творчески път започва с поражението на Германия. Окъсан, гладен, напуснал семейството си на фабрикант, понесъл в себе си „студа на горите“, той става дете на улицата и се препитава като естраден изпълнител в литературното кабаре на мюнхенския комик Карл Валентин. Все още никому неизвестен, скрит зад стоманените рамки на евтините си очила, поетът пее собствените си балади — сред тях и прочутата по-късно „Легенда за мъртвия войник“, — а мишите му очи пронизват момичетата в тъмнината. Приятелите му от ония години го описват като човек, съставен от огън и лед, пълен с противоречия и странности — самотен, почти неспособен на по-дълбоки чувства към близки хора и въпреки това постоянно заобиколен от приятели, почитатели, сътрудници: неотразим Дон Жуан на нощните заведения и в същото време страстен пуритан, враг на чувствените радости; с грозна и занемарена външност и все пак извънредно привлекателен за всички; болезнено чувствителен, мил и учтив към едни, но невъздържан и непоносимо груб към други... Ето как Лион Фойхтвангер си спомня за първата си среща с двадесетгодишния Брехт:

„В края на 1918 година, малко след избухването на така наречената Германска революция, в дома ми в Мюнхен дойде някакъв млад човек — мършав, небръснат и одърпан. Не можеше да си намери място, говореше швабско наречие, беше написал пиеса, казваше се Бертолт Брехт. Лицата в пиесата говореха свръхмодерен език — див и мощен, пълен с цвят и сила, почерпан не от книгите, а изтръгнат направо от устата на живота...“

Пиесата се нарича „Ваал“. Героят и е „прокълнат поет“ от рода на Брехтовите младежки идоли Вийон, Верлен и Рембо. Той е изпълнен с погнуса и гордо презрение към заобикалящия го убог свят, отвращава се от писателите, продали се евтино на еснафите. Ваал изтръпва пред кухите фрази за отечество, национални идеали, прогрес и благоденствие. Но той се изправя пред безответния въпрос за смисъла на живота, за стойността на морала. След дълга поредица от изстъпления, след като убива най-добрия си приятел, Ваал остава

напълно сам, напуснат от всички, и умира безпомощен и жалък — той никога не разбира какви качества е притежавал и как е трябвало да ги осъществи.

Защо е цялото това напрежение и усилие на живота? Не е ли все едно как ще свършим — краят нали е един? Човекът е чужденец в този свят, страданията му не струват пукнат грош — няма не е обречен да си задава въпроси, на които няма отговор? Нима животът не е само театрална сцена, където човекът престоява известно време — без смисъл, без цел? Не е ли съществуването просто досадна привичка без трайно значение?

Това са Сизифовите въпроси, които измъчват поета Ваал, измъчват поета Брехт, измъчват цяло едно поколение, преживяло ужаса на непознатата дотогава война, лишено от надежди и нравствени устои.

Това е времето, когато Брехт създава и ранните си разкази. В тях намират израз същите парливи проблеми на епохата, отекват същите гласове на покруса и обезвереност поради неспособността на човека да живее в мир и съгласие със себеподобните си. Както в лириката си, така и в кратката си проза Брехт се обръща към няколко основни теми. Една от тях е войната като безсмислена и зловеща машина за унищожение преди всичко на човешкото в човека. Това е идеята на разказа „Фелдфебелът“ (1921). Друга тема за младия писател е следвоенната криминалност, асоциалното поведение, необузданата сексуалност като компенсация на чувството за излишност в този свят. Тези мотиви прозвучават в разказите „Яванецът Майер“ (1921) и „Един подъл тип“ (1922). А в разказите „Отговорът“ (1924) и „Изповед на един дог“ (1925) вече се набелязва темата за съдбата на най-низшата социална прослойка, която само няколко години по-късно ще триумфира на сцената в прочутата „Опера за три гроша“. Но разказвачът Брехт се обръща и към миналото, за да може по „отчужден“ начин да представи проблемите на настоящето — „Смъртта на Чезаре Малатеста“ (1924). Този метод писателят ще използва десетилетие и половина след това, за да създаде своите белетристични шедеври.

През 1924 година видният режисьор Макс Райнхард поканва Бертолт Брехт да стане драматург на берлинския „Дойчес театър“. Той вече е поставил в мюнхенския „Камершпил“ драмата си „Барабани в нощта“ (1922), която му е донесла литературната награда „Хайнрих

фон Клайст“. Във фойетата и салона на театъра са висели табла с надписи: „Не се пулете тъй романтично!“ В Берлин Брехт започва съвместна работа с режисьорите Ервин Пискатор и Леополд Йеснер. Там открива и истинската си житейска спътница — актрисата Хелене Вайгел. В тези години той подготвя основите на своя „епически театър“, който изисква от зрителите да не оставят ума си „на гардероба“, а да мислят критично върху спектакъла. По-късно Брехт ще нарече тази форма „диалектически театър“, тоест театър, в който се показва обратната страна на живота, за да се прозре истината за човешкия път във времето. Постепенно въпросът „Какво става?“ се заменя от въпроса „Защо става?“...

Настъпват годините на зрелостта.

СВЕТЪТ НЕ ТРЯБВА ДА БЪДЕ САМО ОБЯСНЕН

Писателят вкусва от славата и финансовия успех, но запазва позата си на литературен особняк. Брехт се появява в своеобразен костюм: голф, жилетка със сатенени ръкави, кожено яке, кожена вратовръзка, одърпан кожен каскет и очила в стоманени рамки. Има вид повече на дребен чиновник или гимназиален учител, най-често ходи небръснат, а косата си сресва напред в небрежната прическа на римски император...

Анархистично настроеният млад човек е навлязъл в дълбок конфликт със света и себе си. Стреми се към позитивно решение, към творчество и житейски смисъл, нужна му е истинска любов и човешка солидарност, но се сблъсква с бруталност и насилие, с непоносимо социално неравенство.

И през 1926 година Брехт пише на своята сътрудничка Елизабет Хауптман: „Затънал съм до уши в «Капиталът». Сега трябва да го знам точно...“ Писателят е започнал да посещава Марксистическата работническа школа, да изучава икономика и философия. Смята, че естественият път на духовното развитие у един мислещ човек е да съчетае ненавистта си към съществуващия обществен порядък с вярата във възможността той да бъде променен. Марксизмът му позволява да обедини диалектически активното бунтарско начало у себе си с възжеланията на хуманизма, стремежа към себеосъществяване с моралната необходимост да отдаде силите си на социалния напредък. В Марксовата философия Брехт намира оная твърдост и упование, които дълго и болезнено са му липсвали, намира основата на една също тъй нужна му духовна дисциплинираност.

И ето че тъкмо вътрешното напрежение между тази дисциплинираност и разнопосочните пориви на художествената мисъл започва да придава на произведенията му особено очарование, стегнатост, многозначност и дълбочина. Така политическото ангажиране на писателя преди всичко дооформя личността му на

творец — освобождава го от сковаващото отчаяние на ранните години, придава на разрушителните сили в характера му градивна насока и му позволява да рационализира и овладее поетическите си увлечения. Брехт се изпълва с убеждението, че светът не трябва да бъде само обяснен, но и променен, той вече вярва, че такава промяна е възможна, нещо повече — тя е исторически необходима. И той пожелава да допринесе с творчеството си за промяната първо в съзнанието на хората.

През този период Брехт написва цяла поредица разкази, в които нахвърля дълбоко песимистична, дори нихилистична картина на света с очакването тъкмо така да убеди читателите си в необходимостта от обновяване на този свят. В разказите „Мръсна вода“, „Малка застрахователна история“ и „Подаръкът на Дядо Господ“ той доразвива темата за социалното неравенство, за непоносимо тъжната съдба на „малкия човек“, превърнат в жалка играчка на търгащите и властоимците. А безсъдържателният разгулен живот на богатите става тема на разказите „Консерва морски раци“ и „Барбара“. Пак тогава Брехт се увлича от спорта и техниката, които будят тъй голямо възхищение у широките народни маси. За да привлече повече читатели от различни обществени слоеве, той създава психологически заострени разкази на такава тема — „Крошето“, „Четирима мъже и тесте карти за покер“ и „Естественото държание на Мюлер“. И всички тези творби са създадени през същата 1926 година, когато писателят започва да изучава задълбочено философията на марксизма.

Пак тогава за Брехт започва периодът на неговите „учебни пиеси“, в които разглежда сблъсъка между индивида и обществото, конфликта между личната свобода и социалната обвързаност. В драмата „Наказателна мярка“, чийто окончателен вариант е от 1930 година, той изобразява керван от японски селяни, който пътува през планината. Едно момче, хилаво и нездраво, се разболява и се превръща в пречка за своите спътници. По стар японски обичай този, който не може да върви в крак с другите, бива изоставен в гората на произвола на съдбата. Тази участ чака и болното момче. То съзнава, че благополучието на колектива е нещо по-важно от неговото страдание и само се съгласява да постъпят с него според древния обичай, само моли да го хвърлят в някоя пропаст, за да не умре от бавна и мъчителна смърт.

Това е първият вариант на пиесата. След премиерата ѝ Брехт провежда допитване сред зрителите и най-вече сред студентите от марксистическия факултет в Ной Кьолн, интересува се от мненията и реакциите им. Оказва се, че студентите не проумяват защо момчето трябва да приеме собствената си смърт, а не се защитава.

Брехт приема това възражение и преработва пиесата от напълно противоположна позиция. Сега вече болното момче отговаря на колектива, че не вижда смисъл в тоя стар обичай и че трябва да се въведе нов обичай, според който при всяко ново положение да се разсъждава по нов начин. Но този вариант предизвиква още по-голямо недоумение и разгорещени критики отляво и отдясно.

Накрая се стига до третия, окончателен вариант на пиесата. Действието е пренесено в Китай, а героите са комунистически агитатори, които пропагандират марксистическото учение. В последна сметка болното момче се убеждава в своята „историческа предопределеност“ и загива.

Ето как Брехт търси разрешение на конфликта между партийната дисциплина и анархистичния стремеж към независимост. Това е твърде близка, интимна тема за писателя — темата за „свободата като осъзната необходимост“. Сам той усвоява съзнателно отношение към живота и творчеството си. Запитан в ония дни какво чувства, когато пише, Брехт отговаря: „Чувствавам, когато имам главоболие — когато пиша, мисля.“

ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТЪЦИ НА ГЕРОИЧНАТА ПОЗА

Когато през 1933 година по площадите на Германия „стопроцентовите“ немци започват да горят литературното наследство на страната, когато при думата „култура“ мнозина се хващат за пистолета, а един неуспял художник и ефрейтор излиза от затвора, за да наложи „нов ред“, и възгласите „Германио, събуди се!“ се смесват с предсмъртните викове на екзекутираните, когато Райхстагът пламва, за да освети спускащата се тъмна нощ — Бертолт Брехт заедно с хиляди други преследвани интелектуалци напуска родината си.

Пътищата на изгнанието минават през Дания, Швеция, Финландия, Съветския съюз, Съединените щати... „Сменям страните по-често от обувките си“ — пише той през ония години. Времето на анархистичната младост е минало, периодът на социалната педагогика — също. „Истината е конкретна!“ написва Брехт на парче картон и където и да се намира, този девиз ще виси над работната му маса. В емигрантския куфар, оставян по гардеробите на гарите в чуждите градове, се трупат ръкописи, фрагменти, наблюдения, които остават неизползвани. Изгнанието е двойно по-тежко за един писател — той е лишен не само от родината, но и от оръжието си — езика...

Всекидневното търсене на препитание, безцелните среднощни разговори из емигрантските кафенета, унижителните опити да продадеш нещо на литературния пазар, „където се купуват лъжи“ — тези неизбежни несгоди сломяват мнозина, едни завършват със самоубийство, други подирват забрава в алкохола, трети напълно се обезличават. Горчив е хлябът извън отечеството, но още по-горчив е той, когато го припечелваш чрез словото, станало изведнъж символ на варварство, на „кафява чума“.

И все пак в тези трудни дни Брехт отстоява правото и задължението на писателя да говори истината. През 1934 година той съчинява малка брошура, предназначена за тайно разпространение в

Третия райх, която носи заглавието „Пет трудности при писането на истината“. В нея се казва:

„Който в наше време е решил да се бори срещу лъжата и невежеството и да пише истината, трябва да превъзмогне най-малко пет трудности. Длъжен е да притежава *смелостта* да пише истината, макар че навсякъде я потискат; *интелигентността* да я разпознае, макар че навсякъде я забулват; *умението* да я превърне в оръжие; *разсъдливостта* да избере онези, в чиито ръце тя ще стане действена сила; *хитростта* да я разпространява сред тия хора. Изброените трудности са големи за пишещите в условията на фашизма, но те съществуват и за прокудените или избягалите, та дори и за ония, които пишат в страните на буржоазната свобода.“

В годините на емиграцията Брехт е откъснат от театралната практика и се посвещава повече на прозата. Тогава се раждат и най-хубавите му разкази, в които той на дело се справя с „трудностите при писането на истината“. Използува например едно парадоксално съобщение във вестниците, за да създаде гневна сатира на социалните взаимоотношения в Германия сред надигация се фашизъм — „Работното място“ (1933). А хитростта да се разбули и защити истината става тема на разказа „Сигурност преди всичко“ (1933). По-късно Брехт отново ще се обърне към историята, за да почерпи оттам сюжети, които ще му позволят под маската на христоматийно четиво да разгледа съвременните междучовешки отношения. Такава е скритата задача на един от най-значимите разкази в новата немска литература — „Трофеите на Лукул“ (1939). Така и една случка от войната в Мароко през 1926 година му дава повод да опише в разказа „Култура на храненето“ (1940) военната хитрост на победените в борбата им с чуждите нашественици. А тъкмо това е времето, когато германските войски вече са прегазили Полша, окупирали са Дания и Норвегия и ще започнат бойни действия срещу Франция. Ето как разказът добива стойността и на помагало за съпротива срещу враговете.

Но през 1938 година Брехт още живее „под датски сламен покрив“ и в Свендборг създава най-зрялата си и най-дълбока драматична творба „Животът на Галилей“. Темата е същата, която тъй много занимава писателя в изгнание — преимуществата и недостатъците на героя, приел да загине заедно с истината, или

отрекъл се външно от идеите си, за да продължи борбата срещу потисниците.

Великият физик и астроном от XVII век е отдаден на страстта си към науката, но не е чужд и на земните наслади. „Най-добри мисли ми идват, когато съм се наял добре“, казва той. Парите го интересуват, той обича удобствата и заявява: „Ценя радостите на плътта и не понасям плахите души, които говорят тук за слабости. Да изпитваш удоволствие, значи да си постигнал нещо.“ От тази необузdana жизненост произтичат силата и проникателността на ума му, както и хитростта да прокара малко истина през иглените уши на официалната наука.

Тук започва неговата трагедия.

Галилей е изправен пред избор. Той може да остане университетски професор в относително свободната Венеция, където нищо няма да пречи на изследванията му, освен всекидневната грижа за насъщния. Но му се предлага възможност да се настани на дворцова служба при Медичите във Флоренция, където ще живее сред удобства и разкош, но за научните му занимания съществува реална опасност да бъдат забранени от инквизицията. И ренесансовият човек Галилей, който няма други добродетели освен тази, че носи знанието, избира удобствата пред житейските затруднения на свободната, но материално притеснена личност. Вярва, че само тъй ще може да осъществи докрай способностите си на учен, а това е по-важно от всякаква героична поза.

Но Галилей се излъгва. Под натиска на официалната догма, напласен от инквизицията, той е принуден осем години привидно да изповядва отреченото от самия него схващане за устройството на Вселената. Така не загубва благосъстоянието си, нещо повече — властниците го издигат на поста първи астроном, обсипват го с ласкателства и почести.

Неспокойният му изследователски дух обаче не се примирява. Галилей тайно продължава своите проучвания и след смъртта на папата публикува резултатите с надеждата, че високият пост ще му помогне да наложи възгледите си. Но изправен пред съда на инквизицията, той не намира сили да устои на страха от изтезанията и се отрича официално от учението си. С това обезсърчава учените от цял свят, които със затаен дъх са следели изследванията му, подтиква

великия Декарт да унищожи съчинението си за световните системи, опетнява името си на учен. Само допреди няколко години Галилей гордо е заявявал, че който не знае истината, е просто глупак, но който я знае и я обявява за лъжа, е престъпник. Сега на укорните думи на своя пръв ученик — „Нещастна е страната, която няма герои!“, той отговаря: „Не. Нещастна е страната, която има нужда от герои.“

Заточен в едно отдалечено селце под постоянния надзор на инквизицията, подпухнал от лакомия и пиянство, Галилей преживява последните си дни. Вече полусляп старец, той все пак не издържа на изследователския си нагон и се отдава на науката като на таен порок. Под оскъдната светлина на звездното небе пише страница подир страница и успява да завърши прочутите си „Беседи“, които поставят началото на няколко нови науки. Ученикът му изнася съчинението зад граница и така то става достояние на света.

В първия вариант на пиесата Брехт изобразява Галилей като човек, който въпреки превратностите на съдбата, слабостите и пророците си, е обладан от неутолима творческа страст и с цената на безкрайни унижения и компромиси в последна сметка завършва делото си и го предава на науката.

Няколко години по-късно, към края на Втората световна война, Брехт работи в Калифорния с актьора Чарлс Лоутън над американската постановка на драмата. Тъкмо тогава узнава, че над Хирошима е хвърлена атомната бомба, и това коренно променя отношението му към образа на Галилей.

Още на следващия ден писателят започва преработката на пиесата. Вмъква нови реплики и епизоди, с които внушава, че отричането на Галилей от правилното учение се превръща в „първороден грях“ на цялата съвременна наука. Според Брехт, като се отдалечава все повече от насъщните човешки проблеми и се ползува от богатата на съществуващата социална система, науката извършва открития, които изпреварват развитието на общественото съзнание и с това се превръщат в заплаха за човешкия род. Ето защо сега писателят влага в устата на своя герой думите: „Ако учените, сплашени от самолюбиви властници, се задоволят да трупат знания заради самите знания, науката може да бъде осакатена и новите машини биха означавали само нови мъки и тегла... Аз измених на професията си.

Човек, извършил това, което извърших аз, не може да бъде търпян в редовете на науката.“

В пресметливостта и хитростта на Галилей, в гъвкавостта му при отстояването на истината, в негероичното му поведение, в неговата слабост и все пак трагично величие Брехт до голяма степен отразява собствения си горчив опит в преодоляването на „трудностите при писането на истината“.

Освен с любимия си герой от „Разкази за господин Койнер“ (1926–1956), който изразява житейската му философия, Бертолт Брехт се отъждествява в практиката си на творец и учен най-вече с образа на Галилей. През последните дни от живота си при репетициите на пиесата в „Берлинер ансамбъл“ винаги, когато се е стигало до сцената, в която Галилей заявява: „Задачата ми не е да докажа, че съм бил прав, а да разбера дали съм бил прав“, Брехт редовно е прекъсвал работата и се е обръщал към сътрудниците си с думите: „За един марксист това е най-важната реплика в цялата пиеса.“

В малката стаичка на „Шосецресе“ в Берлин — последното жилище на Брехт — имало само грубо сковано легло и дървена масичка. По стените висели няколко китайски маски, портретите на Маркс и Енгелс като млади и сгъваемото изображение на Конфуций, с което писателят не се разделял никога. От прозореца се вижда гробището, където днес почива прахът му. Усещайки приближаващата смърт, Брехт прекарвал дълги часове в съзерцание на мястото, където е щял да бъде погребан, недалеч от гроба на първия му учител — диалектика Хегел.

Единството между светоглед и поведение — ето кое поражда най-силно, когато мислим за човека и твореца Бертолт Брехт...

ФЕЛДФЕБЕЛЪТ

Карл Борг беше фелдфебел в артилерията, а в батареята му се бе събрала цялата паплач на полка. Там вечно се пиеше, и дори когато никъде не можеше да се намери ракия, там имаше пияни, чието място бе в карцера. Ракия те биха реквизирали дори и в разровено от снарядите гробище.

Там се числеше младият Майер, който при Сен Кентен беше плякосал френска дамска блуза и стоеше до оръдието целият в коприна и дантели, с нещо като гърди, смешен призрак, който иначе стреляше добре. Освен това той имаше малко пенсне и си го поставяше като професор по химия, който наднича в ретортата. Но Майер го слагаше, когато нагласяше оръдието.

Към батареята се числеше и Бернауер с дебелашкия си идеализъм. Щом пийнеше, той винаги запяваше „Тръгвам на война за кайзера и райха“ и „Прусак съм аз, познавате ли цветовете ми“. Пееше предимно нощем, тъй че никой не можеше да спи, докато той не се измореше.

Имаше още неколцина от този род и при друг капитан, не като капитан Меминг, щяха да се сипят страшни ругатни. Но така всичко вървеше гладко и батареята понасяше неволите си с достойнство.

Самият фелдфебел Борг пък беше върхът, той не свърши добре — дано бог се смили над него. Казваше, че е страхливец и затова пиел.

— Какво друго да правя? — питаше той. — Бог ще ми прости. Трябва да се бия за кайзера, а не мога. Бог е създал свине, не бива да се оплаква от тях.

Щом си пийнеше, небето ставаше съвсем синьо, безоблачно, всичко бе красиво, тъй красиво и нежно, а човек препускаше напред като бял кои, беше доволен от всичко, дори от смъртта.

Дали бог му прости, не е съвсем сигурно, защото в щаба ставаха някои неща, но капитанът действуваше, а той беше мъж с чувство за дълг. Беше широкоплещест и дребен, безупречен ездач, който имаше собствен кон, държеше се превъзходно и се обличаше с поразителна

елегантност. В най-страшния огън се разхождаше с малко бастунче и се перчеше сред оръдията с равнодушието, изписано на лицето му. За него говореха, че не го лови куршум и че англичаните по-скоро биха улучили комар, отколкото него. Но той погуби мнозина, които взимаше със себе си на разходка и не ги връщаше, а с равнодушен израз и без придружител пристигаше в скривалището. Той не се съобразяваше с никого, не знаеше какво е милост, но не предприемаше нищо срещу пияниците край Борг.

Понякога не му беше леко. Например когато в ранни зори го вдигнаха по тревога, защото Борг и Майер „се избиваха“ под светещите очи на цялата батарея. Когато капитанът дойде, те стояха на едно открито място, отдалечени петдесет метра един от друг, всеки с карабина в ръка, и настървено се стреляха в дрезгавината. За двамата нямаше никаква опасност, понеже бяха страшно пияни. Но всички останали се намираха в опасност за живота, понеже двамата с плам и треперещи ръце стреляха безразборно в утрото.

Ако капитанът беше некадърник, би се разкрещял и щеше да ги накаже, но той само рече:

— Изобщо не улучвате, но ако се запердашехте, нямаше да е лошо.

И тогава двамата се запердашиха в опиянението си тъй, че беше просто удоволствие да ги гледаш. Тази история впрочем си има опашка. Тъй като бледият Майер бе по-слаб от Борг, но Борг бе по-пиян от Майер, то Борг изяде повече пердах, отколкото можеше да носи. Тъй че се изправи и закрещя, че отива в пехотата, дошло му тук до гуша. Всички се превиваха от смях, но той тръгна право през огъня към пехотата. Събудил се в един окоп и понеже бил изтрезнял, веднага се разтреперил с цялото си тяло, ужасно се уплашил. Трябваше да го докарат обратно на носилка, сякаш бе ранен. Като дете се страхуваше да се върне сам, а нямаха подръка ракия за един боязлив фелдфебел от артилерията.

Той и бледият Майер бяха неразделни, пиеха и можеха заедно да мълчат, освен това бяха достигнали връх в изкуството да свирят с уста в дует, без да са репетирали, и то мелодии, които никой от двамата преди това не бе чувал. Така се забавляваха те през тъжните часове в скривалището, а това забавляваше и останалите.

Двамата дълго имаха необикновено щастие, бяха заедно цялата зима, напиваха се и така оцеляваха. Но през пролетта на седемнайста бледият Майер падна сред ураганния огън. Парче от снаряд го удари в гърдите; този ден той не си беше сложил дамската блуза, падна като мъж и се държа като такъв. Мълчаливо се свлече напред, пенснето му тупна на земята и преди да умре, Майер лежа още цял час в пълно съзнание, без да промълви нищо. Той просто нямаше какво повече да каже. Беше само малко побледнял, а това при него не се забелязваше.

Този ден Борг не беше в батареята, понеже си бе навехнал крака. Върна се едва на другия ден вечерта, когато бледият Майер бе зарит вече. Борг разбра за случилото се най-напред по това, че Бернауер не го погледна в очите, а тихичко се измъкна. Когато накрая му казаха, той го прие спокойно. Но вечерта пи повече, отколкото бяхме свикнали да го виждаме, а към два часа през нощта всички се разбудиха, тъй като фелдфебелът ревеше с пълно гърло. Той пееше: „Тъй хубаво не съм се чувствувал нивга!“, което не беше на добро.

Дните след този ураганен огън бяха много тихи, духаше топъл, тъмен вятър, небето бе изпълнено с влажни облаци, всичко бе голо и по този начин войната никога нямаше да свърши. Освен това нямахме нищо за пиене, само Борг разполагаше с малко ракия, понеже връзките му действаха строго секретно. С Борг нещата бяха по-зле от всякога, той по цял ден се клатушкаше, ругаеше и си имаше нова прищявка — изискваше всички да му козируват като в казармата, когато навън не поздравявахме дори офицерите! Това ни накара да го намразим, още повече че и външно той много западна. Нощем лежеше спокойно и изучаваше звездите, а понякога си подсвиркуваше, но винаги съвсем за кратко и сякаш в безпаметство. Ето защо дебелакът Бернауер казваше, че Борг тъжи по интимния си приятел.

И тогава дойде денят, когато с Борг се случи нещастие. Една нощ той излязъл от скривалището и както бил пиян, паднал в една яма, изровена от снаряд. Там останал да лежи в несвяст до сутринта. На разсъмване го намериха и го донесоха. Беше се наранил твърде тежко вътрешно, за да могат да го върнат в тила.

Целия ден, през който не се чу и един изстрел, той лежа в скривалището, без да отрони дума. Беше в съзнание, очите му неспокойно шареха по гредите. През нощта Бернауер седя при него и будова. Но към полунощ заспа, понеже Борг нямаше нужда от нищо и

лежеше тихо. Събуди се от пронизително и тънко подсвиркване. Борг се бе проснал по гръб, имаше подпухнало, зачервено лице и разрошени мустаци и си подсвиркваше.

— Искаш ли нещо? — попита учудено Бернауер.

Гореше само едно газениче и на това осветление фелдфебелът приличаше на вързоп намотани дрехи. Той смръщи лице и широко разтвори уста. И когато вече си мислехме, че оттам ще изригне рев, чу се едва разбираем шепот:

— Майер, дай насам!

Тогава Бернауер схвана, че при Борг е Майер и че Борг му иска шише ракия, което не съществува. Все пак той си помисли, че е глупаво да пречи на разговор между приятели, от които единият е дошъл специално от толкова далеч, но най-сетне това бяха може би последните часове и нищо не се знаеше. Затова той каза на Борг:

— Ако искаш ракия, няма, но може би ще поискаш друго. Защото нищо не се знае.

Но Борг не го чуваше и не го разбра, изобщо разговаряше с Майер, който му бе по-близък и беше дошъл лично в тъмния, топъл пролетен вятър, а все пак бе забравил ракията. Навярно беше точно така, защото той промълви:

— Остави това и я дай насам!

Сега вече беше сигурно, че Майер си прави лоша шега, а Борг не можеше да участвува в нея, защото знаеше състоянието си. Когато долови това, Бернауер се заслуша, като завъртя глава по особен начин, за миг чу вятъра в гредите и усети болка в сърцето си. А той беше суров човек. Погледна лицето на пияницата, върху което бе изписана нескривана мъка. Ето на, лежеше фелдфебелът като вързоп и никой не го бе попитал за нищо, никой не му бе обяснил, нямаше да получи дори ракията, която му бе тъй нужна. А това беше голямо изкуство.

Така виждаше Бернауер нещата. Фелдфебелът Борг трябваше да си умре без ракия, а ефрейторът Майер — да гледа всичко това.

ЯВАНЕЦЪТ МАЙЕР

Като размисля добре, виждам, че Самуел Кашер беше най-големият особняк между хората, които съм познавал. По професия бе търговец на риба, но както и сам доказа, това нямаше голямо значение, понеже баща му бе получил рибния магазин като зестра. Дълги години не му идваше наум, че би могъл сам да си избере професия, а и за подобно хрумване щеше да е твърде късно. Впрочем, малката му бяла едноетажна къща непрекъснато беше застрашена от банкрут. Въпреки това у него можеше да се открие една-единствена страст, която ни и сближи — той получаваше почти всички по-важни немски вестници и най-основно ги изчиташе, а това означаваше лукс, простиращ се далеч над възможностите му. Този голям за него разход той обясняваше накратко така — в магазина му била необходима хартия за опаковане на рибата. Изобщо от време на време имаше интересни пристъпи на явни угризения на съвестта и тогава не без известна доза остроумие доказваше на всички, че си позволявал тия мними забавления единствено заради рибния си магазин (получен от баща му като зестра). Единствено заради рибния си магазин той се занимаваше и с някои криминални изследвания; както смяташе, че един добър вестник е добра реклама за увитата в него риба, така също си мислеше, че може да привлече любителите на риба с интересни разговори. Най-малкото го вярваше, докато изпитваше угризения на съвестта. Едно от най-странните му преживявания беше историята с Майер, наречен яванецът Майер.

Една вечер седях при него в кафявата дъсчена барака зад дюкяна, където миришеше на моруново масло и риба, седях между стари вестници зад бялата завеса на прозореца, който гледаше към двора. Кашер рисуваше някакви инициали в счетоводната си книга, а също върху попивателната, и разказваше по своя флегматичен начин за събитието от последната нощ на „Бруненгасе“ (улицата, на която се намираше магазинът му), за което бе узнал от готвачките в съседство, тъй като самият бе чул изстрела, но не беше станал.

Ето историята: нощес между дванадесет и един жителите на „Брунелгасе“ били разбудени и привлечени на прозорците от изстрел на улицата. Посред пътното платно пред дом номер седем, където живееше инженер Майер, стоял мъж с велосипед и револвер, а съседите видели, че когато Майер се показал на прозореца по риза, мъжът нещо му закрепял.

Докато разказваше това, търговецът на риба отвори вратата към магазина и влезе в тъмното помещение, където мъртвите риби плуваха в бурета. Отвори един прозорец към улицата и каза полугласно:

— Сигурно е стоял ето там и е крещял много силно в нощта.

Но аз нямах желание да минавам покрай рибите, а добре можех да си представя мъжа на ъгъла, също и инженера, който сега лежеше вече вкочанен в отсрещната къща, вероятно под ленен чаршаф, покрит най-малкото до брадичката.

Мъжът бе изкрещял: „Не забравяй Ява, колиба седемнадесет и бедната Лизи, не заминавай!“ Мъжът се качил на колелото и изчезнал.

А инженер Майер днес предобед бе намерен обесен в горичката, където всеки ден обичал да се разхожда, но малко встрани от пътя. Въжето било скъсано точно по средата, единият му край се поклащал на клона, а инженерът лежал на земята. Във вестника пишеше, че причините за самоубийството са неясни, криели се „навярно в безбрежните гори на далечна Ява, където Майер някога работил по строежа на мост“.

Докато говореше, търговецът на риба продължаваше да рисува инициали, като с нищо не разкрасяваше разказа си.

— Всъщност всички аргументи са налице, макар нещичко да липсва. Бих могъл навярно и да добавя, че днес предобед не валеше, че клонът, на който яванецът Майер е висял, е бил дебел и че Майер по начало, впрочем още вчера вечер, се е канел да направи тази сутрин малко пътуване до Франкфурт. От всичко това сигурно веднага виждате, че става дума за добре обмислено убийство.

Сега Кашер се изправи в кафявия си костюм, отново прекоси магазина и отиде до прозореца, за да погледне навън. Той притежаваше необикновеното умение да инсценира ужасните си истории, като находчиво използваше смрадливата риба, тъмнината на неосветеното помещение и бялата завеса, при това прибягваше до бруталния ефект да ме оставя да седя сам.

— Не разбирам защо. Вземете ми скалпа, пак не разбирам! Та това си е чисто самоубийство. Човекът иска да пътува, а не заминава, значи го гризе съвестта, разбудена от тревожния вик на мъжа предната вечер. Това е всичко.

В съседното помещение търговецът на риба се извърна и малко безизразно каза:

— Някои смятат, че мъжът е искал да го предупреди!

Ясно забелязах как моята идея малко по малко взима връх.

— Така, значи яванецът Майер проявява достатъчно разум, за да се съобрази с това така наречено предупреждение и да не замине, от друга страна, не му обръща толкова голямо внимание и не се отказва от обичайната си разходка?

— Забравяте — нетърпеливо рече търговецът на риба, — изглежда забравяте, че е бил предупреден да не заминава, тоест, доколкото е повярвал на предупреждението, тук е можел спокойно да си излиза.

— Значи признавате това, а? Радвам се. Хубаво предупреждение, нали? Изключително по рода си — оставаш тук, а после увисваш на въжето... Хм, какво ще кажете, не туй имахте предвид, нали?

— Е, убийците може да са били тук, а не във Франкфурт, може да са чули за тая история или пък рано сутринта да са чакали напразно на гарата. Освен това мъжът може да е бил замесен в заговора, нали?

— Какво говорите, Кашер? Нима някой ще реши, че да премахнеш един човек на път е по-лесно, отколкото в родината му, където се интересуват от него, където знаят привичките му и можеш да ги изучиш? Но ако мъжът наистина е искал да го предупреди, защо е използвал такъв открит, театрален начин: просто да изкрещи в ушите на убийците? И колко неточно! „Не забравяйте!“ Не, мили мой лебеде^[1], тук става дума само да се всее страх, нищо повече!

— И аз тъй мисля — беззвучно рече търговецът на риба, — вероятно става дума за това.

— А когато всееш у някого страх, по правило е много по-трудно да го убиеш, нали? Той внимава, чува шумоленето на всяко листенце, повече не стъпва в гората, където има дебели клони. Впрочем, откъде знаете, че клонът е бил наистина дебел?

— Попитах млекаря, който е бил там.

— Значи вие не сте ходили там?

— Как можяхте да си го помислите? Та аз не съм куче. Млекарят ми описа всичко.

— Но вие цял ден се занимавате с тая история! Впрочем, защо попитахте точно за това?

— Защото не беше валяло.

— Не ви разбирам. Струва ми се, твърде много обичате ефектите. И така, кого смятате за убиец?

— Убиецът е мъжът с колелото.

— Мъжът, чието предупреждение е довело до убийството, както вие го наричате? За да задържи своя човек тук, където е било несъмнено по-трудно да го убие, отколкото където и да било другаде, той се представя на цялата улица и все пак появата му пред жертвата, която би трябвало да го познае, ако имаше гузна съвест, не може да я накара да не стъпи в гората, така ли е?

— Да, някои моменти са още неясни, всъщност само един. Той не е сред изложените от вас. Но да оставим това. А и делото още не е приключено. Това е чудесен случай, повярвайте ми!

Когато Самуел Кашер ме изпрати до изхода и тръгнах надолу по тъмната улица, минах покрай къщата на яванецца Майер. Тя тънеше в мрак.

След три дни отидох отново в рибния магазин. Имаше много хора, понеже бе пристигнала прясна моруна. Търговецът на риба бързо извади нужния вестник и без да издава интереса си, попита:

— Впрочем знаете ли, че Майер, инженерът, нали си спомняте, яванецът Майер? По рождение той бил италианец. Да, майка му била италианка, женена за немски инженер. Какво от това ли? Отбийте се в най-скоро време! Имам и други изрезки!

Кашер си изрязваше интересни случаи от вестниците, тъй че аз го посетих още същата вечер. Той още разтребваше магазина.

— Споделял ли съм с вас, че отначало исках да стана военен? — започна той. — Отказах се, само защото нямаше да имам отделна стая за спане, а това не можех да изтърпя. Тук смърди поне само на риба!

— Не ме учудвате много — казах заинтригуван. — Навярно имате склонност към жестокостта. А лицето ви е толкова благо.

— Е, някога четях много Стендал. А светът не е чак толкова благороден. Хората все повече отдават предпочитанието си на търговията с риба — той дотътри едно буре с моруна в ъгъла.

Засмях се и го попитах за яванеця Майер.

— Вече го погребяха — отвърна той. — А при това не беше истинският.

— Тази сутрин ми казахте, че бил италианец? Но това означава ли нещо?

— Струва ми се, това беше неясният момент. Но самата хазайка ми разказа.

— Не смятате ли, че се е издал с гузната си съвест? — попитах малко нетърпеливо.

Търговецът на риба взе да става неспокоен. Вдигна очи от бурето и ме погледна.

— Точно това смятам. Ето че го открихте!

Гласът му прозвуча разочаровано. Той беше стар ловец на ефекти.

— Искам да кажа, че се е обесил след това. Трябва да е бил здравата уплашен, нали?

— Сигурно — търговецът си пое дъх. — Бил е толкова уплашен, колкото и всички останали хора на улицата. Доволен съм, че не погледнах и аз навън. И аз щях да съм уплашен.

— А какво означава това, че се е отказал от пътуването?

— Да. И е отишъл на разходка преди ядене. Впрочем за обяд е щял да яде риба, сушена треска от мен, идиотът му!

— Но какво ви е?

— А, нищо. Малко се ядосвам, че е допуснал подобно нещо. Такава грешка!

— Кой, яванецът Майер ли?

— Не, убиецът!

— Каква грешка?

— Вашата! Идеята, че щом не е заминал, яванецът Майер е трябвало да има гузна съвест! Това е идиотско. Впрочем исках да ви помоля за една услуга. Тя е за друг, но всъщност пак за мен. Исих да ви помоля да дадете обява в специалния вестник за инженери. Нещо в този дух: „Търся инженер Майер, работил някога в Ява по строежа на мост.“ Съгласен ли сте?

— Да, но защо, по дяволите?

— Той ще ви пише адреса си или нещо такова. Но положително града, в който живее.

— И какво ще правите в този град?

— Ще се абонирам за местния вестник.

— Вие май... Нима това е клопка? Да давате обява за мъртвия Майер? Нищо не разбирам.

— Става дума за живия яванец Майер! Не ги бъркам! За все още живия, вероятно още „наличния“ яванец Майер!

— Хм, по дяволите с тази ваша тайнственост! Какво искате всъщност? Ще си разкриете ли картите или не?

— Не. По-добре не. Вие сте прекалено енергичен. Имате твърде силна воля, много сте предприемчив, с две думи — вие сте западен човек. Малко повече западен човек, отколкото е нужно.

— Това пък какво е? Отново ли искате да спите сам? Нима рибата смърди по-хубаво от мене?

— Разбирате ме погрешно. Всичко е много по-просто. Искате ли да чуете една история или не?

— Да, разбира се, сам знаете. Хайде, започвайте!

— Не. Точно защото искате да чуете една история, ще трябва да почакате. Първо дайте обявата във вестника!

— Не ви разбирам, Кашер!

— Да, за хора, които всичко разбират, не съществуват истории!

Да ме вземат дяволите, но подадох обява в специалния вестник за инженери. Това стана във вторник. В понеделник обявата трябваше да излезе. В събота търговецът на риба ме повика.

— Вашата история е готова, всичко е наред, ето я, вече отпечатана. Узря за печат малко по-рано, отколкото предполагам. Той е бил идиот, но сега това оправя положението. Можем да се надяваме, че ще успее да се спаси.

— Какво се е случило?

Търговецът на риба ме отведе в магазина. Здравчаваше се. Той не запали газовото осветление, а само една свещ.

— Ако подскочите от изненада — каза той, като поставяше едно буре с шарани пред столчето ми, — не забравяйте бурето!

— За яванеца Майер ли става дума? — попитах аз. — Още не съм получил отговор.

— Няма и да получите, драги мой. Градът се нарича Хамбург, а пък аз съм абониран за тамошния вестник. Но искате ли да проследим историята още веднъж отначало? Макар че решението е съвсем

просто, а именно — въжето е било скъсано. Запомнете добре това. Защо се е скъсало, каква е била причината, след като, хм, не е валяло? Едно въже или не издържа и значи с него не можеш да се обесиш, или пък издържа и тогава трябва да се опъне допълнително, за да се скъса. И понеже е било скъсано, и дума не можеше да става за самоубийство. Нищо не казвайте, още не. Зная — убиецът се държал много странно, независимо от това, че после е откъснал жертвата си от дървото — можел е да го стори, клонът е бил дебел, доста дебел клон! Но той се е показал пред хората, крещял е из улицата открито, за да се появи на прозореца един господин, който е живял в Ява, да се появи през нощта със свещ в ръка. Наистина, той му крещял да не мърда от града заради Лизи, заради някаква си Лизи! Макар че е било по-добре господинът да замине, не защото тогава е щял по-лесно да го очисти, а по-скоро защото тогава изобщо е нямало да става нужда да го очиства. Всъщност въпросът е дали господинът е възнамерявал заради Лизи да не мърда от града. И ето, стигаме до една голяма изненада, драги мой, и тя се заключава в това, че господинът наистина остава. Да, той не заминава, а отива на разходка, макар че Лизи няма нищо общо с това. Бих се закълел, че той изобщо не я е познавал, така както и ние двамата с вас. Но поведението му насочва към извода, че я е познавал? Да, наистина, идиот! Господинът остава в града, понеже е уплашен, учуден, събудили са го, отнели са му съня. Като доказателство за това може да ви послужи фактът, че той спокойно отива в парка и беззащитен го очистват. Да, той се е показал на прозореца по определен начин, както не биха го видели на улицата — със свещ в ръка, донякъде уплашен. А после не заминава — за убиеца това е достатъчно. Но ще ви кажа, никога не бесете някого въз основа на такива доказателства, на такива призрачни доказателства, после никога не ще успеете да го свалите от дървото, когато притичате обратно, освен вече мъртъв. Да, нито нощната комедия, нито наказанието за уж гузната съвест на яванеця Майер, нищо друго не доказва толкова ясно страшната, напълно невероятна и смешна неувереност на убиеца, както фактът, че той смъква жертвата си от дървото, след като я е обесил, неувереност — дали това е яванецът Майер. Той не е бил истинският. Такава е историята, малко кървава наистина, но затова пък добре подбрана, проведена с финес. Ще попитате: какво е накарало убиеца, който преди и по време на престъплението не се е съмнявал, че

Майер, когото държи в ръцете си, е онзи Майер, когото търси — какво го е накарало през краткия промеждутък между убийството и завръщането му да се усъмни, че Майер не е истинският, този с уж гузната съвест, появилият се в мъждукащата светлинка на свещта и вече мъртъв Майер? Тук стигнахме до мъртвата точка.

Търговецът на риба отиде в тъмното помещение на магазина, заразхожда се напред-назад, взирайки се в мрака. Накрая малко по-глухо продължи:

— Изглежда сигурно, че търсеният Майер е можел трудно да бъде възстановен в паметта на своя преследвач, навярно онзи го е познавал съвсем слабо, имал е само бегла представа за него, колкото и силна да е била омразата му... Ява е много далече. И все пак в твърде краткото време, когато някога се е появил, той сигурно е сторил нещо, което се е запечатало в съзнанието на преследвача, нещо неизлично, по-ясно от едно лице, по-несъмнено от движение на ръката в порив на страх, нещо, което човек прави за съвсем кратко време, което той е извършил в миг на голяма възбуда и което, чуите, върши отново в мига на смъртта, тъй че убиецът не го забелязва веднага, не в мига на убийството, на трудната работа — ха окачете тежък мъж на едно дърво! — но все пак веднага подир това, още при бягството през храстите, почти навреме! Е, нали ви казах, че това бе за мен неясен момент, поне докато чух, че яванецът Майер е италианец по рождение, тоест матерният му език е италиански. Разбирате ли? Той е крещял, преди да умре! Казал е нещо по тази история, навярно се е разплакал. И е проговорил на италиански. Когато е почувствувал, че ще го удушат, естествено е преминал на матерния си език, тоест така аз си мисля. А другият Майер, истинският яванец Майер, който е познавал Лизи и колиба седемнадесет, е крещял на друг език, когато на времето е изпаднал в такава силна възбуда и се е появил на прозореца!

Търговецът на риба отново млъкна, но беше леко запъхтян, дъхът му леко трепереше. Той виждаше всичко съвсем ясно. Не беше излизал от магазина си, а все пак бе видял всичко в тъмнината, по време на работата си!

Исках да кажа нещо, за да наруша тишината, само затова.

— Как си представяте всъщност историята на Ява?

Той прокара длан по челото си.

— Строели са мост. Там е имало строителни инженери, голям брой, имало е повече от седемнадесет колиби и предполагам, че Майер е имал жена, или пък убиецът — може би убиецът също е имал жена. Едно, струва ми се, е сигурно: тогава на Лизи ѝ се е случило нещо. Дали защото е била жена на Майер и е живяла в хижа седемнадесет, а убиецът е бил при нея, когато Майер се върнал в къщи, или пък е било обратното, това е почти все едно. Във всички случаи убиецът е стоял долу и дали влизайки или бягайки от къщата, най-вероятно бягайки, е видял Майер горе на прозореца, положително за първи път в живота си, и все пак на Лизи ѝ се е случило нещо. Предполагам, че се е обесила или е била обесена, все едно. Във всеки случай и Майер е трябвало да увисне. Вероятно историята е била такава.

— Кажете ми — обадих се след известно време, — защо всъщност не погледнахте трупа и местопрестъплението, щом случаят толкова ви занимаваше?

— Защо ли? Може би съм човек прекалено източен, може би все пак се чувствавам повече западен. Трупове носят огорчение. Вредят на обективността. Не съм видял обесената Лизи. Ако бях видял обесен нейния убиец, щях да съм малко несправедлив към неговия. А тогава яванецът Майер беше още между живите, слънцето все още грееше за него.

— А нима сега е мъртъв?

Търговецът на риба ми подаде вестника. Там прочетох, че един инженер на име Майер е бил намерен обесен в един хотел при странни обстоятелства. И чух търговеца на риба да казва със своя мек глас:

— Ако подскочите от изненада, не забравяйте, моля, бурето, туй ми е занаят. Занаятът ми е да продавам риба.

[1] „Мили мой лебеде!“ — реплика от операта на Рихард Вагнер „Лоенгрин“. — Бел.ред. ↑

ЕДИН ПОДЪЛ ТИП

Когато един следобед Мартин Гаир се разхождаше под топлото септемврийско слънце из някаква аристократична улица, забеляза вдовицата Марије Пфаф, която крачеше с енергични стъпки край витрините, облечена в светъл муселин. Тя беше висока и силна, надарена с едър бюст и явно заоблени бедра, които мекият плат добре подчертаваше. Имаше бяло, здраво лице и дебели кестеняви плитки, събрани на кок. Това му хареса и известно време той вървя след нея. После я заговори и попита дали може да я придружи. Тъй като я гледаше твърде дръзко, а беше висок, суховат момък, със загоряла кожа, отначало тя се изплаши и не отговори, но забърза и го остави да върви с нея. Той също не продума нищо повече и постепенно тя си възвърна самообладанието. За да се отърве от него, внезапно се завъртя на токчетата си и свърна в някакъв магазин за бельо, който след известно време напусна през една задна врата. Не видя вече Гаир, понеже той стоеше зад една издадена ограда. Тогава той хладнокръвно я последва отдалеч чак до дома ѝ. После отиде да хапне в едно почти подозрително заведение и там изгълта цял полусуров бифтек, към който добави три яйца. След като се нахрани, обърна чашка ракия, зачовърка с клечка черните си развалени зъби и със същия инструмент почисти ноктите си. Плати, даде пет процента бакшиш и напусна заведението. Когато дръпна звънеца в дома на госпожа Пфаф, мина покрай хубавичката прислужница в тъмния коридор и поиска да говори с госпожата. Тя излезе учудена, начаса го позна и каза на прислужницата още от вратата:

— Няма ме в къщи за този господин!

После се върна в дневната, където на масата димеше недоядената вечеря.

— Къде е господарят? — попита Гаир.

Прислужницата разтреперана се облегна о рамката на вратата и бързо си помисли за последното сексуално убийство във вестника, извършено с нечувана жестокост. Най-сетне рече:

— Господаря го няма... Ами че госпожа Пфаф е вдовица.

Последното изтръгнаха против волята ѝ черните очи на натрапника и тя му се замоли да я пощади, защото била честна. Той пристъпи до вратата, отвори я и влезе в дневната. Не остана дори за миг на прага, а веднага се отправи към насрещния прозорец, пред който се спускаше бял муселин, и каза:

— Обичам ви. Но привършете спокойно яденето си. Аз вече вечерях.

Вдовицата току-що бе седнала, защото със затаен дъх и развълнувана гръд бе подслушала разговора в коридора. Сега превъзможна обзелата я слабост. Чу думите на Гаир:

— Вие сте вдовица, каймакът значи е обран. Но все нещичко е останало и аз мога да го взема.

Госпожа Пфаф се облегна почти безжизнена на стола, но сетне се надигна бавно, макар като хипнотизирана, и се опита да се добере до вратата. Но Гаир я изпревари и натисна звънеца над масата. Прислужницата се яви и Гаир рече строго, с метален глас:

— Стана недоразумение. Уважаемата госпожа иска да отнесете всичко и да го измиете.

При това гледаше Марие Пфаф: беше висок, мургав момък, с ъгловати черти, но с меко и едро тяло. Госпожа Пфаф се изправи, помъчи се да се овладее и сдържано каза:

— Почистете, Ана!

После се извърна към госта си и мълчаливо му посочи едно кресло.

Той начаса седна, но премести креслото така, че лицето му да остане в сянка. Прислужницата тихо почисти. През това време Марие Пфаф отиде до огледалото, оправи си косата и извади нещо от една малка кутия. Когато момичето излезе, тя вече почти напълно владееше гласа си. Сякаш пееше, когато в смесица от възмутена сериозност и благородна ирония запита какво желаел господинът.

Гаир обгърна цялата ѝ фигура с пронизващ поглед.

— Вас — отвърна той.

При все че той седеше в коженото кресло някак приведен и отпуснат, нейният отговор прозвуча малко по-неуверено:

— Съвсем не ви разбирам.

Тогава той се изправи, застана на фона на муселина — мургав, широкоплещест, висок и силен. Сетне пак седна: това беше неговият отговор.

— Но какво собствено желаете? — промълви тя.

— Изглежда имате лоша памет. Оставете револвера!

Тя безмълвно го сложи на масата.

— Седнете!

Тя го послуша.

— Имам свободно време и яки мускули. Ще живея при вас, а вие ще водите домакинството ми.

Тя седеше съвсем смазана и не се осмели да каже нищо друго освен:

— Но аз изобщо не ви познавам.

— Първо ще се измия — отвърна той, — а после можем да направим нашето запознанство.

Като каза това, той стана, пристъпи до нея и я сграбчи с яките си ръце.

— Нищо че треперите, това е дори добър знак. Не съм нито сексуален убиец, нито мошеник, търсец брак. Любовник съм.

Не я целуна, а както се бе понадигнала, остави я да падне в креслото. Но когато тя не направи никакъв опит да стане, той се хвърли върху останалата почти без душа жена, мълчаливо я отнесе на шезлонга и кръстоса ръцете ѝ отзад над главата. После отстъпи от тежко дишащата вдовица. Тя се надигна без нито една дума, отиде в банята и я приготви. Той я занесе във ваната, после в леглото, което тя трескаво му посочи, без да знае дори името му. В полуздрача на алкова, сред болка и блаженство, тя се влюби в яките му ръце и им се отдаде телом и духом.

Когато на следната утрин отвори малко подутите си клепачи, тя се почувствува близка на непознатия момък и го обичаше въпреки мръсното му бельо. Стана тихичко, без да го буди. Докато се миеше, си тананикаше, а докато си подреждаше косата, мислеше за нощния рай, в който я бе въвел. Но после, когато се събуди, той започна да действа. На дневна светлина не губеше нищо, беше все тъй силен, имаше загоряла кожа и някои други неща. Не ѝ позволи да дръпне от прозореца жълтите тежки завеси, чувствуваше се добре в златистата светлина високият мургав момък. През нощта, когато се валяше с нея в

леглото, беше като белезникава едра риба в езерото си, а сега лежеше на сухо сред златистата топлина и се припичаше, силен и зъл. Кафето си пи в леглото, при което тя зърна под тънката завивка коленете и бедрата му и свят ѝ се зави. Но той мързелуваше, беше му предостатъчно. Позволи ѝ да действа вместо него. Никога не ѝ мина през ум колко невероятно беше запознанството им, днес не мислеше какво ще стане утре. Започна се нов живот. Момъкът не излизаше нито крачка от дома, изтягаше се в стаите, пушеше или се занимаваше със златните рибки, които съвсем леко проблясваха в зле осветеното помещение. Тя сама ходеше за пури, поднасяше му ликьор, отрупваше го с вестници. Животът ѝ беше придобил смисъл, денем беше майка, а нощем — любовница. Той си разбираше от занаята. Бяха щастливи. Миналото не съществуваше.

Така продължи половин седмица — три дни и четири ноци, после му омръзна. Трябваше да има разнообразие. Стопанката беше добре сложена, но само ликьорът и пурите можеха да бъдат едни и същи, жената — не. Така се стигна дотам, че той почна да чете вестник в леглото и изпълни рая с тютюнев дим. Вместо любов към мургавите гърди, у нея се появи уплаха от студените очи, тя вършеше всичко от страх, а той ставаше все по-неумолим. На четвъртата нощ, към пет часа призори — може да не е било още съвсем светло — той я прегърна за последен път. По обяд взе още веднъж вана, а след това се нахрани, обърна гръб пред измъчения ѝ поглед и напусна дома.

Тя го чакаше на прозореца, но не се осмеляваше да дръпне завесите от страх, че той може да дойде и да намери светлината прекалено силна, затова половината следобед ги придържаше с ръце.

Той се мота из града, пя в няколко бара (пари си бе скътал), плащаше царски, а надвечер спря едно момиче, изскочило след шест часа от някакъв магазин. То бе стеснително и бледо. Хвана го начаса под ръка, отидоха в една третостепенна гостилница и вечеряха богато. Доверието ѝ нарастваше, той не говореше почти нищо, но — за разнообразие, каквото търсеше — беше доста ласкав. Сетне се разхождаха два часа из парка и той целуна бледото ѝ рамо — веднъж сред тъмните храсти, и втори път — сред белите отражения на асфалта; а после, като стана девет часа, я взе със себе си в къщи.

Вдовицата Пфаф сама отвори вратата, но отскочи назад леко, като на пружини. Обгърнал рамото му, той отведе момичето през

коридора в стаята. Сетне погледна вдовицата и тя излезе. Седна с момичето на масата и с разлюляна походка донесе коняк, сладко вино и малко кейк. Хапнаха, той все още гледаше втренчено коленете ѝ, тя бавно се опиваше, захвана да пее и да се смее, накрая закрещя. Заведе я на кожения диван и ѝ заповяда да спи, за да изтрезнее.

— Леглото е много фино за тебе — рече той.

После сам се просна в леглото с obuцата. Между това, от срам пред прислужницата си, вдовицата прекара нощта в банята.

Когато утрото проблесна сиво и матово през цветното стъкло, в душата ѝ започна борба за вземане на решение. Тя победи. Стана и отиде в коридора. Нарамн си шапката, палтото и напусна къщата. Когато се върна в десет часа, прислужницата бе излязла, а мъжът лежеше в шезлонга. В стаята цареше безпорядък като след вакханалия. Той бе в лошо настроение и я посрещна с хаплива ирония. Спала ли е добре? Да не би да не е видяла призрака върху кожения диван? На дивана лежало едно животно, а в леглото — друго, нали? Ликьорът се бил свършил, но любовта му едва сега започвала. Впрочем трябвало веднага да се купи ликьор. Надявал се, че тя има пари — в противен случай да не жалела усилия, а да ги набави.

Тя стоеше до масата и го гледаше. Той се изправи и забеляза, че тя го наблюдава. Беше мускулест, суховат момък с подли черти. Властта му бе свършила. Изживяла бе някакво опиянение. Дали не бе пила ракия? Сега виждаше всичко: изпоцапаните мебели, леглото, опустошения бюфет. Главата ѝ тежеше, но стоеше здраво на раменете ѝ. Тя каза:

— Станете и закопчейте ризата си!

Той неволно я послуша.

— Но какво ти е? — запита той.

— Нищо. Можете да си вървите. Ако желаете нещо, позвънете на прислужницата!

Той стана, изправи се в целия си ръст. Но в стаята му беше добре. Рече с метален глас:

— Оставаме!

Тя се отдръпна.

Той се отпусна в креслото и се разсмя, но с това не потуши бунта. Тя тръгна към вратата, а после излезе с енергични стъпки. Известно време той продължи да седи, като разглеждаше

мебелировката. Имаше някои хубави неща. После излезе. Защото в главата му бе проблеснало. Взе със себе си кутия пури, свали бомбето си от закачалката и подсвирквайки, напусна дома с кутията пури под мишница — нищо друго. Така бе дошъл. (Без кутията, но тя бе вече полупразна.)

Вдовицата Марие Пфаф взе вана. Избърса се усърдно и седна да обядва в разтребената столова, позвъни шумно на прислужницата и още преди ядене прегледа домакинските сметки в книгата.

После издрънча звънецът и мъжът се появи отново. Тутакси поиска да влезе брутално, но вече му липсваше предишният устрем; отстъпи, навярно надуши във въздуха нещо гнило. Чу жената да казва:

— Дайте му да яде в кухнята.

Докато момичето го водеше в кухнята, той тихо си подсвиркуваше. Беше гладен и нещо му бе хрумнало.

Докато пиеше кафето си, госпожата попита дали „момъкът“ си е отишъл. Вече не се срамуваше. Прислужницата каза „да“ и вдовицата Пфаф излезе. Отиде в едно кафене, където намери познати дами. Щом се приближи до масата, настъпи тишина. Беше неудобно, те бяха научили, душеха около нея. Попаднала бе сред кучета. Не остана дълго, скоро се изправи и тръгна да се поразходи. Първо мина през магазините, без да купи нищо, после из парка и продължи нататък. Сети се за момъка и почувствува слабост в коленете. Обикаля из града до вечерта. Беше септември, въздухът бе хладен, небето — високо. В девет часа някой я заговори. Това бе млад човек, малко слабичък, с добри очи. Не беше дързък. Позволи му да я хване под ръка. Повървяха още един час из парка. По всички пейки седяха любовни двойки, възбудени, храстите невинаги скриваха всичко. Двамата говореха малко. Той разказваше за изследвания по германистика. Звездите влажно блестяха. Тръгнаха за дома. Тя си мислеше: „Не мога да прекарам нощта сама. Всяко начало е трудно.“ Мислеше си за него. Мислеха коленете ѝ. Затова позволи на младия човек да се качи. Той не отказа.

Пипнешком минаха по коридора и влязоха в стаята. Жената не запали лампата. В тъмнината си бяха по-близки. Хвана за ръка младия човек и плътно притисната до него, го поведе към алкова. Дръпна завесата и нададе слаб вик — вътре лежеше мургавият момък с прислужницата. Младият човек отстъпи до средата на стаята. Жената

падна на колене, сложи глава на леглото и се разтърси от ридания.
Момъкът спеше.

СМЪРТТА НА ЧЕЗАРЕ МАЛАТЕСТА

Чезаре Малатеста стана владетел на малкия град Казерта още четиринадесетгодишен, а на седемнадесет години — както свидетелствува историческата хроника на Кампаня — уби своя с две години по-малък брат. В продължение на двадесет години той с храброст и шеги непрестанно увеличаваше славата и владенията си, а името му будеше страх дори и у онези, които го обичаха — не толкова заради ударите, които раздаваше, колкото заради ударите, които можеше да понесе. Но на тридесет и първата година от живота си той се заплете в малка, но неприятна история, която няколко години по-късно му донесе гибелта. Днес в цяла Кампаня го смятат за позора на Италия, за срама и изметта на Рим.

Ето как стана всичко.

В разговор с Франческо Гайя, прочут както с изящните си маниери, така и с огромната си подлост, между другите шеги, които твърде много развеселиха госта му, Чезаре Малатеста направи и една духовита забележка за някакъв далечен роднина на Гайя. Нищо в държанието на госта не издаде този факт. Двамата се разделиха като големи приятели, размениха си любезности и се уговориха за един съвместен лов през есента. След този разговор на Чезаре Малатеста му останаха да живее още три години.

Било че Гайя, който междуременно стана кардинал, бе погълнат от парични дела, било че не изпитваше особено желание да прекара известно време извън стените на града, но Чезаре Малатеста две години не чу нищо от него, с изключение на няколко учтиви, но хладни послания с молба за извинение, загдето му било невъзможно да спази уговорката за лов. Но две и половина години след оня разговор Франческо започна да събира войска. Никой от Кампаня не знаеше против кого той се въоръжава, а самият Гайя не издаваше нищо от намеренията си. И понеже папата не наложи възбрана, навярно ставаше дума за турците или германците.

Когато узна, че войските на кардинала ще минат край неговия град Казерта, Чезаре Малатеста изпрати при Гайя няколко души с учтива покана. Тези хора не се върнаха. По това време на Чезаре Малатеста дотягаше един безсрамен монах, който в едно селце недалеч от Казерта по непристоен и варварски начин говореше срещу него пред насъбралите се там казертанци. По заповед на Чезаре монахът бе заловен и хвърлен в тъмница, но само няколко дни по-късно той бе избягал, а с него и пазачите му. Приказките за братоубийството, които монахът бе разпалил, вече не замлъкнаха в Казерта. Изумлението на Чезаре, че четиримата от най-добрите му хора са избягали със затворника, който го бе опозорил, се засили още повече, когато една сутрин изчезнаха други трима слуги, сред тях и един, който бе прислужвал още на баща му. Слезеше ли вечер от замъка да се разходи по крепостната стена, често виждаше настрани хора да говорят за него. Едва когато войските на Гайя издигнаха лагера си на два часа път от Казерта, Чезаре узна в разговор с един селянин от околностите, че походът на Гайя е насочен срещу самия него. Той не искаше да повярва, докато една нощ някаква паплач не закова на крепостната порта хартийка, в която Франческо Гайя изискваше от всички наемници и слуги на Малатеста да го напуснат незабавно. От същата хартийка Чезаре узна и това, че папата го е отлъчил от църквата и го е осъдил на смърт. В утринта, когато бе прочетено това послание, изчезнаха и последните хора от замъка.

Тъй започна тази страховита и странна обсада на един-единствен човек, която онази епоха възприе като сполучлива шега и се посмя на нея.

При една следобедна обиколка из Казерта потресеният Чезаре откри, че в никоя къща няма ни един човек. Само сюроя бездомни кучета го последва, когато с чувството на пълна отчужденост от родния си град и по-бързо от всеки друг път се завърна в осиротелия замък. Привечер можа да види от кулата как войските на Гайя обкръжават изоставения град.

Чезаре собственоръчно залости дървената порта на замъка и си легна, без да е хапнал нищичко (от обед тук нямаше никой, който да му поднесе храна). Спа лошо и малко след полунощ неспокойно се надигна, за да погледа сравнително голямата войска, която го бе

врълетяла като болест, без сам да знае защо. Въпреки напредналия час видя в лагера да горят огньовете и дочу песните на пияните.

На сутринта си свари малко царевича, която жадно излапа полуизгоряла. Тогава още не можеше да готви. Но се научи, преди да умре.

Използува деня, за да укрепи замъка. Изтегли на крепостната стена отломки от скали и ги разположи тъй, че, минавайки по нея, да може лесно да ги запраща долу. Широкия подвижен мост, който сам не можеше да вдигне, изтегли с помощта на двата останали му коня; не махна само една тясна греда, която можеше да се отстрани с един ритник. Вечерта не отиде в града, защото се опасяваше от нападение. Всички следващи дни прекара горе в кулата, за да наблюдава врага, но не откриваше нищо особено. Градът беше като мъртъв, а врагът пред очите му явно се готвеше за дълга обсада. Веднъж, когато Чезаре се разхождаше по стената, защото времето бе почнало да тече много бавно, няколко изкусни стрелци го обстрелваха. Той се засмя, защото смяташе, че няма да го улучат — още не разбираше, че те се упражняват да не го улучват.

Всичко това стана през есента. Нивята на Кампаня бяха вече ожънати и той можеше да види как по отсрещните хълмове беряха гроздето. Песните на лозарите се примесваха с тези на войниците и никой от хората, които преди една седмица бяха напуснали Казерта, не се завръщаше. Сякаш за една нощ се беше разразила чума и беше погълнала всички, освен него.

Обсадата продължи три седмици. Идеята и шегата на Гайя беше да чака дотогава, докато обсаденият прекара през мислите си целия свой живот, за да открие мястото, където е направил погрешната стъпка. Освен това искаше да изчака да се събере целият народ на Кампаня, за да види екзекуцията на Чезаре Малатеста. (Хората пристигаха, някои с жени и деца, чак от Флоренция и Неапол.)

През всичките тези три седмици тълпи народ от съседните села и градове стояха срещу крепостта Казерта, сочеха с пръсти и чакаха, през всичките тези три седмици обсаденият сутрин и вечер се разхождаше по стената. Постепенно облеклото му започна да изглежда занемарено; той навярно спеше с дрехите, а походката му стана провлечена, което се дължеше на лошото хранене. От такова голямо разстояние лицето му не можеше да се различи.

В края на третата седмица онези отвън го видяха как спуска подвижния мост, после три дни и половина той крещя нещо от кулата на замъка във всички посоки, неразбираемо поради голямото разстояние. Но през цялото време той не си подаде носа извън пределите на крепостта и не излезе.

През последните дни от обсадата, навлязла вече в четвъртата седмица, в лагера край Казерта вече бяха надошли хора от цяла Кампаня и от всички съсловия; Чезаре с часове яздеше на кон по стената. В лагера не без основание решиха, че той вече е твърде слаб, за да върви.

По-късно, когато вече всичко беше минало и хората се бяха върнали по домовете си, мнозина разказваха, че въпреки изричната заповед на Франческо, неколцина се промъкнали до крепостта и го видели да седи на стената, а също го чули да призовава бога и дявола най-сетне да го сразят. Изглежда достоверно, че до последния си час, а дори и тогава, той не е знаел защо е всичко това, а сигурно не е и попитал.

На двадесет и шестия ден от обсадата той с голяма мъка спусна подвижния мост. Два дни след това, пред очите на целия неприятелски лагер, той се изходи на крепостната стена.

Екзекутираха го двама палачи на двадесет и деветия ден от обсадата, към единадесет часа по обед, без никаква съпротива от негова страна. Гайя, който впрочем бе отпътувал на кон, без да дочака този последен и малко евтин обрат на шегата си, нареди да издигнат на пазарния площад в Казерта паметна колона с надпис: „Тук Франческо Гайя заповяда да убият Чезаре Малатеста, позора на Италия, срама и изметта на Рим!“

Ето как съумя да почете един свой далечен роднина — човека, който го бе подиграл, човек не без заслуги, той запечата в паметта на Италия като автор на една-единствена шега; Гайя твърдеше, че е забравил смисъла ѝ, но че все пак не можел да я отмени безнаказано.

ОТГОВОРЪТ

Един богат мъж имал млада жена, която му била по-скъпа от имота, а той не бил малък. Все пак тя не била съвсем млада, той — също. Но си живеели заедно като два гълъба; той разполагал с две работни ръце — нейните ръце, а тя — с умна глава, неговата глава. Тя често му казвала:

— Аз не мога добре да разсъждавам, мили съпрузе, говоря всичко просто така.

Но той имал остър ум и затова имотът му ставал все по-хубав. Един ден се случило тъй, че в ръцете му попаднал длъжник, чийто имот му бил крайно необходим, а и човекът бил лош. Затова не се церемонил много с него, а му наложил заповед. На човека му оставало да преспи още една нощ в дома си, в който преживял дълги години, но сега трябвало да замине в чужбина. На другата сутрин щели да му вземат всичко.

През нощта жената не могла да заспи. Лежала до мъжа си, размисляла и накрая станала. Станала и посред нощ отишла при съседа, който трябвало да предаде имота си на мъжа ѝ. Защото смятала, че не бива да обижда собствения си мъж, като му заяви, че иска да помогне на човека, към когото изпитвала състрадание. А и човекът не спял — тя така и очаквала, а седял и се наслаждавал на часовете, които му оставали да живее в своя дом. Като я видял, се изплашил и тя побързала да му даде накитите си.

Но било защото се забавила или защото мъжът ѝ усетил насън, че не е при него, той се събудил, също станал и я затърсил в къщата, повикал я, изплашил се и излязъл на улицата. Видял светлина в дома на съседа и отишъл там, за да види дали онзи не заравя нещо, което вече не е негово. И като погледнал през прозореца, съзрял жена си при съседа посред нощ. Не можел да я чуе, не видял и ковчежето в ръцете ѝ, затова кръвта му нахлула в главата и той се усъмнил в жена си. Посегнал към ножа, който носел в джоба си, и размислил как да убие и двамата. Тогава чул жена си да казва:

— Вземи го, не искам мъжът ми да поеме такъв грах върху себе си, и не желая да го разочаровам, като ти помагам, защото ти си лош човек.

С тези думи тръгнала към вратата и мъжът ѝ едва успял да се скрие, понеже бързо излязла и притичала до тяхната къща.

Той мълчаливо влязъл след нея и вътре ѝ казал, че не можел да спи и излязъл на полето, защото го гризела съвестта, че иска да си присвои къщата на съседа. Жената се хвърлила на гърдите му и заплакала от радост. Но когато пак си легнали, наистина го загризала съвестта и изпитал голям срам, задето на два пъти показал малодушие — веднъж, като се усъмнил в нея, и втори път, като я излъгал. Срамът му бил много голям и той си вгълпил, че не е достоен за нея. Отново станал, слязъл в долната стая и дълго седял там, също както съседът оттатък в своя дом. Но било още по-лошо, защото никой не му помогнал в безсилието му. Затова призори, докато било още тъмно, излязъл от къщата и тръгнал накъдето го завее вятърът, без посока.

Без да хапне нещо, вървял цял ден по един път, който водел през безлюдни места, а като приближавал някое село, заобикалял го. Вечерта стигнал до една черна река и там намерил една полуразрушена колиба, в която никой не живеел. Из ливадите наоколо растели сочни билки, а реката била пълна с риба, така той останал там три години и прекарал времето си в събиране на билки и риболов. Накрая се почувствувал твърде самотен, тоест гласовете на водата станали прекалено шумни за него, а в главата му се множали и разраствали мислите, за които се казва: те са като птици, които замърсяват трапезата. Затова отишъл в един град, а после в много градове — вървял без посока, просел и се молел в църквите.

Но с времето мислите му го завладели напълно и започнали много да го измъчват. Така той се пропил и заскитал като куче, което не струва дори да носи верига. Изминали още години. Когато вече забравил името си и бил почти ослепял, станало тъй, че се завърнал в града, където бил живял някога, преди много време. Той не разпознал града и стигнал само до предградието, където се проснал в двора на една пивница.

Ето че един ден по обяд в двора влязла жена и заговорила с кръчмаря. Когато просякът чул гласа ѝ, нещо го пронизало, а сърцето му затупкало по-бързо, както на човек, който случайно е влязъл в зала

с приятна музика, а няма право да остане. Мъжът видял, че тази, която говори, е жена му, но не могъл да промълви и дума. Само протегнал ръка към нея, когато минавала. Но жената не го познала, защото той вече не приличал на себе си, дори по лицето му вече не личало, че толкова е страдал. Тъй че жената понечила да го отмине — имало твърде много просяци, а този изглеждал и безсрамен. Но ето че мъжът успял да отвори уста и промълвил нещо, което прозвучало като:

— Жено!

Жената се навела, погледнала го и краката ѝ се подкосили, а лицето ѝ съвсем пребледняло. И когато той вече не чувал сърцето си, чул нейния глас:

— Мили мой мъжо, защо ме накара да те чакам толкова дълго! Сега съм вече грозна, седем години изминаха в скръб и аз замалко да се усъмня в теб.

ИЗПОВЕД НА ЕДИН ДОГ

Едно от малкото събития, които са ми направили впечатление в моя беден на премеждия живот, е земетресението в Сан Франциско, и то благодарение на едно куче.

Бях тридесет и три годишен и сам на този свят, когато в Сан Франциско се запознах с един дог. Живеех на шестия етаж в един порутен квартал и заедно с другите наематели ползувах един лошо белосан и вонящ коридор. Именно там по няколко пъти на ден срещах дога. Той бе притежание на петчленно семейство, което обитаваше една-единствена стая, не по-голяма от моята. Бяха невзрачни хора, без навици за чистота и дни наред държаха пред вратата кофата за смет с противно миришещи отпадъци. Да описвам кучето, не намирам сили.

Първата среща с този дог не си спомням. Но предполагам, че първото му усещане при моя вид е било страх и че аз също (може би заради това) съм изпитал неприятно чувство. Във всеки случай явната и с нищо неоправдана неприязън на животното привлече преди всичко вниманието ми върху него. Щом ме видеше, колкото и несдържано да лудуваше с невероятно мръсните деца, кучето веднага подвиваше опашка и се скриваше като попарено зад ъгъла или предпочиташе да се вмъкне в някоя отворена врата. Веднъж, когато понечих да го погала, за да премахна глупавия му страх, заради който ми се струваше, че децата вече се втрещават в мен с боязън, то дори се разтрепери и — описвам това с погнуса — козината му сигурно бе настръхнала, защото в първия миг ме изненада твърдият косъм и едва по-късно ми хрумна, че в такива случаи се казва: „Козината настръхва.“

Ако човек се държеше така с мене, можеше да се предположи, че ме бърка с някой друг, но едно куче! Спомням си, че още от самото начало приех съвсем сериозно този случай. През следващите дни понякога донасях на дога нещичко за ядене или кокали. Той дори не помирисваше месото, заобикаляше го и се измъкваше, като ме гледеше от долу на горе с неопикуемо коварен и същевременно слисан поглед. Почти винаги го скриваше купчина скрофулозни деца, които очевидно

бяха печални издънки на човешката измет. Целият блок вонеше на подмокрени палавници. Много рядко успявах да срещна дога и естествено се пазах да пристъпя към него в присъствието на свидетели. Все пак децата по някакъв дяволски начин подушиха безобидните ми опити за сближение и като не разбираха добрите ми намерения, ме сочеха с пръст. При това бях убеден, че догът не получава от стопаните си достатъчно за ядене, вероятно дори не и най-необходимото. Естествено нямах време, за да опозная кучето. Тъй като през деня работех в автомобилната фабрика, само вечер можех да се отдавам на тези занимания. Наблюдавах все пак доста хора в общуването им с дога. Например в съседство имаше един наемател, който се погаждаше с него ако не чудесно, то поне сносно. За да го примами, той щракваше по определен начин с палеца и средния пръст. Така понякога успяваше да го накара без колебание да се отърка о мръсния му крачол. Аз дори усвоих този впрочем твърде лесен трик, но все пак изпитвах достатъчно срам, за да го приложя. Кучето се втурваше след една възрастна дама всеки път, щом я видеше. Старицата, неприятна личност, говореше с фалцет, от който ти се смразяваше кръвта. Тя не можеше да понася кучето и винаги го отпъждаше с една пазарска чанта, но без успех. А то сякаш напук не се отделяше от нея. В съседство едно гримирано момиче често се забавляваше с дога, като го галеше по шията. Когато веднъж в автобуса се озовах срещу това момиче, чийто занаят впрочем си е нейна работа, усетих, че от устата и излиза неприятен дъх. Такива, навярно сами по себе си нищо незначещи или пък безобидни особености, по мое твърдо убеждение винаги са признак на някакво вътрешно уродство. Учудваше ме, че догът, който уж имаше силно развит инстинкт, не забелязваше при момичето това обстоятелство. Наблюдаването ми ме накара за известно време да се усъмня в инстинкта на животното; реших, че у мен вероятно има някакви изцяло външни особености, които отблъскват дога. Изглеждаше ми невероятно, но в този случай исках да опитам всичко. Сменях костюмите и шапките си, захвърлих бастуна си. Всичко това, както може да се предположи, вършех с голямо неудоволствие, нито за миг не забравях срамното си поведение, но ми се струваше, че нищо друго не ми остава. Едно решаващо събитие ми даде да разбера колко присърце съм взел тая история. За съжаление през онези дни трябваше да предприема уморително

пътуване до Бостън, тъй като имах основателни подозрения, че по-малкият ми брат чрез забележително ловки манипулации е успял да получи от наследството на майка ми някакви облаги за себе си. Когато се завърнах, впрочем без да успея нищо да оправя, понеже дори при явна несправедливост в този свят все липсват доказателства, догът бе изчезнал.

При първото ми вълнение особено дълбоко ме засегна фактът, че догът просто е избягал, мислех си, че щях да съм по-малко разочарован, ако го бе прегазил някой камион. Това отново доказва добре познатото ми несправедливо отношение на планетата към своите създания — едно куче, което представляваше интерес за мен, бе избягало от господаря си. То, чиито прояви спрямо моята личност ми се струваха тъй смешно важни, естествено не беше чиста порода. Затова пък толкова по-мъчително изживявах безпокойството си, когато то не се появяваше. Моите издирвания, като прибавим и високото възнаграждение, го върнаха обратно, но моето недоверие го преследваше отсега нататък до безславния му край.

Разбира се, след усилията, които положих, гледах на дога като на своя собственост. Семейството, на което той официално принадлежеше, се държеше така, сякаш не знаеше какво ми струва догът им, но според мен то си оставаше за тяхна сметка. Нямах желание да се отнасят повече към мен като към празно пространство.

Скоро след завръщането му веднъж видях дога отново да върви по коридора редом със съседа. Когато той се спря до прозореца към вътрешния двор, за да си напълни лулата, догът пак се отърка о крачола му. Мъжът не му обърна внимание. Това ме засегна много неприятно. Осведомих се и узнах, че мъжът живее в отсрещната стая като пренаемател на петчленното семейство. През следващите дни, разбира се, без ни най-малко да наблягам на това, попитах домоуправителя известно ли му е дали е позволено наематели да дават стаите си на други наематели. Той малко смутено отвърна, че не знае, но ако смятам за редно, щял да напише писмо до компанията. Оставих го той да реши, тъй като цялата история не ме засягаше никак.

Осем дни по-късно, когато вечерта се прибирах уморен, съзрях пред нашия дом ръчна количка, натоварена с грозни мебели. По стълбите срещнах едно кашлящо момиче с болни гърди, което сваляше долу някакъв скрин. От това заключих, че писмото на домоуправителя

е оказало въздействие; значи, все пак бе забранено да се държат пренаематели.

След известно размишление и наблюдения заключих, че е жестоко към всички останали трудности, които сигурно не липсваха на хората (трябваше само да се видят дрехите им), да се прибавят и разноските по едно пренасяне. А вероятно съвсем не за свое удоволствие или от разпуснатост бяха споделили не особено голямата си стая с чужд човек. Докато стоях до вратата си и пушех вечерната си лула, чух ги да умуват какво да правят с кучето. Слушах ги може би прекалено съчувствено не само поради интереса си към дога. Така бях привлечен в разговора и когато ме помолиха за съвет, заявих, че съм готов да взема кучето. Изглежда, при сегашните обстоятелства те повече не можеха да си позволяват такъв скъп лукс, какъвто един дог все пак представляваше за тях, и се съгласиха да ми го дадат.

Признавам, че макар тук да се криеше известна жестокост, не бях недоволен от развитието на нещата, най-вече защото винаги съм бил убеден, че оставиш ли ги с известно нехайство и без пряка намеса, но и без да изпускаш нищо, да се движат от само себе си, те се нареждат най-добре.

Не беше съвсем лесно да пренеса дога в моята стая. Той се съпротивяваше упорито, без да издава звук и без да сваля поглед от мен. Един здрав кожен ремък, който бях купил преди осем дни, сега ми свърши добра работа.

Видът на кучето не беше радващ. Държах го вързан за единия крак на леглото си и докато бях в стаята, то винаги лежеше свито под него, а щом го приближавах или си лягах, трепереше с цялото си тяло. Но когато ме нямаше, а това ще рече, когато го наблюдавах през ключалката, то се въртеше безспир пред леглото, като се отдалечаваше, доколкото му позволяваше не много дългият ремък. За любителите на кучета ще добавя наблюденията си, че упорито приписваната на кучетата скръб по липсващия господар е, изглежда, вятър работа. Тази легенда, в която всички вярват с най-голяма охота, е един от смешните продукти на човешкото самолюбие. При моя дог не можах да открия никаква следа от скръб.

Обстоятелството, че не ядеше, имаше съвсем друга и, струва ми се, не съвсем ласкателна за мен причина. Той не приемаше нищо от ръката ми. В продължение на три дена упорито отказваше да яде

кокалите, които му купувах, на третия ден пренебрегна дори месото и не хапваше дори късче от това, което му оставях: не ядеше нищо, което съм държал в ръката си.

Признавам, изпаднах в затруднение, догът видимо отслабна и започна да се влачи. В мигове на гняв си мислех, че по този начин, просто като му давам храна, която той не яде, ще го *накажа с бавна смърт*. Но в часове на по-голямо хладнокръвие съзнавах, че с грубо насилие нищо не става.

Затова поканих един бегло познат ми млад мъж, който беше шлосер в автомобилното хале, за да нахрани дога. Но когато той влезе в стаята ми, изведнъж ми се видя невероятно трудно да го посветя в задачата му и въпреки цигарите и лимонадата, разговорът не вървеше. Той беше хилав, неугледен човек, с развалени зъби и възчервеникава коса. Едва понасях да го гледам как седи на масата ми, приляваше ми, като го слушах как говори. При това той имаше навика при разговор постоянно да ме докосва, което не можех да търпя. После подуши, че при мен нещо не е в ред, и не можа да обуздае злобата си. Ритна коварно дога, дълго време дърдореше лицемерно, правеше се, не нищо не разбира, но забеляза моето смущение и, без да ми спести цялото обяснение, накрая изтръгна молбата ми да нахрани дога. (Впрочем може и нищо да не е забелязал.)

Той стори каквото поисках, и то по най-неделикатния начин, като постоянно ругаеше кучето и го упрекваше за безсърдечното му отношение към мен. Така догът бе хранен в продължение на седмици всяка вечер.

Странно, ала не исках да изоставя смътната си надежда и бе необходимо едно земетресение, за да ме убеди окончателно в непоправимото отношение на планетата към мене. На 23 юни 1912 година стана земетресението в Сан Франциско. В този ден мнозина хора загубиха живота си в разлюляния град. Аз обаче загубих само един костюм, няколко чифта обуца и други дреболии, тъй че бих могъл да забравя нещастиято както малцина други, ала не това ми е било писано. Сред повтарящите се с все по-голяма сила трусове аз стоях в горящата къща по риза пред непреклонния дог, чиято задница бе затисната от една срутена стена. Когато пристъпих към него, за да му помогна, прочетох в мътните му очи неописуем страх от мене,

неговия спасител, а когато посегнах, за да го освободя, той налетя да захапне ръката ми.

От тази утрин изминаха две години. Сега живея в Бостън. Проучванията ми върху дога след смъртта му още не са приключили. Какво бе онова, което го караше да отбягва ръката ми? Дали не бяха очите ми, чийто поглед, както съм чувал, ми осигурявал успех при някои хора, но може би отблъскваше по-чувствителното животно? Дали не бе това нехайно движение на ръцете ми при ходене, което напоследък забелязвам в стъклата на витрините? След отношението на онова животно към мен непрестанно размишлявам какво уродство (защото явно има нещо такова) ме отличава от другите хора. Да, от няколко месеца дори вече си мисля, че навярно у мен има някакво вътрешно, по-дълбоко залегнало уродство. И най-лошото е, че колкото повече разширявам проучванията си, колкото повече отклонения от нормата откривам у себе си и ги прибавям едно към друго, толкова повече губя увереност, че някога ще открия истинската причина; защото сигурно моят дух е ненормален и вече изобщо не схваща отблъскващото като отблъскващо. Без да храня симпатии към такива смешни организации като, да речем, Армията на спасението, с нейните евтини идеи за обновление, трябва да кажа, че за добро или за зло, не може да се отрече някаква дълбока промяна в цялото ми същество.

КРОШЕТО

След един голям боксов мач в спортния дворец неколцина души, с мен общо четирима, все още в доста кръвожадно настроение, седяхме на чаша бира в кръчмата на „Потсдамерщрасе“ при ъгъла с „Бюлощрасе“. Един от нас, който беше професионален боксьор, разказа поучителната история за падението на Фреди Майнке, наречен Крошето.

— Фреди — започна той, като кривеше очи, а лакътят му лежеше в една бирена локва — преди две години получи най-големия шанс в живота си. Фреди естествено се казваше Фридрих. Но половин година той беше в Щатите, впрочем доста неясен период, за който не обичаше да говори. Оттам бе донесъл една ранглиста с имената на съвсем неизвестни боксьори и няколко доларови банкноти, които понякога сякаш случайно вадеше от дажбата си. Най-важното, което донесе оттам, беше името Фреди.

С галеното си име Фреди той няколко месеца се боксира в по-малките градове като Кьолн, а също и в провинцията. После изведнъж го нарекоха Крошето и с това име стана известен.

Когато го видяхме тук за пръв път, доста се смяхме на начина, по който се представи преди състезанието. Остави се да го фотографират в направо дамските му лилави спортни гащета. Той беше най-кокетният боксьор, когото можехте да видите на ринга, господа. Разхождаше се като по сцената на театър. Но щом се появи противникът му, той го нокаутира още в първия рунд, и то с кроше, което имаше поразяваща сила. Впрочем нали знаете, че Фреди беше в категория „петел“. Тези боксьори по принцип нямат силен удар, а освен това Фреди, погледнат отстрани, беше доста хърбав. Но той набираше скорост като перка на самолет и пробиваше защитата на противника си сякаш с петдесет конски сили. Накрая самият той наистина се превърна в едно-единствено кроше.

Когато след мача седнахме заедно и почти го смазахме от потупвания по рамото и гърба, той каза, че всичко било въпрос на

съсредоточаване. Човек можел да стане наистина опасен за противника си само когато знае, че напълно владее себе си. Самият той трябвало по начало да има чувството, че не удря противника си, а го пробива, и че ударът изобщо не може да бъде спрял от някаква си брадичка. Спомена и за ред други такива неща, във всеки случай му действуваше добре, че си вярва, както сами видяхме. Тази вечер той имаше пълен успех и се класира направо за финалния мач.

Когато узнахме, че финалът е само след осем седмици, на всички ни се стори, че времето е твърде малко. Фреди сияеше от радост и тренираше с пълни сили. Дори аз имах честта да му бъда спаринг-партньор. Бързината беше негов специалитет, а моето по-голямо тегло с тридесет фунта му беше тъкмо достатъчно, за да изпробва своя неестествен удар. Въпреки това по време на тренировките той беше за мен голямо разочарование. Причината вероятно беше там, че когато тренираше, не успяваше добре да се „съсредоточи“ а освен това не можеш седмици наред да „пробиваш“ противниците си. Това сякаш нямаше особено значение за него, а по-важно бе да вдига шум около себе си. Естествено не ми влизаше в работата, че той си купи мотоциклет на изплащане и точно в тези дни искаше да се научи да кара. Само си мислех, че спокойно можеше да поизчака. Но когато реши да се сдобие и с жена чрез перспективен годеж, когато на хоризонта се очерта стабилно семейно гнездо, по възможност с орехова спалня и библиотека, съвсем сериозна работа, аз сметнах, че той наистина прекалява. Да се заангажира с такова отговорно начинание като един годеж в момент, когато цялото му съществуване виси на косъм, и да заложи семейното си щастие на нещо, което тепърва трябваше да стане. Човек в неговото положение вече няма право да губи. Аз ви казвам, господа, ако една работа зависи от много обстоятелства, значи нещо не е наред. На финален мач трябва да отидеш все едно, че си продавач в магазин. Продадеш ли нещо, добре. Не продадеш ли нищо, все пак съществува собственикът на магазина за безсънните нощи. И така, финалният мач бе насрочен за дванадесети септември.

Фреди още на десети септември бе приключил с тренировките и на дванадесети вечерта в седем часа седяхме в това заведение аз, Фреди и неговият менажер — дебелият Кампе. Нали го познавате, онзи отсреща, до мъжа, който си чисти зъбите с клечка. След един час

трябваше да започне състезанието. Разбира се, не беше правилно, че дойдохме тук. Сами виждате колко задимено и задушно е в тази кръчма, но Фреди искаше да дойдем, а той не се интересуваше от мнението на хората, които пазеха дробовете си и дишаха само чист въздух. С две думи, ние седяхме сред тази пушилка, която не можеш да разрежеш дори с трион. Кампе и аз си поръчахме по чаша бира. В петнадесетте минути, които ни оставаха, се случи нещо крайно неприятно, което впрочем само аз забелязах. На Фреди му се допи бира.

Той действително повика келнера. Но в този миг енергично се намеси Кампе и каза, че е чисто безумие да пие бира преди състезанието, по-добре било да се наяде с обущарски пирони.

Фреди промърмори, че това са глупости, но освободи келнера. С това историята бе приключена за Кампе, но не и за Фреди. Кампе още веднъж му повтори всичко добро и лошо, което знаеше за противника му. Фреди четеше вечерния вестник. Имах чувството, че, поглеждайки подлистника с обявите, Фреди все още си мисли за бирата, по-точно казано, за желанието си да пие бира.

Малко след това той стана и се запъти към бара, а Кампе не усети нищо. Повъртя се там, без много да бърза, остави няколко души да го прередят, пропусна и един келнер. После с доста глупаво изражение си купи и цигари, които прибра в джоба на жилетката си.

Когато се върна на масата, изглеждаше някак променен, играеше си с цигарите в джоба на жилетката и се озърташе ужасно навъсено. После обаче отново седна напълно спокойно и се зачете във вестника, който излизаше всяка вечер в осем часа. Сега пък аз, без да обръщам внимание на словоизлиянията на Кампе, започнах да ругая бирата. Спомням си, тогава казах, че бирата е топла и отвратителна помия от съмнителен произход, сигурно пълна с тифусни бактерии. Фреди се усмихваше.

Струваше ми се, той бе доста изтощен от борбата със самия себе си. За него бе крайно непоносимо да седи тук и да не може да пие, защото трябваше да се ограничава и да не се отпуска, а изпитваше желание да се налее с тази тифусна помия, но бе прекалено слаб да стори онова, което неразумно му се искаше, преди всичко обаче се ядосваше, че е неразумен. В същото време навярно си представяше годеницата, ореховата спалня и библиотеката, затова стана и плати.

Взехме такси и мълчаливо тръгнахме за спортния дворец.

Когато боксьорът, който разказваше тази история, стигна до това място, забеляза, че ръкавът му е в една бирена локва и го подсуши с носна кърпичка. Макар че всички ние в общи линии знаехме изхода на състезанието, аз все пак запитах за по-сигурно:

— И какво стана?

— Нокаутираха го във втория рунд. Нима очаквахте нещо друго?

— Не, но защо смятате е бил нокаутиран?

— Много просто! Когато напуснахме заведението, аз знаех, че Фреди вече имаше лошо мнение за себе си.

— Това е съвсем ясно. Но според вас какво трябваше да направи един мъж в положението на Фреди? — попитах аз.

Човекът изпи чашата си и отговори:

— Според мен един мъж трябва винаги да прави онова, за което има желание. Виждате ли, предпазливостта е майка на всеки нокаут.

ЕСТЕСТВЕННОТО ДЪРЖАНИЕ НА МЮЛЕР

Вечеряхме, запалихме по една пура и запрехвърляхме общите теми за разговор. Актуалните бяха вече изчерпани и като начало от предпазливост пак заговорихме за упадъка на театъра и после, събирайки лека-полека смелост, стигнахме до Мюлер. Мюлер, инженер Мюлер, смъртния ни враг. Мюлер бе щекотлива тема и дори да не бе сред нас, неминуемо си оставаше ябълката на раздора.

Срещу него имаше цял куп обвинения с по-нова дата — факт, достатъчно неприятен за нас, но на Пухер му се щеше да разкаже най-сетне една по-стара, вече малко плесенясала история. Явно искаше да се освободи от нея.

— Веднъж бяхме замислили с Мюлер една сделка — започна той. — Затова ми се наложи да летя с него. Пътувахме от Берлин до Кьолн. Там Мюлер щеше да ме свърже с една компания, която искаше да се запознае по-отблизо с моя стартер, за да го пусне на по-широк пазар. Възнамерявахме заедно да движим нещата. Мюлер предпочиташе да се заеме с търговската страна; както казах, за тази сделка той бе намерил и съответната компания. Мюлер смяташе, че двамата добре си подходдаме, познавахме се точно от толкова време, колкото, за съжаление, всички го познаваме.

И така, седяхме в едно от ония хубави стоманени хвърчила, които всъщност са от тенекия. Отначало Мюлер бе в лошо настроение, оправдаваше го със забраната да се пуши. Но в края на краищата той беше този, който настояваше да пътуваме със самолет, а не с влак.

Искахме да обсъдим още веднъж нещата, но веднага стана ясно, че няма да е лесно, понеже витлата — три на брой — вдигаха прекалено силен шум, за да можем спокойно да разговаряме. Веднага щом забръмча моторът, значи още на земята, Мюлер изкрещя насреща ми:

— Нищо не се чува! Отвратително!

При това бе летял вече поне десетина пъти.

Когато после се заиздигахме, той не каза дума повече, седеше „вгльбен в себе си“ на плетеното кресло и гледаше хоризонта. Не бях летял дотогава и отначало изцяло бях зает с опознаването на този феномен. Тъй че, едва когато стигнахме сто или двеста метра височина, се обърнах към Мюлер. Изведнъж ми се стори — няма смисъл да продължавам, ако не ми вярвате, — че Мюлер се страхува.

Знам какво ще кажете. Мюлер е бил на фронта, ударна команда и прочие. Знам, че не е получил „Железен кръст“ — първа степен, само защото е скаран с дисциплината. Но сега Мюлер се страхуваше и изобщо не се опитваше да го скрие. Той продължаваше да гледа намръщено пилота през малкия стъклен люк и всеки път, когато щайгата пропадеше с няколко метра, трескаво се хващаше за облегалките на креслото, а по начало единствен той закопча колана си. При това се знае, че тези огромни стоманени чудесии се движат по въздуха в най-лошия случай толкова сигурно, колкото и локомотивът по земята, и че това съвсем ясно се усеща след първите няколко метра.

След около десетина минути Мюлер бавно извади бележника от вътрешния си джоб, написа няколко реда, като на места спираше и поглеждаше към пилота отпред, откъсна листа и ми го подаде.

„Не мислиш ли, че след двайсет години никой вече няма да проумява как възрастни хора са се качвали в такова нещо? Погледни само тая ламарина! Бих искал да знам дали ще го наричат глупост или героизъм! Мюлер.“

Когато вдигнах очи от бележката, той седеше съвършено неподвижно в креслото си и гледаше през страничното прозорче, сякаш нищо не се бе случило, но след няколко минути с кисела усмивка ми посочи витлото от своята страна и закрещя:

— Шум като при земетресение! Защо една лястовица не бумти така?

И поклати едрата си глава, сякаш изобщо не можеше да разбере как това не му е направило впечатление още в началото. Разбира се, той смяташе, че този шум се дължи на някаква много голяма конструкторска грешка и вероятно си мислеше, че след двайсет години самолетите няма да бучат така неестествено. На летището в Хановер, докато чакахме да приберат пощата и да се сменят пътниците, ние се разтъркахме, запалихме по цигара и тогава той добави:

— Щом нещо вдига такъв шум, значи не е в ред.

После започна да ми обяснява, че от една такава машинка, която двама души спокойно могат да бутнат от мястото ѝ, няма никакъв смисъл, щом са ѝ необходими 240 конски сили, за да се задвижи във въздуха, където няма никакво съпротивление. Приведе още много подобни доводи и непосредствено преди да се качим, завърши мисълта си със забележката, че целият принцип бил погрешен.

До Есен той се държа напълно спокойно и само веднъж се изсмя подигравателно — когато пропаднахме с няколко метра. Но в Есен, за десетте минути на летището, набързо ми разказа за един свой далечен познат, който неотдавна бил летял при лошо време.

Още в самото начало казали на трима пътници, че е съмнително дали ще се проведе полетът, защото над Таунус^[1] имало буря. Изминал цял час от времето за излитане, а те все чакали. Единият бил доста изнервен, понеже бързал, а с влака вече в никакъв случай нямало да стигне навреме за някаква важна среща. Тогава от управлението на полетите наредили „пилотът да направи опит“. Хората се качили с малко смесени чувства.

— Представям си освен това — каза Мюлер, — че небето над стартовата площадка било идеално синьо. Също като това тук. Буря имало само над Таунус. Е, на първо време пътували много добре, но после наближили Таунус. От синьото небе ни следа. Всичко около тях било обгърнато от някаква странна плътна завеса. Нещо като проснати мокри чаршафи, разбираш ли. А самолетът подскачал като скакалец. Човекът, който управлявал това чудо, „правел опит“, както се казва на езика на тези дилетанти, само не ми възразявай, това са чисти любители, та от тая история няма и няколко години, ти да си чувал някой да се е разхождал из въздуха на парче тенекия? А и въобще не е нужно! Хиляди години са минали и без това! И така, пилотът се опитвал да пробие буреносния слой, а именно, като издигнал машината. И когато стигнал на около 1800 метра височина, с изненада установил, че там горе е същото като по-долу, тоест силно ветровито — нещо, което аз можех да му кажа още на земята.

— Но ти не си пътувал с тях — казах аз.

Отблъскваше ме надменният и подигравателен тон, с който разказваше историята.

— Добре, тогава моят познат, който е летял с него, е можел да му го каже. Разбира се, ако не бил подхвърлян от една страна на друга като куфар, който някой е поставил не както трябва върху багажника. Защото се чувствувал точно така. Самолетът внезапно поднесъл надясно и полетял надолу. Около десетина метра.

После машината се задържала, издигнала се малко и пак както преди полетяла десетина метра надолу. Още при първото пропадане моят познат счупил стъклото на прозорчето с десния си лакът, така че сега вътре можело спокойно да си вали. Дъжд, градушка, всичко, което имало вън, влизало вътре и можеш да ми вярваш, че на хората в самолета само това им липсвало. Повече или по-малко започнали да се подготвят за края на дните си. Още веднъж за миг видели... и това било най-умното, което можели да сторят. Тогава пилотът сложил край на това положение.

На височина 1800 метра, когато видял, че горе е същото като долу, решил да слезе там, където явно се чувствувал по-уютно. Изключил мотора и самолетът просто полетял с главата надолу като бастун. Представяш ли си! Вече си преживял какво ли не там горе, изобщо си нещо като куфар, който за миг е видял с вътрешните си очи целия свой живот, а сега изведнъж моторът спира, креслото под тебе се издига, главата ти се люшва напред и надолу и ти със свистене неудържимо летиш към бездната, евентуално с хлипащата точно във врата ти спътничка.

Пилотът слязъл от 1800 на 30 метра, разбираш ли какво означава това? 30 метра — това е толкова близо до земята, че можеш да видиш всеки камък и го виждаш, защото онова чудо е застанало на главата си и от „мястото“ си право през люка виждаш отпред земята. А тя бясно се носи към тебе. Скоро ще се срещнете, но какво значи скоро? Тутакси, веднага, в същия миг и едва сега, тоест миг преди този миг, моторът заработва отново, тласък, машинката се задържа донякъде и тъкмо навреме избира хоризонталната линия.

След половин час били пак на стартовата площадка. „Опитът“ да прелетят над Таунус можел да се счита за неуспешен.

— Да — каза Мюлер, протегна ръка към никелираната дръжка на самолетната вратичка, понеже трябваше да тръгваме, хвърли поглед към небето и добави: — Типично за такава щайга!

През останалата част от пътуването, след като се беше изприказвал, Мюлер, изглежда се чувствуваше значително по-добре. Пък и той, както вече казах, бе летял много пъти. В Кьолн пристигнахме невредими. (Впрочем летенето е действително приятен и удобен начин за пътуване и напълно безопасен!) Едва сега обаче започна неприятната част от историята. Ще я разкажа накратко.

Пристигнахме по обяд и същия ден трябваше да вечеряме с хората от въпросната компания. На другата сутрин искахме да летим обратно.

Целия следобед се мотахме из града и Мюлер бе в отлично настроение. Не пророни нито дума за сутрешното си държание — изглежда смяташе, че то не се нуждае от извинение. Е, добре, бях склонен да го забравя. Но точно когато най-малко очаквах, избухна бомбата.

В 9 часа вечерта, когато тъкмо се преобличах в хотела за срещата, на вратата се почука и влезе Мюлер с пътнически костюм и пътна чанта в ръка. Сложи ръчната си чанта на един стол до обувката ми, погледна с неодобрение известното безредие, което цареше в стаята, и каза доста сухо:

— И така, драги ми Пухер, от вечерята всъщност няма да излезе нищо.

Трябва да съм погледнал някак изненадано, защото той тутакси продължи, и то съвсем делово:

— Както виждаш, изобщо не съм се преобличал, потеглям веднага обратно за Берлин. Влакът тръгва в 11,15. Ако не ти е необходимо много време, за да съблечеш и прибереш официалните си дрешки, все още можеш да тръгнеш с мен. Защо да проспиеш една нощ в Кьолн без причина?

— Не се шегувай, Мюлер — казах аз.

— Съвсем не ми е до шеги, цялата история е ужасно неприятна за мен. Признавам, че и за теб е малко неприятна, но не чак толкова. Най-сетне ти изобщо не познаваш тези хора, но те ме познават. Искам да ти кажа нещо. Тая сделка щеше да има смисъл само ако двамата можехме да работим заедно, нали? Но виждаш ли, точно това е невъзможно. Ние не си подходяме. Както може би предполагаш, имам пред вид днешната сутрин. Не мисли, че не съм те наблюдавал.

Зная също със сигурност, че днес летя за първи път. Не, по-добре не казвай нищо.

— Какво значи „не казвай нищо“? Какво значи цялата тая работа всъщност? Да не искаш да кажеш, че съм се държал като страхливец — ти, който... Слушай, не понасям такива врели-некипели. Смятам, че направих голям жест, като не казах нищо за твоето поведение. Пък и това няма нищо общо със сделката, боже мой.

Изобщо не можах да разбера откъде му хрумна тая мисъл, но той наистина изглеждаше ужасно изненадан.

— Как така? — рече той. — Как да няма нищо общо със сделката? Та ти се държа като глупак. Излиташ в небето с нещо си, което някой ти е похвалил, че е сигурно, и седиш там, глътнал бастун, без никакъв признак за живот. Като полуидиот, извинявай, който не забелязва какво правят с него, и на всичко отгоре, залагам си главата, смята това за смелост. Ще ти кажа, че ако човек не се държи естествено в непознати за него ситуации, а в нашия случай това значи да прояви загриженост, доказва само, че няма природен инстинкт. С две думи: с теб няма да правя никакви сделки. Хора като тебе може да излъже и един въглищар. На тебе просто ти липсва оня елементарен минимум недоверие, който притежава всяко теле и без който на планета като тази то просто ще загине.

Рече това и изчезна в асансьора.

[1] Планински масив от Рейнските планини. — Бел.прев. ↑

КОНСЕРВА МОРСКИ РАЦИ

Добре известно е, че през ноември и декември на осемнайста година по своите домове се завърна огромна тълпа мъже, чиито нрави бяха пострадали малко и чиито нрави дразнеха хората, за които те се бяха борили. Невъзможно е да ги упрекваме за това. Действително лошо бе положението обаче с една друга, значително по-малка група завръщащи се, от които войната бе направила страшно фини хора. Никакви благи приказки вече не бяха в състояние да ги изкарат от облицованите им с плочки бани, след като няколко години от живота си е трябвало да се въргалият в мръсните окопи.

Такъв човек бе Камперт от осма картечна рота. Чудесен човек. Лежа в калта на Арас^[1], лежа в калта на Ипр^[2] и вършеше всичко, каквото изискваха от него. Никога не попадна в „Лилския военен вестник“, но той делеше тютюна си с всеки, който лежеше до него, и ако се страхуваше, това бе позволеният вид страх, който е свидетелство единствено за разум. Мюлер от осма рота, сега отново инженер и мой приятел, бивш негов лейтенант, разказа, че Камперт не бил повишен, защото носел пощата и прекалено „интимничел“ с хората. Знак за първо качество. Но после войната свърши, Камперт й тегли черта и за три седмици успя да забрави Арас и Ипр, също като раждането си преди 29 години. Отново стана инженер в АЕГ и от момента, в който натъпка в един сандък всичко, донесено от фронта, тоест бельо, джобно ножче, ръчен часовник, дори дневниците си заедно с въшлясалата униформа, и нареди на прислужницата да унищожи сандъка, от този момент той твърдо зае позицията: човек, който е бил принуден да яде мръсна трева и седмици наред да изнася от вонящите лазарети гърнета с невъобразимо съдържание, има право през остатъка от живота си да спи под пухена завивка и да се храни в чиста и изискана обстановка. Неотдавна станах свидетел как от това произлезе цялото нещастие.

Вече от доста време — почти девет месеца — дебелият Мюлер и аз не бяхме чували нищо за Камперт. Знаехме, че междуременно се е

оженил, и то за жена с пари. Не бяхме поканени на сватбата, но преди две седмици Мюлер го видял в луксозна двуместна кола — блестящ алуминий и седалки от червен сахтиян, където зад волана потъваш като в люлеещо се кресло, а няколко дни по-късно той ни позвъни да наминем към него, да речем утре вечер, да прием по едно уиски, естествено в най-тесен кръг.

— Уиски — рече Мюлер, докато изкачвахме стълбите. — Това момче явно иска здравата да се изсили.

И измъкна от джоба на самото си хубава малка консерва с чудесни морски раци.

— Момчето винаги си е падало по деликатеси.

Беше ужасно мило от страна на Мюлер.

Камперт лично ни отвори вратата. Мюлер шумно го поздрави и Камперт изглеждаше много развълнуван. Докато набучваше шапките ни на някакви ужасно смешни стенни закачалки, изработени от метал и покрити с черен лак, той се извини, че прислужницата му днес имала свободен ден.

— Но в края на краищата не сте дипломатически аташета — каза той весело.

— Не-е — рече Мюлер, — ама чакай, тук сигурно има цял куп хора?

— Глупости — отвърна Камперт, — няма жив човек. Само ние тримата. Най-тесен кръг.

— Тогава страшно си се издокарал, стари дяволе, разхождаш се тук в такова свежо вечерно костюмче, като че си излязъл от витрина.

— Глупости — рече Камперт, — просто много обичам вечер да се преобличам понякога. Каприз. Нали не ви пречи?

— Глупости — отвърна Мюлер. — Уискито си е уиски.

После Камперт ни настани в хола на два много удобни американски шезлонга и ние зачакахме подарката на дома.

— Цяла изложбена зала — каза Мюлер след няколко минути мълчание, докато разглеждахме доста високата и семпло белосана стая.

Той изглеждаше доста изморен и шумно се прозя.

— Е, покажи си сега уискито.

Камперт прекоси помещението и измъкна няколко бутилки ликьор от едно малко червено барче от махагоново дърво.

— Всичко по реда си — усмихна се той. — Не намирате ли стаята прекалено висока?

— Не-е — рече Мюлер, — донякъде. Е, наистина е малко висока, но нали няма да си постоянно в нея. Но столовете са бомба. А и това „Кюрасо“ е съвсем поносимо.

— Опитайте „Шартръоз“ — настоятелно ни покани Камперт. — Искан голям салон и само няколко прости стола вътре. Страшно успокоява.

— Щорите обаче са много хубави — окуражих го аз. — Оригинални.

Те представляваха лека японска рогозка пред огромния полегат прозорец. Камперт стана и отиде там. Завъртя едно дървено колелце и цялата рогозка се нави горе на бамбукова пръчка.

— Цял ден имаш чувството, че си в Куба. Поема страшно много слънце.

— Така ли взе жилището? — попита Мюлер, който явно се колебаеше дали вече не е време да смеси „Шартръоз“ с „Кюрасо“.

— Що за идея! Та тоя салон е разширяван. Тук имаше две обикновени скромни стаички. Знаеш как изглеждат — тесни и на всичко отгоре обикновено претъпкани с мебели.

Мюлер реши да поизчака и да не смесва питиетата, докато не поздрави господарката на дома. Отпи глътка „Шартръоз“ и каза:

— Да, човек всъщност живее като свиня, без капчица разум.

Появи се и жената на Камперт. Тя бе много хубава, много мила и много добре облечена. Сърдечно се ръкува с нас и се държеше така, сякаш бяхме нейни приятели, а не на Камперт. Каза, че жилището още не е завършено, но ни покани да го разгледаме. Вероятно това или онова щяло да ни учуди. Те държали да направят жилището си по свой вкус, доколкото е възможно. Защо едно жилище да не бъде толкова хармонично, колкото една вечерна рокля? Повечето хора цял живот били заобиколени от купища ужасни мебели и не подозирали как още със ставането си всяка сутрин разваляли вкуса си. Как ни се струвал например холът, в който седим?

— Възхитителен — отговорих аз.

Тя се засмя и погледна мъжа си.

— Не знам дали възхитителен е точната дума — рече тя. — Във всеки случай, не е съвсем това, което си представяхме. Искан да

направим нещо съвсем просто, нещо почти примитивно, най-подходящи ми се виждаха градинските столове, но те изглеждат тъй ужасно. Към тях — груба рогозка. Обикалях като луда, докато я намеря. Огледах километри грубо платно. Но щом съзрях рогозката там някъде, в дъното на един магазин, веднага си казах; това е.

— Да — насмешливо се обърнах към Мюлер, — а ти си се разположил тук, сякаш си платил входна такса, и се държиш, сякаш е съвсем естествено и от само себе си дошло да се чувствуваш толкова приятно.

Мюлер не се засмя сърдечно като нас. Гледаше леко изненадан стените. Имах чувството, че би предпочел да не му казват защо му е приятно.

Във всеки случай Камперт не забеляза това и попита:

— Нищо ли не ви прави впечатление — имам пред вид стените?

— Много са високи — рече Мюлер.

Жената на Камперт отново се засмя. Но Камперт каза съвсем делово:

— Искан да кажа, че липсват картини. Повечето хора окичват стените си като табла за афиши. Моето мнение е, че ако човек няма отделна стая за картини, по-добре да зареже тази работа.

Тук Мюлер ми хвърли първия ленив поглед, но трябва да кажа, че още дълго време не можах да го разбера.

— Елате — каза съпругата на Камперт, — ще ви покажа останалото.

Надигайки се от мястото си, Камперт се обърна към мен:

— Впрочем всичко това действително не е правено с пари, иначе би било съвсем друго, а само с малко мозък и, ако щеш, с малко умение. Нашият принцип е: ние не служим на жилището, а то на нас.

В този момент видях как Мюлер, който между другото се изправи с неочаквана готовност, наля една водна чаша с „Кюрасо“ и смело я взе със себе си на обиколката.

Заизкачвахме се по вита желязна стълба, която водеше към горните помещения и която Мюлер намери за много практична.

— Не отнема почти никакво място — отбеляза Камперт. А горе рече: — Погледнете надолу, жилището трябва да изглежда хубаво като пейзаж.

При тези думи Мюлер отпи от чашата си глътка „Кюрасо“ и се опита да ми хвърли втори ленив поглед. Но госпожа Камперт беше ужасно мила и ни показа спалнята на Камперт.

Тя представляваше обикновена малка стая, с желязно легло, стол и обикновен порцеланов умивалник. Стаята имаше само горно осветление, „за да нямаш усещането, че лагеруваш, така да се каже, на открито, като виждаш отпред стена на къща“. Леглото бе покрито с обикновено одеяло от камилска вълна.

— Сигурно си очаквал да видиш някое по-разкошно легло — шеговито рече Камперт на Мюлер.

Мюлер се ухили любезно (той се занимаваше предимно с госпожа Камперт, която, както забелязах, много му харесваше) и без да почака покана, със замах влезе в съседната стая — в кабинета. Той бе отделен от спалнята само с басмена завеса всяко от двете помещения представляваше отделен свят. Чамова маса. Неудобно, твърдо кресло. Чамови лавици. Твърд, нисък шезлонг. Книги.

Мюлер пресуши чашата.

Когато отново се спуснахме по витата стълба („спестява ми утринната гимнастика“), аз се обърнах към Камперт, тъй като малко се бяхме умълчали:

— Имаш отличен кабинет наистина. Толкова спартански.

— В кабинета не бива да има нищо излишно — просто каза Камперт.

Долу Мюлер се потътри към барчето от махагоново дърво, което очевидно най-ярко се беше запечатало в паметта му, и затършува сред бутилките.

— Най-важното е уискито да е на мястото си — рече той.

Камперт с усмивка го хвана за ръката, измъкна една голяма бутилка, вдигна я срещу светлината и каза:

— „Блек енд Уайт“.

Добре. Но ако си мислите, че сега Мюлер се успокои, лъжете се. От всички видове уиски „Блек енд Уайт“ е най-реномираното и с право. Но в тоя момент инстинктивно почувствувах, че Мюлер всъщност би предпочел да намери в барчето някое не толкова изискано уиски. Впрочем той щедро се обслужваше. Но обстоятелството, че пиеше уиски (със съвсем мъничко сода) от водната чаша, в която определено имаше още „Шартръоз“, бе вече лош знак; друг, още по-

лош — че изведнъж като преобразен пожела да му покажат всичко останало, което можеше да се види в това тъй смислено подредено жилище.

Той стоеше намръщен в един лилав апартамент, където всичко — тапети, маси, шкафове, лампата — бе лилаво: бледолилаво, тъмнолилаво, виолетово. И където освен това бе поставен и един роял „Бехщайн“ в тон с лилавото. Бавно и тромаво Мюлер мина през гардеробна с вградени шкафове в най-семпло светлозелено, предназначени изключително за практически цели, през банята, в която нищо не липсваше, и влезе в блестящата от чистота кухня. После седна с нас на кръгла дъбова маса в приятна трапезария и, несмущаван от никакви картини по стените, яде питателна, но вкусна храна, като през цялото време мълчеше коварно. Не беше редно между отделните блюда да пие все повече уиски с все по-малко сода от старата си чаша, но той имаше нужда. Мюлер високо ценеше Камперт, който в момента блестящо разказваше някакви истории и по всичко личеше, че има бистър ум и истинско чувство за хумор. Не Камперт и приятната му жена, а жилището бе онова, което тъй дразнеше Мюлер. А съвсем не беше прав. Жилището бе много хубаво, в никакъв случай не бе натруфено. Но аз мисля, че Мюлер просто не можеше повече да издържа тази преднамерена хармония и тази реформаторска целесъобразност. И трябва да кажа, че лека-полека нещичко започна да ми се изяснява.

Тогава госпожа Камперт, която със своята непринуденост успяваше да удържи положението и, така да се каже, обуздаваше животинското у Мюлер, се оттегли и аз веднага разбрах, че сега ще се случи нещо.

Със спокойствие, което не направи впечатление на Камперт, но за мен бе просто неестествено, той хитро насочи разговора към морските раци. После започна да става все по-недвусмислен и накрая съвсем определено изрази желание за консерва морски раци. Камперт бе малко изненадан, но бе твърде добър домакин и твърде наивно щастлив от отлично зареденото си домакинство, за да не изпадне в истинско неудобство. А и ние като Мюлер бяхме пили доста много, та Камперт стана, взе шапката си и със смях обеща да донесе раци. Мюлер седеше мълчаливо и мрачно се усмихваше.

И сега вече наистина можеше да се предположи, че Кампертовият ангел-хранител точно тая вечер си бе легнал много рано, защото секунди преди Камперт да излезе с цел напълно да задоволи гостите си, нещастният му собственически поглед се спря върху една ракла до вратата — невзрачна кафява вещ с железни обковки, и без ни най-малко да осъзнава положението, в което се намираше почти от час, рече наивно:

— Да сте виждали нещо по-неподходящо в една иначе съвсем прилична трапезария, деца? Казвам ви обаче, за нищо на света няма да я изхвърля, тъй като най ме дразни ужасно хармоничната обстановка. В жилището не всичко трябва да е на мястото си, в противен случай в него не може да се живее.

И без да изчака ефекта от думите си, бързо излезе, за да донесе раците.

Мюлер се усмихна и кимна с глава. Цялото му напрежение беше изчезнало. Бе отново добрият, забавен, пиян Мюлер, когото обичах и от когото се страхувах.

Не губихме никакво време. Веднага се заловихме за работа. Мюлер съблече сакото си и го запокити в един ъгъл. Спусна се към хола и се нахвърли върху махагоновото барче. Измъкна от него три бутилки и с трясък счупи гърлата им в облегалката на един бамбуков стол. После тичешком се върна в трапезарията и изсипа всичко в един супник, в който още плаваха няколко домата. Загреба голяма лъжица от него и като ме отстрани само с жест, с небрежна походка се отправи към оригиналния американски шезлонг, хвърли се с въздишка в него и набеляза точен боен план. Това му отне три минути, но без него той не би могъл да действа с такъв замах, какъвто ми предстоеше да видя. Първо изтръгна рогозката („Господи, колко здраво са я заковали!“), опъна я с моя помощ между дръжката на един прозорец и витата стълба, завърза я с виолетовите пискюли от салона и получи огромен хамак, който се люлееше през цялата стая („Стига за цяла Куба!“). После стъкми от шезлонга в хола, масата от трапезарията и няколко кухненски завеси „уютно кътче“, предизвикателно постави в средата му злополучното барче („За да няма пълна хармония“), а на стените с останалата в кафените чашки захар лепна някакви ужасни илюстрации, които откъсна от две-три списания, понеже в бързината не можа да намери нищо друго. Като си осигури за всеки случай това

тъй уютно кътче, той устрои, както сам се изрази, македонски поход из горните стаи — с бутилка в джоба на панталона се втурна заплашително към леглото, чамовата маса и умивалника. Без да пророни дума, с изключение на няколко сентенции. Когато се върна в хола, имаше изцяло победоносен вид. След това, люлеейки се в новия си кубински хамак, под мощното влияние на огромните количества алкохол той произнесе гръмка и забележителна реч за скромността.

— Човек — каза той — е роден, за да се бори. По природа той обича спокойствието. Но, слава богу, има естествени сили, които от време на време го раздрусват. И така, сам по себе си човек е жалък червей, който иска всичко около него да е в пълна хармония. Светлосиньо, тъмносиньо, черно-синьо. Но, от друга страна, той, особено като е опитал вкуса на морски раци, е сякаш неудържим ураган, който възстановява изключителното разнообразие и възхитителната дисхармония на цялото творение, като с насилие струпва на едно място оригинални американски шезлонги, семпли умивалници и стари достопочтени списания. На човек не му е позволено да се извисява върху крилата на щори и рояли „Бехщайн“. Жилището е жилище, когато човек е хвърлил старата си шапка в някой ъгъл. Така е наредил господ, а не аз, Мюлер. Баста. А сега имаме жилище.

И след като произнесе речта си на люлеещия се през цялата стая хамак, пред огромния, черен от нощта прозорец, той се измъкна от люлката, разколебан от необичайната си духовна слободия, и с гордо вдигната глава, но със залитаща походка тръгна към виолетовата стая, за да се подкрепи с няколко оскъдни хапки. От джоба на сакото си, което лежеше в ъгъла, извади консервата с морски раци и я отвори на рояла „Бехщайн“ с ножче за писма. Точно в този момент на вратата се появи Камперт с книжно пакетче в ръка.

Страшният Мюлер, гостолобивият Мюлер, изведнъж дълбоко смутен, седеше със зачервено лице върху виолетовата полирана маса в чистия и изискан салон на Камперт, ядеше от една кутия върху рояла раци, поливаше ги с доматино уиски и погледът му, тъжно отправен към гостоприемния Камперт, издаваше несигурност и чувство за вина.

— My home is my castle^[3] — произнесе той.

И мисля, че Мюлер каза това главно защото беше най-малко уместно, а той изпитваше ужасно силно желание за нещо съвсем

неуместно, нелогично и естествено.

[1] Град в Северна Франция. — Бел.прев. ↑

[2] Град в Югозападна Белгия, известен от Първата световна война с първата употреба на отровен газ като бойно средство. — Бел.прев. ↑

[3] Моят дом е моята крепост (англ.). — Бел.прев. ↑

МРЪСНА ВОДА

— За всяка отрова си има противоотрова — каза Макбрайд, философски опънал крака пред себе си, и навярно влагаше определен смисъл в това.

Бях пристигнал на острова предобед и веднага станах свидетел на една доста тъжна история. Погребението на бял, пратен на оня свят от един туземец или по-скоро мелез. Погребах го привечер, а за мене беше всъщност щастлива случайност, че по този начин успях да срещна много хора на едно място и си спестих доста време. Сега с Макбрайд, търговеца на тукашната колония, и Кини, телеграфиста, седяхме на Макбрайдовата веранда, вкусвахме онова силно южно питие с червен пипер и лед и слушахме шепота на кокосовите палми над нас. От време на време към този приятен шум се примесваше друг, по-малко приятен, объркан, човешки. Това бяха хората, които отвеждаха убиеца на бесилото.

Ние впрочем останахме на верандата, понеже знаехме, че няма какво да пропуснем. Когато настъпеше часът, те щяха да минат с него покрай вилата. Тогава можехме спокойно да го разгледаме благодарение на любезната покана на Макбрайд.

Макбрайд бе впечатлен от делото, на което бе присъствувал. Сподели с нас, че убиецът — някой си Луис — бил учудващо спокоен и разумен човек, някакъв мелез, но повече бял, отколкото черен, всъщност почти съвсем бял, а разумен бил само когато гледали на него като на цветнокож. Очевидно Макбрайд не беше много наясно що за човек бе оня.

Тази сутрин имаше и друго погребение, не на същото място както погребението на Смит, на неосветена земя, и затова енорията не взе участие. Набързо бяха погребали една жена, като се стараеха да не вдигат много шум. Тя се казваше Атуа Луис и беше папуаска. Луис, когото тъкмо отвеждаха на бесилото, бе неин съпруг и неин убиец. Смъртта на Атуа Луис и на дебелия Смит беше настъпила по едно и

също време, в неподходяща ситуация, но това не беше убийство от ревност.

Макбрайд стана, запъти се към парапета на верандата и се заслуша. Чуваха се не толкова различни гласове, които се сливат и усиливат, а по-скоро един-единствен примитивен, ужасен гърлен глас — народът. Търговецът се изплю към едно от сухите хлебни дървета, които стърчаха край вилата като крайъгълни стълбове, върна се обратно при нас, кимна с глава през рамо и каза:

— Гласът на справедливостта.

Вече се смрачаваше. Стори ми се, че когато отново седна, лицето му беше бледно.

Тогава той заразказва.

Някога този Луис имал голям шанс, по думите на Макбрайд.

Никой не знаеше или поне не си спомняше откъде е пристигнал на острова. Вероятно бе дошъл от някое екваториално пристанище, където на хора като него се гледа като на материал, конкуренцията ги унищожава и всъщност никой не им обръща особено внимание. Луис никога нямал вид на съсипан човек, каза Макбрайд. Той носел нещо наивно в себе си. Човек би могъл да си представи как е живял, щом в тези географски ширини е бил наивен.

Той притежавал малък капитал и търгувал с перли на дребно. Не е трудно да мамиш туземците дотолкова, че да можеш да живееш от това по тези места. Единственото затруднение е конкуренцията на белите. Но отначало в колонията се отнасяли много добре с Луис; въпреки че бил мелез, разрешавали му да играе покер с белите и да губи при тях парите си. Разбира се, той не печелел, понеже му липсвало достатъчно интелигентност. При разбъркването на картите те не забелязвали синкавия оттенък на ноктите му, защото по-скоро се опитвали да надзърнат в картите му. На Луис му била приятна тази търпимост и никога не им създавал неприятности. Но веднъж влязъл в търговски отношения с една от белите акули и ето че на различни веранди започнали да обсъждат неговия произход. Когато той идвал, мълчанието на хората кънтяло чак до джунглата. Изведнъж уискито започнало да поскъпва за него, картите за покер изчезнали от ръцете му и сега се забелязвали ноктите му (те били синкави), а в един хубав ден изобщо престанали да му дават уиски. Трудно е за човек в

неговото положение да се ограничи само в търговията си и да заживее от своите спестявания. Луис направил точно това.

Интересното в неговия иначе доста обикновен и често срещан случай било, че Луис се оженил, с което се опитал да пусне корен на острова. Той си взел за жена една от ония туземки със златиста кожа и прави бедра, които според вкуса се преценяват по различен начин, но, между нас казано, са за предпочитане пред повечето европейки върху тази част на земното кълбо. С тази златистокожа Атуа Луис застанал пред попа, заповядал ѝ да извади лулата от устата си и помолил да бъдат венчани според местния обичай.

След това той изчезнал от полезрението на колонията и когато отново чули за него, новините били неприятни.

В колонията живеел търговец на име Смит, дебел, простоват момък. Твърде добродушен за търговец и още доста зелен в занаята. Навярно това била причината, задето тъй открито показвал интереса си към папуаските и в мъжка компания непрестанно говорел, че жълтите са по-добри в любовта пред белите, а правите бедра са за предпочитане пред извитите. Хората забелязали, че Смит се заседява на чашка уиски с Луис и двамата уговарят нещо. Осведомили Смит за доста неща около Луис. При това имало дори съвсем ясни намеци, но той заявил, не връзката му с Луис не е от търговски характер, а в частни дела не бил склонен да слуша поучения.

Впрочем след това двамата продължили разговорите си в колибата на Луис и хората в колонията започнали да приказват, че Смит и в отсъствие на Луис си намира работа при него. Доста често ходел там.

През това време виждали Луис да се шляе пиян нагоре-надолу. Предприемал далечни излети във вътрешността на острова. Разходките са най-доброто средство за укрепване на нервите. А вчера, три седмици след като за първи път видели Луис заедно със Смит, той с бамбуков прът убил призори дебелия Смит, включително и своята златистокожа Атуа.

Дотук всичко било наред. Случаят и без съдебно следствие бил повече от ясен. Мотивите били очевидни, от страна на дебелия Смит имало прелъстяване, а от страна на Луис — убийство поради ревност. Но поведението на последния в съда объркало всички сметки и с това историята станала не толкова банална. Луис отрекъл всякаква подбуда

от ревност. След кръстосан разпит признал, че самият той оставил заедно мисис Луис и Смит, и то не за да играят покер, дори получил от Смит пари. Съдът бил много изненадан, когато Луис направо заявил, че смъртта на Смит била просто нещастен случай.

— Какво можех да имам против Смит? — запитал Луис съда. — Той ми даде малко пари, а пък аз се отплатих по начин, който му беше угоден. Между нас всичко беше наред. Смятам, че и двамата бяхме съвсем доволни един от друг. Много съжалявам, че Смит стана жертва на този нещастен случай.

Но Смит бил мъртъв, Луис го бил пречукал, и то с бамбуков прът, дебел колкото човешка ръка.

Самият Луис обаче съвсем не искал да убие Смит, така твърдял, а единствено жена си, мисис Атуа Луис. Смит обаче (не казвам за него нищо лошо, за бога!) бил заспал в такова неудобно положение, че за да стигне до жена си, Луис трябвало да удари първо него. Ако например Луис разполагал с повече време, естествено щял да помоли Смит да се дръпне и да отвори място за един хубав удар с бамбуковия прът. Но за съжаление Луис нямал много време, защото бил твърде разгневен и трябвало да потърси сметка от мисис Луис веднага, а не след повече или по-малко обстоен разговор със Смит. А причината за гнева му не била ревността. Тогава нямало да седи цял час пред колибата, както и направил. Причината, постоянно повтарял Луис, била единствено непоносимата немарливост на мисис Луис, нейното нехайство, което препълнило чашата.

Точно погледнато, случило се следното:

Смит лежал с жената на Луис в колибата, а Луис седял пред къщата, защото се бил върнал по-рано от излет във вътрешността на острова, а Смит още не си бил тръгнал. Под слабата лунна светлина Луис изпил още няколко купички оризова ракия, та да спи по-добре. Както сам признал, бил в лошо настроение, задето Смит още не си бил отишъл, защото на Луис му се спяло, а колкото повече оризова ракия пиел, толкова повече го избивало на сън. Луис изграждал цялата си защита върху твърдението, че поискал да пие вода, за да прогони съня и умората си и да проясни съзнанието си — и тук идва спорният момент!

Обвинението твърдяло, че той бил искал само да натопи главата си във водата, за да се ободри, ако изобщо бил правил нещо с водата.

Човек по начало не пие от такива ведре вода, която е престояла и нездравословна.

Луис обаче твърдял, че пил вода, тоест възнамерявал да пие, но открил мръсотия във ведрото, което не било измито, а мисис Луис била домакинята и нейно задължение било да се грижи за водата, поне това можела да направи, макар и не всичко друго винаги да е в ред. Но задължението си е задължение и ето че Луис трябвало да гледа мръсна вода в неизмитото ведро, а той не бил мъжът, който щял да търпи такава небрежност от страна на мисис Луис. Затова се втурнал в колибата, взел един бамбуков прът и убил жената, а за съжаление също и мистър Смит, защото в този миг бил там и попречил на една семейна сцена.

Не можело да се изисква от Луис да пие мръсна вода. На това наблягал той, ето защо посочвал обстоятелството, че искал да пие, а не само да се измие. Така неговият гняв му изглеждал по-справедлив, щом намерил мръсна вода за пиене, а не само мръсна вода за миене. Известно време спорил със съда около това обстоятелство (вода за миене или вода за пиене?), но накрая съдията казал, че тази подробност е без значение, защото при всички случаи Луис щял да бъде обесен, което пък Луис изобщо не искал да проумее.

Това бе разказът на Макбрайд. Едва бе свършил, когато наближиха виковете, които Макбрайд преди това бе нарекъл „гласът на справедливостта“. Между дърветата се появи нестройна тълпа, която водеше убиеца.

Той вървеше в средата, заобиколен от кряскащи туземци. Бързаше вероятно за да не го теглят. Имаше кръгло, открито лице и като минаваше покрай нас, ни хвърли бегъл студен поглед, който поне мене, тъй като отскоро живеех по тия места, ме прониза до мозъка на костите.

МАЛКА ЗАСТРАХОВАТЕЛНА ИСТОРИЯ

Един финансов магнат на име Кюкелман, над когото от месеци витаеше банкрут, в продължение на цяла седмица с нарастваща загриженост направи всичко възможно да подхрани отново измършавялото си самочувствие и да стигне до нови, решителни идеи. Към края на седмицата той вече бе обиколил бара на хотел „Адлон“, както и бар „Бристол“, а и много други заведения, без да постигне ни най-малък резултат. Ту бе пришпорвал мозъка си със силни американски напитки, ту бе го успокоявал с превъзходно кафе, беше напомпвал отпадналите си жизнени сили с всякакъв джаз, беше се втурнал в кабарето на „Комиците“ и бе подирил духовно оплождане във всички ревюта на „Метропол“, но от сутринта до среднощ не успя да открие нищо между небето и земята, което да продаде с печалба, без да го притежава. Беше се приземил в Ашингеровата бирария.

Обзет бе от тъмен порив да извлече жизнени импулси от простия народ, който все още с истински *труд* се бореше за съществуването си, тъй както Антей бе влязъл в съприкосновение със самата Земя. Два часа седя напрегнато и разглежда наоколо и накрая зърна нещо — единствено достойно за отбелязване — един просяк на съседната маса зад чаша бира.

Видът на този дрипльо бе просто страшен. Кюкелман, чиято чувствителност към човешкото злощастие през тези дни бе особено засилена, усети как мозъкът в костите му изтръпна. Човекът беше белязан от смъртта. Мършавостта му бе абсурдна. Изглеждаше тъй, сякаш от детските си години е ял седмично само по две понички. Завладян от героичното решение да гледа нещастиято вече само в очите, Кюкелман отчаян седна на масата до този човек. Притулен зад вестници, той потресен наблюдаваше този движещ се и пиещ бира скелет. Като насън поръча за него варен грах и дори поведе разговор с дрипльото, който изненадващо бързо придоби известни сили. Е, какво да говорим? Краят на историята бе, че Кюкелман взе при себе си в хотела просяка Йозеф Клайдерер.

От него беше научил, че е свършено здрав, само дето малко е поизгладнял. И ето че внезапно във въздуха между някакъв мазен келнер и една сребриста каса му се бе явило видение.

Оттук нататък Кюкелман заръча да му носят яденето в хотелската стая и делеше храната си с Йозеф Клайдерер, така че онзи, като запази впрочем цялата си мръсотия, за три седмици напълно се възстанови, дори доби направо цветущ вид. Хора, които преди бяха виждали Клайдерер, казваха, че вече не могат да го познаят — бил толкова тлъст, че за него трябвало да се изпие една ракия. За всичко това обаче Кюкелман не искаше нищо друго от него, освен да отидат заедно в едно застрахователно дружество, тъй като за Кюкелман животът на Клайдерер бил тъй скъп, че трябвало на всяка цена да го застрахова, което Клайдерер лесно разбра. И тъй, Кюкелман застрахова Клайдерер за сто хиляди марки и с последните си по-едри пари плати първата вноска. На път за къщи каза на Клайдерер, че иска да си купи пури и влезе в един магазин за тютюн, откъдето вече не излезе. Естествено с лошо разположение на духа Клайдерер отиде в хотела, но и тук, и в бирарията напусто чака изчезналия.

След това Клайдерер често чакаше в бирарията своя сякаш потънал благодетел и скоро пак започна упадъкът му на човек без средства. Цветущият му вид се задържа още няколко дни, но после той измършавя и преди да изминат пет седмици, пак седеше в бирарията като някогашния движещ се и пиещ бира скелет и както тогава се появи Кюкелман, притулен зад вестници.

Кюкелман все още се интересуваше от Клайдерер, начаса му даде да яде и дори го помоли да го придружи до банкера му, което Клайдерер и направи.

Пред банкера Кюкелман извади застрахователните документи за Клайдерер, представи го за свой зет и помоли банкера да купи книгата, тъй като в момента Кюкелман имал парични затруднения, не можел повече да плаща вноските, а пък всеки, щом само хвърлел поглед върху Йозеф Клайдерер, можел да види, че той няма да живее и седмица. Какъвто бил кожа и кости, застраховката от сто хиляди марки тутакси щяла да отиде при притежателя на документите. Банкерът разгледа внимателно Йозеф Клайдерер и даде за книгата четиридесет хиляди марки.

Кюкелман, който даваше вид, че е много потиснат, прибра с въздишка парите в марокенената си чанта, грижливо изведе своя умиращ „зет“ през портала, помогна му да се качи в един файтон и го покани да обядват заедно при Лауер. През следните дни пак се хранеха ту при Лауер, ту при Кемпински, както и в бар „Бристол“.

Кюкелман се радваше като дете на новия разцвет на Клайдерер и между другото му доказа, че и слушането на сериозна музика при кафе и вносна пура угоява човека.

След изтичането на две изпълнени с грижа седмици, през които Кюкелман можеше да харчи повече от първия път за Клайдерер, този пак се възстанови напълно и един ден Кюкелман отиде с него при своя банкер.

Банкерът беше изумен. Кюкелман обичаше следобед, в кръга на търговските си приятели, да твърди, че в засмения затлъстял Йозеф Клайдерер никой никога няма да познае „скелета“, ала още при първия поглед на банкера му беше ясно всичко. Имаше изострения поглед на човек, платил четиридесет хиляди марки.

Кюкелман каза развълнувано, че противно на очакванията му неговият зет пак се поправил, очевидно в семейството му се криела огромна жизнена сила. Тъй както тръгнали нещата, той естествено не би искал някой да плаща вноски тридесет-четиридесет години, защото човешкият живот траел седемдесет години, та и осемдесет. От лоялност бил готов направо да купи обратно тези по щастлив повод обезценени книжа на разумна цена. Цената, която можел да даде, била две хиляди и петстотин марки. Банкерът пресметна наум съдебните разноси, които щяха да възникнат, ако се поддадеше на желанието си да удари Кюкелман в зъбите, и се прости с това желание, защото имаше само веднъж в годината рожден ден. За застрахователните книжа получи две хиляди и петстотин марки и само подложи на ревизия възгледите си за своята пригодност към живота.

Кюкелман прибра застрахователната полица в марокенената си кожена чанта, мина пред Йозеф Клайдерер през стъклената врата, размаха шапката си борсалино и пред очите на Клайдерер изчезна в едно такси като в облак.

Клайдерер, на чийто втори разцвет с това бе сложен край, вече изобщо не го потърси. Неясно неспокойствие завладя простия човек, който съвсем не разбираше странното, но очевидно изгодно държане

на своя периодичен благодетел. Той скоро западна и когато, както вече подозираше, Кюкелман отново се появи, отново го покани на обяд, отиде с него при един banker, отново продаде все същите застрахователни документи, напъха парите в марокенената си чанта и отново почна да го храни, у него се надигна безразсъден бунт. Тъй като бе гладен, не можеше да откаже храната, но ядеше само необходимото. Хранеше се някак разсеяно, дори с отвращение. Похвалите на Кюкелман за неговия пак подобряващ се външен вид (понеже яденето си е ядене и кара хората да дебелеят) той изслушваше с кос поглед, минаваше бързешком край огледала и дори извъръщаше лице. И един ден, когато още съвсем не беше надебелял, за учудване на Кюкелман започна да ходи из редакциите и да пита за някаква работа. Избра си професията на вестникопродавец. Работата се заплащаше средно, но му доставяше възможността да се качва по безброй стълбища. Но преди още да спре увеличаването на теглото си чрез многото движения, при едно ядене, за което Клайдерер пак се бе съблазнил, Кюкелман му показва застрахователните книжа и Йозеф Клайдерер с очи, в който се вълнуваше цяло море от мисли за мъст, видя как разочаровани погледи отново проверяват обема на тялото му и как Кюкелман отново изважда марокенената си чанта.

По това време Кюкелман основа прочутата си консервена фабрика. Малко време му оставаше да се грижи за Клайдерер, който, разбира се, пак пропадна. Корабът на Кюкелман бе разпънал всичките си платна и с пълен ход пореше морето. При все това този път впрочем чак след няколко месеца, и то само защото имаше принципа да довежда всяка започната сделка докрай, той още веднъж потърси сега вече съвсем затъналия в блатото Клайдерер, но преживя изненада. Този човек, когото той винаги измъкваше от калта, обличаше и хранеше, дори угояваше, който му дължеше малкото цветущи периоди на своя беден и бездеен живот, имаше нахалството от сантименталност да отхвърли една любезна покана за обяд по начин, който тук изобщо не може да бъде описан.

ЧЕТИРИМА МЪЖЕ И ТЕСТЕ КАРТИ ЗА ПОКЕР

В Хавана те седяха в плетени кресла и забравяха за света. Когато им станеше горещо, пиеха минерална вода с лед, а вечер танцуваха бостън в хотел „Атлантик“. И четиримата имаха пари.

Вестниците пишеха за тях, че били велики личности. След като прочитаха това три пъти подред, хвърляха вестника в морето. Или пък го разтваряха с две ръце и го продупчваха с върха на обувката. Трима от тях пред десет хиляди зрители бяха поставили рекорди по плуване, а четвъртият бе събрал тук тези десет хиляди. След като победиха противниците си и прочетоха всички вестници, те се качиха на кораба. Завръщаха се в Ню Йорк с пълни джобове.

Впрочем тази история може да се разкаже истински само под съпровода на джаз бенд. Тя е поетична от начало до край. Започва с дим от пури и със смях, а завършва със смърт.

Защото сред тях имаше един, за когото се знаеше, че може да измъкне жив шаран дори от консервена кутия. Той бе роден под щастлива звезда. Казваше се Джони Бейкър. Джони късметлията. Бе един от най-добрите плувци на къси разстояния в целия свят. Но невероятното му щастие хвърляше сянка върху всеки негов успех. Защото човек, който от всяка салфетка вади доларова банкнота, става съмнителен по отношение на търговския си талант, дори да бе Рокфелер. А недоверчиви бяха всички.

В Хавана той бе победител, както и другите двама. Беше спечелил на двеста ярда с една дължина на тялото пред най-силния си съперник. Но не можеше да се премълчи, че другият не понасяше местния климат и бе неразположен. Самият Джони твърдеше естествено, че хората винаги ще се съмняват и пак ще дърдорят за неговия „късмет“, дори да е плувал по-добре от останалите. Когато споменаваха за това, другите двама се усмихваха.

Такива бяха обстоятелствата, когато започна историята, а тя започна с една малка игра на покер. На кораба бе прекалено скучно.

Небето беше синьо, морето — също. Питиетата бяха добри, но те винаги си бяха добри. Пурите можеха да се пушат, както и всички други пури. Накратко — небето, морето, напитките и пурите не бяха хубави.

Всички очакваха нещо повече от малката игра на покер. Започнаха недалеч от Бермудските острови. Седнаха удобно — всеки използваше два стола. Разбраха се джентълменски как да разположат столовете. Краката на единия се поклащаха край ухото на другия. Така недалеч от Бермудските острови те започнаха да призовават своята гибел.

Понеже Джони се обиди от различните намеци, започнаха само тримата. Единият печелеше, другият губеше, а третият се държеше. Играеха с тенекиени жетони на стойност по пет цента. Не мина много време и на един от тях му доскуча. Свали краката си от стола и излезе от играта. Джони го замести. И ето че играта вече не беше скучна, защото Джони започна да печели. Той не владееше тънкостите на покера, но умееше да печели.

Джони блъфираше толкова невероятно, че никой покерджия на света не би приел предизвикателството му. А когато някой, който познаваше добре Джони, предполагаше, че той блъфира, тогава именно Джони най-неочаквано дори за себе си вадеше „кент флош“.

Самият Джони игра повече от два часа напълно безстрастно. Но другите двама доста се разгорещиха. Когато четвъртият след тези два часа се завърна от кухнята, където бе наблюдавал как белят картофи, видя, че жетоните се раздават отново и че всеки от тях сега има стойност един долар. Това малко покачване на залога беше единствената възможност за партньорите на Джони да си възвърнат поне част от парите. Системата беше много проста: парите, които Джони им бе измъкнал на центове, те трябваше сега да нагребат с лопати. Дори бащи на семейства не биха играли в този случай по-предпазливо. Но този, който гребеше с лопати, беше Джони.

Отначало играха шест часа. В течение на тези шест часа те все още можеха във всеки момент да излязат от играта, като оставят на Джони не по-голяма сума от спечелената при състезанието в Хавана. След тези шест часа на мъка и напрежение това бе вече невъзможно.

Стана време за вечеря. Хапнаха надве-натри. Вместо вилици, усещаха карти между пръстите си. Ядяха бифтеци, а им се

привиждаше „кент флош роял“. Четвъртият ядеше много по-бавно. Той каза, че наистина имал желание да участва в играта, сега в глупавото шляпане на картите имало поне размах.

След вечерята започнаха отново, вече четирима. Играха осем часа без прекъсване. Бермудските острови бяха останали далеч зад тях, когато в три часа през нощта Джони броеше техните пари.

Спаха пет часа доста лошо и започнаха отново играта. Това бяха хора, разорени поне за години напред. Предстоеше им още един ден път, през нощта в дванадесет часа щяха да пристигнат в Ню Йорк. В течение на този ден трябваше да вземат мерки да не бъдат опропаствени за цял живот. Защото сред тях имаше един, който с лошата си игра на покер ги изсмукваше до мозъка на костите.

Преди обед, когато няколко срещнати кораба вече подсказваха близостта на брега, те започнаха да залагат апартаментите си. Джони спечели на всичко отгоре и едно пиано. След това си дадоха два часа обедна почивка, а после започнаха ожесточена борба за костюмите, които носеха на гърба си. Следобед в пет часа бяха принудени да заложат всичко. Мъжът, който се бе включил в играта едва след Бермудските острови и докато другите вече не различаваха вилиците си, ядеше съвсем спокойно, сега сам предложи на Джони да играе за своето момиче — тоест, че ако Джони спечелеше, придобиваше правото да заведе някоя си Джени Смит на бала на вдовиците, организиран от певческото дружество в Хоубокън, но ако изгубеше, трябваше да върне всичко, което бе спечелил от тримата. И Джони прие. Преди това обаче попита:

— А ти няма ли да дойдеш с нас?

— И през ум не ми минава.

— И няма ли да се разсърдиш?

— Няма да се разсърдя.

— И на нея ли?

— Какво значи: „и на нея ли“?

— Ами няма ли да се разсърдиш на Джени?

— Не, по дяволите, и на нея няма да ѝ се разсърдя.

А после Джони спечели.

Ако играете на карти, спечелите, после сложите спечеленото в джоба си, повдигнете шапка и си тръгнете, това значи, че сте се намирали в опасност, но сте се измъкнали. Но ако имате добро сърце и

останете, за да дадете на партньорите си възможност за реванш, тогава или ще свършите в приют за бедни, или ще бъдете свързан с партньорите си до самата смърт — те ще се впият в черния ви дроб като лешояди. За игра на покер трябва да имате жестоко сърце, като за всяка друга форма на ограбване.

От мига, когато Джони се включи в играта, понеже друг бе излязъл от нея, той непрестанно правеше отстъпки на останалите. Те го бяха принудили хиляди пъти да се вглежда в картите, лишили го бяха от сън и го караха да изгълта яденето си тъй бързо, сякаш трябваше да постави рекорд. Те биха предпочели да окачат на канап бифтека на Джони, за да не прекъсва играта, а всеки шест часа да отхапва по залък. Всичко това бе ужасно противно на Джони.

След като спечели играта за момичето, което според него вече препълни чашата, той стана с наивната мисъл, че това им стига. Бяха се захванали с него, след като знаеха, че е късметлия! Навярно си въобразяваха, че той разбира от покер толкова, колкото един машинист от география. Но машинистът кара влака по релси, а те не са скарани с географията: човекът тръгва от Ню Йорк за Чикаго и пристига точно там, а не другаде. Именно по тази система Джони бе спечелил, а сега въпросът бе само как да върне на партньорите си парите, без да им нанесе кръвна обида. Доброто сърце на Джони бе неговият недостатък. Той притежаваше прекалено чувство за такт.

Веднага им каза да не се впрягат, защото естествено всичко е било на шега. Те не отговориха. Продължаваха да седят, както седяха от вчера, и гледаха чайките, които ставаха все по-многобройни.

От това Джони заключи, че според тях двадесет и четири часа игра на покер не може да бъде шега.

Джони се бе облегал на релинга и размисляше. Изведнъж му хрумна нещо. Предложи им за разтоварване да вечерят заедно. Естествено за негова сметка. Представяше си голямо празненство с необуздало веселие и разкошна трапеза. Щеше сам да приготви коктейлите, които развързват езика. При дадените обстоятелства разходите нямаха значение. Той дори си мислеше за хайвер. Джони много разчиташе на тази вечеря. Те не отказаха.

Приеха без особено въодушевление. Но при всички случаи щяха да дойдат. И без това приближаваше време за ядене.

Джони отиде да направи поръчката. Влезе в кухнята и тъй внимателно се зае с готвача, сякаш бе рохко яйце. Желаше да сервира на него и приятелите му такава вечеря, която да засенчи и най-добрата корабна кухня между Хавана и Ню Йорк.

Джони изпита голямо облекчение от обикновения разговор с готвача.

В течение на този половин час горе на палубата не произнесоха нито дума.

Долу Джони сам нареди масата. До своето място постави специална масичка. Върху нея нареди различни напитки, за да не става, когато ще прави коктейлите. Прати готвача да повика гостите му. Те се появиха с равнодушни лица и насядаха бързо като за най-обикновена вечеря. Бяха кисели, без настроение.

Джони се надяваше, че на масата ще намерят общ език. Обикновено по време на ядене човек се отпуска, а вечерята беше отлична. Ядоха обилно, но сякаш нищо не им беше вкусно. Поглъщаха пресните зеленчуци като грахова чорба, а задушени пилета — като сланина в закусвалня. Изглежда имаха собствено мнение за пиршеството на Джони.

Един от тях се пресегна към красиво глазираната порцеланова купичка и запита:

— Това хайвер ли е?

И Джони отговори откровено:

— Да, най-добрият, който можеше да се намери на това старо корито.

Мъжът кимна и с една лъжица изяде цялото съдържание на купичката. Веднага след това другият показа на останалите изкусно опакования специалитет с майонеза. Тогава те се усмигнаха. Това, както и някои други неща в поведението им, не остана незабелязано от домакина.

Но едва по време на кафето Джони проумя, че е било безочие от негова страна да ги кани на вечеря. Те изглежда не разбираха, че той иска да похарчи заедно с тях част от спечелените пари. Сякаш едва сега осъзнаваха сериозността и размера на своите загуби, когато виждаха как парите им се топят за такова безсмислено плюскане. Това бе приблизително същото, както с жена, която иска да ви напусне. Когато четете хубавото й прощално писмо, може би дори я разбирате,

но когато я видите как се качва в такси с друг мъж, едва тогава проумявате какво ви е сполетяло. Джони бе просто поразен.

Беше осем часът вечерта. Вече се чуваха сирените на корабите влекачи. До Ню Йорк оставаха още четири часа.

Джони имаше смътното чувство, че ще е непоносимо да седи четири часа в една гола каюта заедно с тези разорени хора. Но по всичко личеше, че е невъзможно просто да стане и да си тръгне. В това положение Джони осъзна единствения си шанс. Предложи им още веднъж да играят с него на всичко.

Оставиха чашите от кафето, избутаха полупразните консерви в единия край на масата. И отново раздадоха картите.

Заиграха пак както в началото — на пари с тенекиените жетони. Джони забеляза, че тримата избягват да наддават над определен залог. Значи те отново играеха сериозно.

Още при първото раздаване Джони получи добра карта. Въпреки това още на второто наддаване той се отказа и им отстъпи залога. Беше понаучил вече нещо.

При втората и при третата игра, където залогът бе повишен, той се остави да го блъфират и плащаше, докато можеше. Но тогава един от тях, като го гледаше спокойно в лицето, му каза:

— Играй свястно!

След това Джони заигра както по-рано и пак започна да печели. И изведнъж изпита странното желание да играе така, както се случеше, за да усети дали този път шансът няма да му измени. Отново се взря в лицата им и видя, че партньорите му едва поглеждаха картите си и просто ги хвърляха на масата. Тогава съвсем се обезсърчи. Пак се опита да играе неточно, но всеки път, щом имаше възможност да направи нещо погрешно, чувствуваше се наблюдаван и не смееше. А когато от неумение играеше лошо, те заиграваха още по-лошо, защото вярваха в късмета му. Смятаха неувереността му за чисто коварство. Все повече им се струваше, че той си играе с тях като котка с мишка.

Когато той отново събра всички жетони пред себе си, тримата станаха, а само Джони не се помръдна — продължи да седи разсеян между картите и консервените кутии. Беше единадесет часа. До Ню Йорк оставаше един час.

Четирима мъже и тесте карти за покер в една каюта, пътуващи от Хавана за Ню Йорк.

Имаха още малко време. Тъй като в каютата бе много задушно, те решиха да се качат горе. Възлагаха известни надежди на чистия въздух. Мисълта за свеж въздух сякаш им подобри настроението. Дори попитаха Джони дали не иска да излезе с тях на палубата.

На Джони не му се излизаше на палубата.

Когато тримата разбраха, че Джони не желае да тръгне с тях, започнаха да настояват.

Тогава Джони за пръв път изгуби напълно самообладание и направи грешката, че не стана веднага. Вероятно така им даде възможност да прочетат в очите му страх. А това пък им подсказа едно решение.

След пет минути, без да отрони дума, Джони се запъти с тях към палубата. Стълбата бе широка колкото за двама души. Стана тъй, че единият тръгна пред Джони, другият — отзад, а третият — редом с него.

Качиха се горе. Нощта бе студена и мъглива. Палубата — влажна и хлъзгава. Джони бе доволен, че е в средата.

Минаха покрай кормилото, морякът зад него не им обърна внимание. Като се отдалечиха на още четири крачки, Джони почувствува, че е пропуснал нещо. Но вече вървяха към парапета на кърмата.

Застанаха до парапета и Джони пожела да изпълни намерението си да се разкреци. Но се отказа, и то съвсем странно, заради мъглата; защото когато човек вижда лошо, струва му се, че също тъй лошо го чуват.

Хвърлиха го през парапета във водата.

После се върнаха в каютата, доядоха полупразните консерви, смесиха остатъците от питиетата и се запитаха — трима мъже и едно тестве карти за покер, пътуващи от Хавана за Ню Йорк — дали Джони Бейкър, който сега навярно плуваше след изчезващите корабни светлини, може да плува тъй добре, както умееше да печели на покер.

Но никой на този свят не може да плува тъй добре, че да се спаси от хората, щом има прекалено голямо щастие.

ПОДАРЪКЪТ НА ДЯДО ГОСПОД КОЛЕДНА ИСТОРИЯ

Вземете си столовете и чашите с чай и елате по-близо до печката, като не забравяте и рома. Приятно е да си на топло, когато разказваш за студа.

Някои хора, преди всичко определена категория мъже, които мразят сантименталностите, изпитват силна неприязън към Коледа. Но за една Коледа от моя живот аз си спомням много добре. Това беше Бъдни вечер на 1908 година в Чикаго.

Бях пристигнал в Чикаго през началото на ноември и веднага ме осведомиха, че се очаква сурова зима в този и без това неприятен град. Когато попитах дали има работа за котлари, отговориха ми, че не търсят такива. А когато открих възможно най-евтината квартира, тя се оказа твърде скъпа за мен. През тази зима на 1908 година много хора в Чикаго с различни професии трябваше да преживеят същото.

А през целия декември вятърът духаше ужасно откъм езерото Мичиган. В края на месеца още няколко предприятия за опаковане на месо затвориха вратите си и изхвърлиха на студените улици тълпи от безработни.

През всичките тези дни ние обикаляхме кварталите на града и отчаяно търсехме някаква работа. Бяхме щастливи, ако вечер можехме да се приютим в едно претърпкано с изтощени хора заведение в квартала на кланиците. Там поне беше топло и можехме да седнем спокойно. И седяхме колкото се може по-дълго на една-едничка чаша уиски, спестена с цената на лишения през целия ден. Тази чаша бе за нас топлинка, веселие и приятели, изобщо всичко, на което можехме да се надяваме.

Там седяхме и на Бъдни вечер през онази година. Заведението бе по-препълнено от обикновено, уискито бе по-разредено, а посетителите — още по-отчаяни. Ясно е, че нито посетителите, нито кръчмарят могат да бъдат в празнично настроение, когато главният проблем на посетителите е да изкарат цялата нощ на една чаша, а

главният проблем на кръчмаря е да изхвърли онези, чиито чаши са вече празни.

Но към десет часа вечерта в кръчмата влязоха двама-трима младежи, които, дявол знае откъде, имаха по няколко долара в джобовете си. И те почерпиха всички посетители с по някоя друга чашка, защото бе Коледа и сантименталността витаеше из въздуха. След пет минути заведението беше коренно променено.

Всички бързаха да си вземат допълнителното уиски, като този път гледаха да им се налива съвсем точно. Събраха масите и помолиха едно премръзнало момиче да им потанцува кейкуок^[1], а всички празнуващи пляскаха в такт. Но какво да кажа, навярно дяволът бе прострял черната си ръка над нас. Защото въпреки всичко настроение нямаше.

От самото начало се очертаваше веселието да се изроди в пиянска оргия. Струва ми се, всички бяха възбудени, защото се чувствуваха някак принудени да приемат подарък. На благотворителите в това коледно празненство не гледаха с добро око. И още след първите чаши с почерпеното уиски бе решено да се подготвят истински коледни дарове, да се направи, така да се каже, тържество в голям стил.

Тъй като нямаше подаръци в изобилие, трябваше да се подберат такива, които не бяха много скъпи, но подхождаха за получателите и може би дори имаха по-дълбок смисъл.

Така на кръчмаря подарихме ведро с мръсна снежна вода отвън, където имаше предостатъчно, *за да му стигне за уискито през цялата година*. На келнера подарихме стара, отворена консервена кутия, *за да има поне един свестен съд за сервиране*. А на едно момиче от заведението поднесохме нащърбено джобно ножче, *за да си свали с него поне миналогодишната пудра*.

Всички тези подаръци бяха съпроводени с шумните аплодисменти на присъстващите, може би само с изключение на получателите. И накрая дойде най-голямата изненада.

Сред нас се намираше един човек, който имаше определено слабо място. Той бе редовен посетител на заведението и хората, които разбираха от тия неща, смятаха със сигурност, че колкото и да се прави на равнодушен, той изпитва някакъв непреодолим страх от всичко,

свързано с полицията. А и всеки можеше да забележи, че той не се чувствуваше добре в кожата си.

За този човек бяхме измислили нещо по-специално. С позволение на кръчмаря откъснахме от една стара адресна книга три страници, на които бяха отбелязани само полицейски участъци. Увихме ги старателно в един вестник и поднесохме пакета на нашия човек.

Когато сторихме това, настъпи пълна тишина. Човекът прие пакета колебливо и ни изгледа с малко замръзнала усмивка. Забелязах как опипваше с пръсти пакета, та още преди да го е отворил, да установи какво съдържа. След това обаче бързо го разопакова.

И тогава се случи нещо много странно. Човекът още развързваше връвта, с която беше омотан „подаръкът“, когато погледът му явно разсеяно се спря на вестника, обвиняващ интересните страници от адресната книга. И ето че погледът му вече не беше разсеян. Цялото му слабовато тяло (а той бе много висок) сякаш се огъна около вестника, той сведе ниско лицето си и зачете. Никога — нито преди, нито след това — не съм виждал човек да чете така. Той жадно попиваше всяка буква. После вдигна очи. И пак никога не съм виждал някой да гледа толкова щастливо.

— Току-що прочетох във вестника — рече той с дрезгав, мъчително овладян глас, който смешно контрастираше със сияещото му лице, — че цялата история просто отдавна е изяснена. Всеки в Охайо знае, че нямам нищо общо с цялата работа.

И той се разсмя.

Всички ние, които стояхме учудени в очакване на съвсем друга развързка, започнахме да разбираме, че върху този човек е тежало някакво обвинение и че междуременно, както тъкмо е узнал от този вестник, е бил реабилитиран. Изведнъж всички започнахме да се смеем от сърце и с пълно гърло. Така нашето начинание доби голям размах, бързо забравихме своята озлобеност и стана чудесна Коледа, която продължихме да празнуваме до сутринта и всички останаха доволни.

А при тази всеобща радост естествено вече нямаше никакво значение, че не ние, а сам Господ беше избрал този лист от вестник.

[1] Негърски северноамерикански танц със силно синкопиран ритъм, съпроводен обикновено на банджо. — Бел.ред. ↑

БАРБАРА

Дълго мислих как да озаглавя този разказ. Накрая реших да го нарека „Барбара“. Съгласен съм, че самата Барбара се появява единствено в началото и през цялата история е представена в доста лоша светлина, но разказът може да се нарича само „Барбара“.

Едмунд, наречен Еди, тежък двеста фунта и меланхолик, много сгрещи, когато вечерта в девет часа ме заведе на „Литценбургерщрасе“ 53 у Барбара само защото бяхме изпили заедно няколко коктейла „Курфюрстендам“ и неговият крайслер стоеше пред бара. А той сигурно знаеше, че Барбара има „много важен разговор с един кабаретен директор“.

Позвънихме, влязохме, свалихме палтата си, видяхме Барбара да пристъпва разярена към нас и я чухме да крещи:

— Ще ме побъркаш с идиотската си ревност!

След това се затръшна една врата и ние се видяхме отново долу пред крайслера на Еди. Не усетихме как седнахме.

Еди караше с много голяма скорост. Мина като вихър между два разминаващи се трамвая, после под брадичката на една възрастна дама, покрай един полицай и пое с пълна газ по моста над Халензее.

И през цялото време непрестанно говореше. Приличаше ми съвсем на лоена топка с малко черно бомбе вместо глава, по средата бе малкият черен лост за скоростите, а между лоста и бомбето, всичко потънало в тлъстина, бе доста голямото кормило. И всичко това се носеше с чудовищна и все по-увеличаваща се скорост към гората.

На всичко отгоре, както вече споменах, лоената топка говореше.

— Виждаш ли — приказваше тя, — това бе нищо. Дребна неучтивост, породена от силно раздразнение. Но знаеш ли, тъкмо в тези дреболии е работата, откровено казано. До гуша ми дойде. Какво значи ревност? Ако съществува човек, който да не изпитва ревност, който изобщо не познава това чувство и никога не го е познавал, това съм аз. Разбира се, не си падам по кабаретни директори, ще е прекалено да се иска това от мен. Разбира се, нейно право е да приема

подобен хубостник вечерта в девет часа, и то по нощница, и ако някой уважава до крайност права от всякакъв род, това съм аз. Но то е просто лекомислие от страна на Барбара. Това искам да кажа, нищо друго. Ревност! Не мога да ти кажа как побеснявам, когато видя такъв един подплатен мъжки балтон в гардероба на Барбара. Разбира се, въпросът не е в палтото. И аз не знам в какво е, но изпитвам инстинктивно отвращение от палта с кожена подплата. Собственият ми балтон, дето го нося, ми е противен. Но отдавна съм престанал да изразявам собственото си мнение. Искам да ти кажа, че с това всичко свърши. Край!

Така говореше Еди, когато бяхме на моста над Халензее. В Груневалд той още не беше млъкнал. Беше тъмна нощ, с отвратителна мъгла, и бих предпочел да съм си в къщи. Но Еди имаше да ми каже още много неща.

Очевидно възнамеряваше да ме запознае с възгледите си за живота. Каза ми всичко, което мислеше за света. Каза ми го неразкрасено, и при това караше, с деветдесет километра в час по път, който впрочем съществуваше само във въображението му. Беше лош философ и отличен автомобилист, но шофирането му бе много по-опасно от философията му. Каза, че изобщо хората били погрешно конструирани, просто дефектни машини, от тия, дето някои фирми, които си пестят времето, пускат на пазара, без да ги изпробват, като покриват своя боклук с красива алуминиева каросерия.

Но аз гледах бясно стрелкащите се край нас борове и просто имах чувството, че скоростта е прекалено висока.

Еди даде още малко газ, за да увеличи скоростта, и ми разказа какво мисли за жените. Когато достигна сто километра в час, той смяташе жените за такъв боклук, че се питаше защо всъщност ги поставят над другите домашни животни, които са далеч по-благонадеждни. Били прекалено леки, същински рабицови стени! Той буквално се вкопчи в израза „рабицови стени“ по адрес на жените. Прочеди го още веднъж през зъби и добави, че просто поради неустойчивостта им трябвало да бъдат забранени от пожарната охрана, и така достигна застрашителната скорост от сто и десет километра в час.

При тази бързина (сто и десет километра в час!) не можех да проверя аргументите на Еди срещу жените, но затова пък боровете,

които профучаваха край нас, ми изглеждаха изключително солидни и крайно устойчиви.

Страшното бе това, че мировата скръб на Еди разполагаше с крак, който натискаше педала на газта. Тъй като кракът не можеше да се премахне, трябваше поне да се опитам да сторя нещо против мировата скръб.

И тъй, посред нощ, на едно неосветено шосе между Ванзее и Потсдам, Груневалд и т.н., започнах пред една обезумяла лоена топка да обяснявам предимствата на нашата планета. И понеже при такива обстоятелства не можех да се впускам в подробности, просто заявих на Еди, че всичко е относително, макар и да виждах добре, че нашата скорост е без съмнение абсолютна. Ние в никакъв случай не се движехме „сравнително“ бързо към смъртта си. Когато заговорих на тема „след дъжда изгрява слънце“, тъкмо летяхме по един горист склон, а когато най-сетне се задрусахме като в каруца по една поляна, моята лекция за „добрите страни на жените“ можеше да упражни вече съвсем слабо въздействие. Долу Еди започна отново да вижда пътя и успя да докара колата до скоростта, съответстваща на разочарованието му.

Бях напълно изтощен. Предвиждах, че призори ние ще лежим край някой засега все още здрав километричен камък, ние, това ще рече една бивша кола, един бивш умопобъркан и бившата жертва на умопобъркания. Бях ужасно озлобен.

Пътувахме известно време, поне половин час, в мрачно мълчание, но в никакъв случай с намалена скорост. След това Еди отново се запуска по един чакълест склон и аз рекох късо и грубо:

— Караш идиотски!

Тези думи, които изрекох сериозно, оказаха силно въздействие върху Еди. Той беше известен като отличен шофьор. Това бе единственото, което умееше.

От безформеното му тяло излезе сподавен звук. Като стон на мастодонт, на когото са казали, че няма сили да изтръгне стрък трева.

Сега Еди закара със сто и двадесет километра в час.

Бяхме тъкмо в участък с много завой. Той влизаше във всеки завой с пълна газ. Беше слабо осветено, само в селата се мяркаха самотни светлилки от оборите и тем подобни. При една от тях видях в

мъждукация блясък физиономията на Еди — върху детското му лице бе изписана тънка, презрителна усмивка, то вече не беше от този свят.

Но посред една гора, черна като пъкъла, моторът запрескача.

Тогава Еди даде газ.

Колата намали скоростта си.

Еди натисна съединителя и отново даде газ.

Колата спря.

Нямаше повече бензин.

Еди слезе и се втренчи в резервоара, провери бидона, разклати го и, сломен, седна на стъпалото. Бяхме в гора без начало и без край, сигурно неотбелязана на картата. Сигурно се намираше далеч на изток, защото беше студено като в ледена пещера.

И с това всъщност свършва моят разказ. Мога само да добавя, че на разсъмване жителите на едно отдалечено селце видяха двама мъже, които бутаха един крайслер, при което единият, слабият, казваше на другия всичко, каквото мислеше за него, та прибавяше и отгоре, а другият, смачкана лоена топка без никаква форма, сумтеше и от време на време се усмихваше.

Но това бе детска и весела усмивка.

СИГУРНОСТ ПРЕДИ ВСИЧКО

В една мъжка компания стана дума за страхливостта. Тъй като бяхме пили доста, преливахме от мъдрост. Разказахме почти всички случки от живота си, когато сме постъпили „някак страхливо“. Добре знаехме колко е лошо, когато други открият у нас подобна слабост, но че най-лошо е, когато сами установим у себе си страхливост. Стигнахме вече дотук, някой разказа следната история:

Мичел бил капитан на един от ония кораби гиганти, които пътуват между Бразилия и Англия, на един така наречен плаващ хотел. Разбира се, не можем вече да си представяме тези капитани като груби морски вълци от времето на нашите баби и дядовци, които стоят на командния мостик, обливани от разпенените вълни, и с рев раздават заповеди. Мичел бил едър, здрав мъж, но в никой салон не биха го взели за моряк, а по-скоро за инженер, какъвто всъщност бил. Или пък за управител на хотел.

С него се случило нещо необикновено. Към края на едно пътуване, недалеч от Шотландия, при гъста мъгла корабът се сблъскал с един рибарски платноход, във всеки случай не по вина на Мичел или на хората му. Но огромният кораб, чието име било „Астория“, протекъл и в него нахлула вода. Мъжете в навигационната рубка определили повредата и решили да подадат сигнал SOS. Изчислили, че корабът може да издържи не повече от час, а всички кабинни били заети с пътници.

Изпратили сигналите SOS и един-два кораба се приближили. Прехвърлили пътниците на тях.

Докато пред бюрата на „Трансатлантик“ в Лондон близките на пасажерите се хвърляли на вратовете им от радост, Мичел изживявал тежки часове. Заедно с офицерите и екипажа той бил останал на „Астория“, която изненадващо, напук на всички предвиждания, не потънала. Не потънала и в следващите часове и без произшествия достигнала пристанището.

Мичел наблюдавал поведението на кораба си с нещо повече от смесени чувства. Проучвал с видимо разочарование състоянието на това „корито“ и нахлуването на водата във вътрешността. За него било много неприятно, че проклетият кораб не потънал.

Когато пристигнал, на кея го посрещнали неговите близки — баща му и двете му сестри, едната с годеника си. Те преживели голям страх, когато вестниците съобщили за подадените от „Астория“ сигнали за бедствие. Защото той издържал семейството. Сега били много щастливи, а освен това и горди. Въпросите им ужасно го отегчавали: „Как успя да докараш кораба на буксир чак дотук?“ и други подобни. В представите им на непосветени хора той бил извършил подвиг.

На другия ден за Мичел започнали трудностите. Няма големи надежди, когато отишъл в бюрото на „Трансатлантик“. Защото твърде рано, тоест без нужда, бил повикал чужда помощ, скъпо струваща чужда помощ. Но приемът, който му подготвили, бил по-лош от всичко, което очаквал.

Притежател на „Трансатлантик“ бил големият А. Б. Уоч, който лично приел Мичел. За себе си той имал мнението, че държи на истината, поради което си разрешавал правото да крещи така високо, че сега във всички канцеларии можело да се чуе какво мисли за хора като Мичел. През стените думата страхливец долетяла до чиновниците, а оттам вече лесно се разнесла по всички канцеларии на другите корабни компании, във всички барове и служби за наемане на моряци, изобщо навсякъде, където работели хора, имащи нещо общо с кораби. А Уоч не само крещял, още по-лошо било онова, което с приглушен глас изричал по телефона за своя човек Мичел.

Мичел бил уволнен. Причината за уволнението му била проявената страхливост и поради това той бил сякаш уволнен от цялото американско корабоплаване, не само от „Трансатлантик“. Където и да отидел през следващите дни и седмици, за него нямало никъде място. Никой от корабоприжателите не желал да наеме капитан, който за още неиздъхнали кораби вика скъпи лекари, т.е. други кораби, вместо да има смелостта да продължи и поне да направи опит да пристигне невредим със собствени сили. Външно погледнато, вината на Мичел се състояла в това, че „си бил загубил ума и напълно излишно развълнувал уважаемите пасажери“.

В такава форма поднесли събитието във вестниците и семейство Мичел прочело за тях.

Както казахме, семейство Мичел имало в началото почти оптимистично схващане по въпроса. Мичел, разбира се, не споменал в къщи нищо за скандала с „Трансатлантик“. Семейството не знаело за уволнението и продължавало да живее на доста широка нога. По-голямата сестра се подготвяла за сватба, едно скъпо начинание. Тогава се появили вестниците и приятелките на по-малката сестра започнали да я подиграват заради брат й. Годеникът на по-голямата сестра също узнал как стоят нещата и физиономията му ставала все по-угрижена. Казал на годеницата си, че явно не бил орисан с голямо щастие.

Разбира се, не се стигнало дотам семейството изведнъж да промени отношението си към този, който доскоро ги издържал. Той винаги бил кумирът. Но и не можели съвсем да пренебрегнат случилото се. Те просто не го проумявали. Наложило се малко да ограничат разходите си. И с тактичността си лазели по нервите на Мичел.

А той имал и други неприятности.

Бил почти сгоден за една млада вдовица, която притежавала пансион за моряци от щурман нагоре, някоя си Бет Хиуотър, Тя харесвала Мичел, но за нещастие занятието й било свързано именно с моряци. Тези хора не били добре настроени към Мичел. Всички те страдали от корабопритежателите и можели да го разберат. В края на краищата той поставил живота на пасажерите над интересите на компанията. За съжаление обаче тези хора не разсъждавали така, а гледали на него като на конкурент. И те си позволили една лоша шега с Мичел, когато той отишъл при Бет Хиуотър и седнал в салона, за да я почака.

Главният в играта бил Томи Уайт, капитан на „Сърфис“, който тъкмо си бил взел няколко седмици отпуска, защото корабът му трябвало да остане на док. Той проявявал интерес към Бет Хиуотър и затова с цялото си същество следял събитията.

Уайт узнал от Бет, че не приела Мичел, когато я потърсил, а го оставила да чака в салона, като накарала да му кажат, че е отишла при майка си. Там при него седнали неколцина посетители и изrekli привидно съчувствени думи за дългото посещение на Бет при майка си.

През това време Томи аранжирал сцената горе — в стаята на Бет. Захвърлил няколко стола в ъгъла, набрал килима, разлял малко червено мастило върху него и накарал Хари Бигърс, флотския сержант, да легне по очи напреко на килима. Върху тоалетната масичка хвърлил малкия сребърен браунинг на Бет, който тя получила от Мичел за рождения си ден. Освен това (което не било съвсем според уговорката с Бет) взел от тоалетната масичка снимката на Мичел, скъсал я и я хвърлил в кошчето. После стрелял с браунинга в камината и го поставил обратно на масичката.

Когато с лице, „на което бил изписан целият ужас“, той, препъвайки се, влязъл в салона, Мичел седял мрачен в своя ъгъл. Но бързо станал, щом чул, че „на госпожа Хиуотър ѝ се е случило нещо“. Мъжете се качили горе, хвърлили поглед в стаята на госпожа Хиуотър и след това отишли в стаята на Томи, за да обмислят положението.

Докато наливал на всички уиски, Томи разказал, че на времето, когато Хиуотър бил още жив, Хари Бигърс го подпомогнал с една значителна сума. Сега, тъй като търговията вървяла добре, той си поискал парите обратно. Но Бет не проявила голямо желание да ги върне. Както изглежда, предпочела да го убие. Във всеки случай трябвало да решат какво да правят. При това той погледнал Мичел. Мичел бавно предложил да повикат Бет и да обсъдят с нея какво да кажат на полицията. Биха могли да кажат например, че флотският сержант се е опитал да интимничи с нея.

Докато говорел така, видял, че всички се усмихват. Много неприятни усмивки.

— Значи, предлагате да повикаме полицията? — попитал Томи, като гледал останалите.

— Не — отвърнал Мичел — предложих да повикаме Бет.

— Знаете ли, мислех, че ние бихме могли да уредим нещата вместо Бет — казал Томи подчертано презрително. — Искам да кажа, че мъжете между нас могат да сторят нещо за Бет.

— Значи, това е моя работа — рекъл Мичел отново бавно. — Предложете нещо!

Мичел вече не бил съвсем трезвен. Пил доста, докато чакал Бет долу в салона. Не било особено трудно да му се обяснят някои неща. Лошото било, казал му Томи, че както знаел от своя флотски сержант, съществувало едно писмо, което Хари Бигърс получил от Бет. С това

писмо тя го повикала при себе си. Следователно трябвало да вземат писмото.

Всички отишли отново в спалнята на Бет и затърсили писмото. В джоба на Хари Бигърс го нямало, в кошчето за боклук — също. Но затова пък там имало една скъсана фотография и Мичел я измъкнал. Той не вдигнал голям шум, което било понятно, а просто я пъкнал в джоба си. По-късно щял да съжалява за това.

В стаята на Томи всички отново пили по няколко чашки уиски. Тогава изведнъж Томи поискал да узнае дали писмото не е евентуално у малката Джейн, „онова очилато създание“, с което Хари Бигърс честичко си шушукал. Сега се сетил, че ги видял двамата заедно в коридора. Мичел трябвало да я разпита.

В пансиона на Хиуотър имало едно момиче, Джейн Ръсел, което разтребвало стаите и помагало в кухнята — невзрачно, с дебели чорапи и дълга престилка и на всичко отгоре с очила, лишена от онова, което наричат сексапил.

Мичел бил май единственият посетител, който от време на време се държал мило с нея. Когато хората в пансиона се заели да докажат на Бет Хиуотър, че нейният годеник е обикновен страхливец, малката Джейн, със симпатиите ѝ към Мичел, играела главна роля в техния план.

Сега Мичел завел малката в една празна стая и я разпитал. Ракията още държала Мичел, но все пак можел да разбере, че момичето говори истината. При Джейн Ръсел това не било трудно.

Когато съобщил на джентълмените, че у Джейн няма никакво писмо, отново видял тези ужасни усмивки. Тогава Томи изведнъж казал:

— А какво е това писмо в джоба ви?

Мичел бил малко смутен. Той действително бръкнал в джоба на панталона си, а там била скъсаната снимка. Не можел да се реши да я покаже. Така че те отново се усмихнали.

После намерили кола, натъпкали Хари Бигърс в нея и сложили Мичел на волана, а шофьора замъкнали в салона да пие едно уиски. Мичел трябвало да закара трупа на борда на „Сърфис“, кораба на Томи Уайт. Той знаел мястото и потеглил.

Но когато пристигнал, видял на мостчето колата на дежурния полицейски патрул, а на кораба светело. В това нямало нищо чудно,

защото, докато Мичел разпитвал Джейн, Томи предупредил в полицията, че в бункера за въглища на „Сърфис“ открили петрол и се опасявали от злосторничество.

Мичел все пак се измъкнал от колата и отишъл до пристана. Видял на „Сърфис“ полиция и като се олюлявал, се върнал обратно. Когато бил отново при колата, трупа го нямало. Изплашил се и по обиколен път се върнал в пансиона на Бет.

Междувременно там се случили някои неща с Джейн Ръсел. След разпита, на който я подложил Мичел, тя внимателно наблюдавала всичко, което ставало в дома. Знаела, че госпожа Хиуотър се крие в помещението, където държат дрехите. Видяла господин Уайт и господин Мичел и, както ѝ се сторило, пияния Хари Бигърс да слизат по стълбите, видяла как господин Мичел заминал с него. След това чула господин Уайт да говори с шофьора и госпожа Хиуотър стояла с тях. Господин Уайт казал на шофьора, че един от гостите е избягал с колата му. Видяла как мъжът отишъл на телефона и чула, че вика полиция.

В този миг тя се намесила. Отишла при шофьора и му казала, че господинът, който заминал с колата, е джентълмен, всичко било шега, която не засяга полицията. Бет Хиуотър веднага остро я прекъснала и дори се опитала да я издърпа. Но тогава малката тиха Джейн побесняла и се стигнало дотам, че в коридора се сбила с Бет Хиуотър и била уволнена. Все пак на Мичел му било спестено явяването в полицията при положение, че не бивало да говори.

Не му спестили друго.

Той отворил вратата на салона и помислил, че не вижда добре. В ъгъла пред чаша уиски спокойно си седели Бет, Томи и останалите, а до Бет седял ухилен Хари Бигърс. А Бет, Томи и другите също се хилели.

— Сигурно искаш да ни разкажеш, че си скрил някъде Хари? — поздравил го Томи Уайт, а Мичел просто нямал какво да му отговори. Препъвайки се, той отново излязъл вън и се повъртял още малко край къщата.

След известно време забелязал, че някой стои до него, и това била Джейн Ръсел с куфар в ръка, очите ѝ зад очилата били пълни със сълзи. Узнал, че Бет я изгонила, „защото заради Мичел ударила госпожа Хиуотър“. Нямала никакви роднини в Лондон и не знаела

къде да иде, било вече късно. Мичел ѝ казал, че може да дойде с него и призори я завел в жилището си. Вмъкнал я в стаята си и легнал на едно канапе в дневната, все още много пиан.

На сутринта се получила неприятна ситуация. Сестра му намерила малката Джейн в спалнята и много се учудила. Мичел заразказвал нещо несвързано и още повече се объркал, когато усетил с какво недоверие го слушат. Все пак съобщил, че Джейн е прислужница, и тя получила закуската си в кухнята. Не му било особено приятно всичко това, а още по-малко разговорът с Джейн, който се провел в присъствието на семейството. Осведомил се с доста престорена любезност за намеренията ѝ и се съгласил с нея, че най-добре ще бъде тя да иде в някое общежитие, където прислужничките намират евтин пансион. За беда на идване през нощта вече бил говорил с Джейн за това общежитие. Тя му била казала, че там е много лошо и не за нейната кесия, най-много за два, три дена.

Когато Джейн си тръгнала с куфара, Мичел за пръв път сам усетил, че е страхливец.

Следващите дни той с удвоено усърдие продължил да търси работа. Семейството му се държало като птицата щраус, просто се правело, че не забелязва промененото положение. Сестра му още същите дни купила пиано на изплащане.

Той не намерил ново място. Изглежда, навсякъде били осведомени за него. Съвсем не били много местата за капитани на луксозни параходи, дори и за смели.

В заетостта си забравил на третия ден да се осведоми в общежитието за Джейн. На четвъртия сестра му го попитала за нея и той отишъл там. Тя била напуснала още на втория ден. Същата вечер му предложили работа.

В района на „Ийст Индия Докс“ имало една фирма, ръководена от двама братя с изключително лоша репутация. Тези хора поръчали да му съобщят, че навярно ще намерят нещо за него. Той отишъл и те му казали, че може да закара за тях един кораб с въглища за Холандия.

— В последно време нямахте късмет, Мичел — рекъл единият от братята и се ухилил, — но ето задача за вас, която ще ви помогне отново да пробиете. Няма веднага да сигнализириате SOS, нали?

Мичел преглътнал обидата и отишъл с тях да види кораба. Това било най-старото, най-мръсното и най-занемареното корито, което

някога бил виждал. Този инвалид никога нямало да стигне до Ротердам. А и братята съвсем не желаели това. Всичко било ясно като бял ден — обикновена застрахователна измама, нищо повече.

С доброто си име, що се отнася до чувството за отговорност (така се нарича обратната страна на страхливостта), Мичел бил подходящият капитан.

Усетил как сърцето му се свива от тревога, но я превъзмогнал и не казал не. Помолил да му дадат време да размисли и си тръгнал. Сегиз-тогиз спирал пред някоя витрина и разговарял с огледалния си образ.

— Страхливец ли сте? — питал се той, а Мичел от стъклото свивал рамене.

— Винаги ли сте били такъв? — питал, а Мичел от стъклото поклащал глава.

И тогава срещнал Джейн. Тя стояла в нишата на една къща и чакала нещо. Вече си помислил най-лошото и не посмял да мине край нея. Така от другия тротоар видял как един мъж, който вероятно си помислил същото, я заговорил. Но тя видимо много енергично го отпратила. След това Мичел отишъл при нея и я поканил да влязат в едно кафене. Тя отвърнала, че ще ѝ е удобно, ако може да гледа през прозореца към улицата. Очаквала една приятелка, която знаела място за работа.

През двадесетте минути, прекарани в това кафене, Мичел, както никога през живота си, се почувствувал нищожество.

За да ѝ каже нещо любезно, той започнал разговора със забележката, че изглежда много добре.

Това я учудвало, отвърнала тя, като го гледала право в лицето. Не била страхлива. И сладкишите на масата, които той побутнал към нея, изяла всички, без да се стеснява. Не я възпирало, дето той виждал, че не е особено сита.

Малко объркан, той започнал да ѝ обяснява, че след като търси ново място, тя трябвало да се носи малко по-иначе. Не одобрил прическата ѝ, дори свалил очилата ѝ. Имала красиви очи.

Тя отвърнала, че не би желала работа, където трябва да изглежда хубава. Макар да имала основание да се опасява, че мястото, което нейната приятелка има пред вид, е точно такава.

Тогава за свое собствено учудване той започнал да я убеждава да отхвърли такова място. Дори ѝ предложил да приеме от него пари и да живее от тях, докато намери по-добра работа.

Но за негово раздразнение тя изглежда изобщо не приела сериозно предложението. Тъй като в този миг видяла през прозореца приятелката (с лошото място), станала и бързо излязла навън. Все пак успял да узнае адреса ѝ.

След това малко преживяване трябвало да бъде съсипан, но той бил по-скоро окуражен. Сега знаел, че трябва да се случи нещо, което да сложи край на тази дяволска история. Отишъл в една кръчма, изпил няколко чаши уиски, малко повече, отколкото можел да носи. Едва когато установил, че вижда две чаши вместо една, си тръгнал.

Отишъл си право в къщи.

В дневната седели баща му и по-малката му сестра. Слушали по радиото „Травиата“. Спрял музиката и без заобикалки им обяснил, че трябва да напуснат осемстайното жилище и да отидат в двустайно, а сестрите му трябва да си намерят работа в някое бюро, понеже той е изхвърлен от компанията, причината нямала значение.

След това се наспал и на сутринта придружил сестрите си, и по-голямата също, до едно посредническо бюро за намиране на работа. Те били много уплашени. Ясно могъл да забележи как част от загубеното уважение се възвърнало. По-голямата сестра дори не възрази, когато ѝ препоръчал да отреже квитанцията на своя годеник, ако онзи е недоволен от бъдещия си шурей.

Второто било, че се обадил на братята от кораба с въглища. Съобщил им, че е съгласен да склучи договора, затова да подготвели документите. Уточнил с тях деня на тръгването. Вечерта трябвало да дойдат на кораба и да му предадат документите. Междувременно той щял да се погрижи за екипаж. Падало се вторник вечер.

Третото било, че се обадил още на различни други хора и ги поканил на малка гощавка във вторник вечер на борда на „Алмейда“. Сред тях били джентълмените от пансиона, Бет Хиуотър и даже бившият му работодател. Всички приели поканата, дори А. Б. Уоч. След „произшествието“ отношенията на Мичел с колегите и с корабоприитежателя останали непроменени. Те все още го потупвали по рамото, когато го срещнали някъде. Само дето сега всички го гледали с тези проклети усмивки, които не се нравели на Мичел, ама никак.

След това поканил един познат репортер, поръчал в „Савой“ да сервира на борда на „Алмейда“ великолепна вечеря със съответните му келнери и във вторник преди обед пристъпил към точка четвърта.

Точка четвърта била Джейн.

Открил я в един мизерен пансион, все още била без работа. Един-единствен предмет зарадвал окото му в тази барака, а именно неговата (скъсана) снимка. Тя я била прибрала по някакъв начин онази решаваща вечер и сега снимката стояла на скрина. Въобще не се опитала да я скрие.

— Няма ли поне от мен да я скриете? — попитал той, но тя поклатила отрицателно глава.

Всичко останало било сравнително лесно. Имало малко борба само когато ѝ свалил очилата („Ще те водя и ще гледам за двама“) и когато ѝ направил нова прическа („Бет намира, че не е хубаво, когато лицето се скрива от косата“).

На „Алмейда“ всичко било в пълен ред. Келнерите малко се поучудили от помещението, където трябвало да сервираат своите красиви и скъпи ястия. Кейнз, репортерът, бил вече там и те много се смели на това, което щяло да се случи.

Към девет часа започнали да прииждат първите гости. В десет без петнадесет всички били на линия. Джейн изпълнявала задълженията на домакиня и физиономията на Бет доказала, че оценява този акт като смелост от страна на Мичел. Мичел станал и държал кратка реч.

Съобщил, че се решил да закара този кораб в Ротердам, за да изпълни искането на господата Найф (той се поклонил на братята). Вършел това, защото подобно начинание показвало смелост, а в последно време неговата смелост била поставена под съмнение. За да могат най-сетне всички, които в последно време проявявали интерес към смелостта му, да се убедят в нея, той си позволявал да ги покани на това малко пътуване.

И в същия миг старата гемия се затресла, както се тресе всяка гемия, когато излиза на вода, машината заработила така, че всички я чували.

Изненадата била твърде голяма.

В импровизираната трапезария настъпила страхотна паника. Мъжете наскачали към вратата. Тя била заключена. Дамите закрещели,

а Мичел продължил да говори.

— Дами и господа — рекъл той, — ако знаехте в какво състояние е дъното на моята „Алмейда“, нямаше да тропате така. Вратата, която насилвате там, е май единственото здраво парче дърво, което не поддава. Това състояние на кораба е и причината, поради която е така скъпо застрахован, нали, господин Найф? Не е сигурно дали ще пристигне до местоназначението, затова е трябвало да бъде застрахован. Разбира се, немалко смелост е необходима да излезеш с такова нещо в открито море, но аз притежавам тази смелост. Ще изпитате удоволствие и мисля, че ще ми се извините за някои неща. А ти, Бет, също се съмняваш дали ще имам смелост да премахна неща, които не са за гледане. Ето, тази гемия „Алмейда“ е такова нещо. Бързо ще я премахна, бъди сигурна. А вие, Уоч, няма да доживеете да повикам на помощ друг кораб, преди този да е потънал! Веднъж го направих, това няма да се повтори. Трябва да се борим срещу страхливостта, нали?

Ще бъда кратък. Имало още няколко твърде недостойни сцени. На повечето от присъстващите дотолкова им липсвала смелост, че били за окайване. А. Б. Уоч дори пред свидетели предложил на бившия си капитан да заеме предишния си пост. Томи Уайт се държал като побъркан. А Хари Бигърс за малко наистина не умрял.

Отвратен и същевременно доволен от експеримента си, Мичел скоро след това свалил гостите си на твърда земя. Когато отворили вратата, оказало се, че той бил пуснал кораба в реката, но завързан на стоманени въжета, колкото да се движи. От борда се виждали колите на гостите.

Кейнз обещал на Мичел да мълчи поне на първо време.

— Всъщност не съм такъв страхливец, че да отхвърля предложението на А. Б. Уоч — рекъл Мичел развеселен.

— Ако удържи на думата си — добавила Джейн, облегната на него.

— Ще удържи — казал Кейнз цинично.

РАБОТНОТО МЯСТО ИЛИ ДОРИ С ПОТ НА ЧЕЛОТО НЕ ЩЕ ЯДЕШ ХЛЯБА СИ

В десетилетията след световната война общата безработица и потисничеството на низшите слоеве ставаше все по-голямо. Един инцидент в град Майнц показва по-добре от всички мирни договори, учебници по история и статистики варварското положение, в което хвърли големите европейски страни неспособността им да развият икономиката си по друг начин, освен чрез насилие и експлоатация.

Един ден през 1927 година семейство Хаусман от Бреслау — мъж, жена и две малки деца, живеещи изключително мизерно — получи писмо от бивш колега на съпруга. В него той му предлагаше работното си място — отговорна служба, която смяташе да напусне, защото бе получил малко наследство в Бруклин. Писмото хвърли в трескава възбуда семейството, което тригодишната безработица бе довела до ръба на отчаянието. Мъжът начаса се вдигна от леглото — боледуваше от плеврит, — нареди на жена си да събере най-необходимото в един стар куфар и в няколко картонени кутии, грабна децата за ръка, обясни на съпругата си как да опакова мизерното домакинство и пое към гарата, въпреки разклатеното си здраве. (Надяваше се, че като заведе и децата, във всички случаи ще постави колегата си пред свършен факт.) С висока температура, напълно апатичен, той седеше в купето, но се зарадва, когато една млада спътничка, уволнена домашна прислужница на път за Берлин, го сметна за вдовец и се зае с децата; купи им разни дреболии, които дори плати от собствения си джоб. В Берлин състоянието му толкова се влоши, че трябваше да го закарат в болница почти в безсъзнание. Там той почина пет часа по-късно. Домашната прислужница, на име Лайднер, не предвиждаше това обстоятелство, но не изостави децата, а ги взе със себе си в една евтина квартира. Сума ти разходи направи за децата и за покойника, но ѝ беше жал за бедните душици и затова,

малко объркана, още същата вечер тръгна с тях обратно за Бреслау, защото несъмнено щеше да е по-добре да извести госпожа Хаусман и да ѝ каже да дойде.

Госпожа Хаусман прие новината с онази ужасна тъпота, присъща понякога на човек, който е отвикнал от всякакъв нормален ход на живота. През целия следващ ден двете жени се занимаваха с това да купуват на изплащане някои евтини неща за погребението. Същевременно те продължаваха да опаковат домакинството, което сега бе загубило всякакъв смисъл. Докато стоеше сред празните стаи, натоварена с картонени кутии и куфари, жената малко преди тръгването се залови за една чудовищна мисъл. Работното място, което бе загубила заедно с мъжа си, за минута не ѝ излизаше от клетата глава. Трябваше да стори всичко, за да го спаси, каквото и да ѝ струваше; такъв късмет не можеше да се очаква втори път. Планът за спасяването на това работно място, който ѝ дойде наум в последния момент, бе толкова странен, колкото отчаяно бе положението ѝ. Тя искаше вместо мъжа си, и то като мъж, да заеме въпросното място на пазач в една фабрика. Още не съвсем наясно със себе си, тя захвърли черните дрипи от тялото си, пред очите на децата измъкна от вързания с канап куфар празничния костюм на мъжа си и го облече несръчно, при което новата ѝ приятелка, разбрала всичко за миг, ѝ помогна. И така, във влака за Майнц, за да атакува повторно обещаното работно място, пътуваше ново семейство в същия състав както преди. Тъй в празниците на оределите от вражеския огън батальони встъпват свежи новобранци.

Срокът, в който досегашният притежател на работното място трябва да вземе кораба в Хамбург, не позволява на жените да слязат в Берлин и да участвуват в погребението на Хаусман. И докато него без придружители го изнасят от болницата, за да го спуснат в гроба, жена му крачи към фабриката с неговите дрехи, с неговите документи в чантата, редом с неговия бивш колега, с когото бързо се е разбрала. Тя е прекарала цял ден в жилището му, за да се упражнява пред него и приятелката си — впрочем всичко това и сега ставаше пред очите на децата — да върви, седи и яде, а също да говори като мъж. Малко остава до мига, когато гробът ще приеме Хаусман, и мига, в който обещаното му работно място ще бъде заето.

Върнати към живота, тоест към производството, чрез преплитането на зла орис и късмет, двете жени започнаха новото си съществуване като мъж и жена заедно с децата по най-внимателен и почтен начин. Професията на пазач в голяма фабрика предявяваше немалки изисквания. Нощните обиколки из дворовете, машинните зали и складовете предполагаха благонадеждност и смелост, качества, които открай време се смятат за „мъжки“. Госпожа Хаусман се справяше с тези изисквания — дори веднъж получи публична похвала от дирекцията на фабриката, когато залови крадец и го обезвреди (бедният човечец се опитваше да отмъкне малко дърва). Това доказва, че смелост, физическа сила и хладнокръвие може да проявява всеки мъж или жена, щом е заинтересован от въпросната работа. Само за няколко дни жената се превърна в мъж, както в течение на хилядолетия мъжът е станал мъж — чрез производствения процес.

Изминаха четири години, през които общата безработица навсякъде се увеличаваше, но те бяха относително сигурни за малкото семейство, чиито деца израстваха. Домашният живот на Хаусманови дотогава не будеше никакви подозрения у съседите. Но ето че веднъж трябваше да се уреди един инцидент. У Хаусманови надвечер често се заседаваше портиерът на сградата. Тримата играеха карти. „Пазачът“ седеше отпуснат, по жилетка, с халба бира пред себе си (картина, която по-късно бе показана от илюстрираните списания в голям формат). След това пазачът отиваше на работа, а портиерът оставаше при младата жена. Интимностите не закъсняха. Дали защото при такъв случай Лайднер се бе изпуснала, или пък портиерът бе видял през пролуката на отворената врата пазача, докато се преоблича, във всеки случай от определен момент Хаусманови си имаха с него известни затруднения и трябваше да дават пари на пияницата, който освен жилището получаваше твърде малко от своята служба. Особено тежко стана положението, когато съседите проявиха внимание към посещенията на Хазе — така се казваше мъжът — в жилището на Хаусманови и започнаха да говорят, че „госпожа Хаусман“ често носи в портиерската стаичка останки от ядене и бутилки бира. Мълвата за безразличието на пазача у дома към неща, засягащи честта му, стигна дори до фабриката и временно разклати доверието в него. Тримата бяха принудени поне външно да симулират скъсване на приятелството. Въпреки това портиерът не само продължаваше да експлоатира двете

жени, но това вземаше все по-големи размери. Един нещастен случай във фабриката сложи край на всичко и изкара невероятната история на бял свят.

Една нощ при експлозия на някакъв котел пазачът бе ранен, не тежко, но достатъчно, за да го отнесат в безсъзнание. Когато се събуди, госпожа Хаусман се намери в женската клиника. Нищо не би могло да опише ужаса ѝ. Краката и гърбът ѝ бяха ранени и превързани, гадеше ѝ се, но, завладяна от още по-смъртен страх, отколкото от опасението за неустановено нараняване на костите, тя се повлече през залата с още спящи болни жени до стаята на главната сестра. Преди още тя да отвори уста (сестрата тъкмо се обличаше и мнимият пазач трябваше по гротесков начин да преодолее придобитото си стеснение, защото влизаше при полуоблечена жена, а това е разрешено само на същества от същия пол), госпожа Хаусман я обсипа с молби да не съобщава на дирекцията фаталната истина. Не без съчувствие сестрата призна на отчаяната жена, която на два пъти загуби съзнание, но държеше да продължи разговора, че документите вече са изпратени във фабриката. Тя премълча, че невероятната история светкавично се бе разпространила из града.

Госпожа Хаусман напусна болницата в мъжки дрехи. Прибра се в къщи сутринта, а още от обяд в преддверието на дома ѝ и на отсрещния тротоар се събра целият квартал да чака мнимия мъж. Вечерта полицията отведе нещастницата в участъка, за да се сложи край на скандала. Тя се качи в колата все още в мъжки дрехи. Други вече нямаше.

И в участъка тя продължи да се бори за работното си място, разбира се, безуспешно. То бе дадено на едного от безчислените хора, които чакат да се освободи някъде местенце и носят между краката си оня орган, който е отразен в свидетелството им за раждане.

Госпожа Хаусман, която не можеше да се упрекне, че не е опитала всичко, започна да работи като келнерка в един локал от предградията. Там сновеше между снимки, направени отчасти едва след „разобличението“, които я показваха като пазач, по жилетка, как играе карти и пие бира, а играчите на кегли я имаха за чудовище.

След това тя окончателно изчезна сред милионната армия на ония, които заради мизерното късче хляб са принудени да се продават изцяло, на части или един другиму, да изоставят за броени дни

столетни обичаи, изглеждащи почти вечни, и както виждаме, дори да сменят пола си — всъщност в повечето случаи безуспешно. Накратко — тя потъна сред ония, които са окончателно пропаднали, ако се вярва на преобладаващото мнение.

ТРОФЕИТЕ НА ЛУКУЛ

В началото на 63 година Рим бе обхванат от силно безпокойство. След дългогодишни походи Помпей бе завладял Азия за римляните и сега, тръпнещи от страх, те очакваха завръщането на победителя. След победата му в негова власт щеше да бъде не само Азия, но, разбира се, и Рим.

През тези изпълнени с напрежение дни някакъв дребен, слаб човек посрещна свой гост при мраморните стъпала на един от дворците, разположени сред обширните градини край Тибър. Това беше бившият пълководец Лукул, а неговият посетител, който впрочем идваше пеш, бе поетът Лукреций.

На времето старият военачалник бе започнал азиатския поход, но Помпей с различни интриги го беше изместил от командния пост. И тъй като Помпей знаеше, че мнозина смятат Лукул за истински завоевател на Азия, Лукул имаше всички основания да очаква пристигането на триумфатора със загриженост. Малцина го посещаваха тези дни.

Пълководецът сърдечно поздрави поета и го въведе в една малка зала, за да се подкрепи с лека закуска. Поетът обаче хапна само няколко смокини. Не беше добре със здравето, гърдите му създаваха грижи; не понасяше пролетните мъгли.

Отначало разговорът им нито с дума не засегна политическите събития. Двамата обсъдиха някои философски въпроси.

Лукул изрази съмнение в тълкуването, което Лукреций даваше на боговете в дидактическата си поема „За природата на нещата“. Той отбеляза, че било опасно да се отхвърля религиозността като суеверие. Религиозността всъщност била нравственост. Като отричаме едното, отричали сме и другото. Суеверните представи, които можели да се оборят, били свързани с други представи, чиято стойност не можела да се докаже, но които били не по-малко необходими и прочие, и прочие.

Естествено Лукреций му възрази и старият военачалник, за да подкрепи възгледите си, разказа един сън, който му се присънил по

време на азиатските походи, през последния, както се оказа.

— Това стана след битката при Газиура. Положението ни бе почти отчайващо. Бяхме разчитали на бързи успехи. Триарий, тогава мой помощник, бе попаднал в засада с всичките си деблокиращи войски. Трябваше начаса да му се притека на помощ, иначе всичко бе загубено. А точно тогава поради това, че на войниците не бе заплащано твърде отдавна, нарушенията на дисциплината бяха взели застрашителни размери.

Бях много преуморен и един следобед заспах над картата, тогава ми се присъни сънят, който ще ви разкажа.

Лагерът ни беше разположен край голямата река Халис, която бе придошла, и ми се присъни, че седя посред нощ в палатката си и изготвям план за унищожаване на моя противник Митридат. В момента реката не можеше да се премине и в съня ми тя разделяше войската на Митридат на две части. Ако сега нападнех тази част, която се намираще на отсамната страна на реката, тя не можеше да получи помощ от другия бряг.

Сетне се зазори. Заповядах войската да се строи и да се извърши жертвоприношение пред легионите. Предварително бях говорил с жреците, тъй че се появиха необикновено благоприятни поличби. Произнесох голяма реч, говорих за изключителната възможност да сразим окончателно врага, за това, че боговете са на наша страна, като са заповядали на реката да придойде, за поразително благоприятните поличби, които сочат, че боговете желаят битката, и прочие, и прочие. Докато говорех, се случи нещо странно.

Стоях доста нависоко и с поглед добре обхващах равнината зад бойните редици. Недалеч се виеше димът от огньовете в лагера на Митридат. Между двете войски се простираха нивя, житата бяха вече изкласили. Встрани, край реката, имаше селски двор, който прииждащите води заплашваха да залейт. Обитателите му тъкмо изнасяха от схлупената къщурка малкото си имущество.

Изведнъж забелязах, че селяните махат към нас. Изглежда някои от моите легионери чуха викове и се извърнаха към селяните. Четирима или петима тръгнаха към тях, отначало бавно и колебливо, а сетне започнаха да тичат.

Ала селяните показваха ръце в обратна посока. Разбрах какво имат пред вид. Вдясно от нас се издигаше земен насип. Водата го бе

подкопала и той бе на път да рухне.

Всичко това видях, докато непрекъснато говорех. Нещо ми хрумна.

С протегнатата ръка посочих насипа, тъй че всички погледи се отправиха нататък, и извисих глас: „Войници, ето ръката на боговете. Те заповядаха на реката да срине вражеската дига. Напред, в името на боговете!“

Сънят ми, разбира се, не беше напълно ясен. Но много добре си спомням оня миг: когато цялата войска, в чийто център се намирах аз и тъкмо правех ефективна пауза, загледа към срутвация се насип.

Това продължи кратко. Внезапно без никакъв преход стотина войници се втурнаха към дигата.

Неколцината, които още преди това се бяха притекли на помощ на селяните, завикаха също към нас, докато заедно със стопаните измъкваха добитъка от оборите. Чувах само това: „Насипът! Насипът!“

И ето че нататък затичаха хиляди, всички.

Тези, които стояха зад мен, също се втурнаха, накрая и аз бях повлечен. Това бе човешка стихия, която се носеше срещу водната стихия.

Изкрещях на стоящите наблизо, по-точно на бягащите наблизо: „Към врага!“ „Да, към реката!“ — крещяха те възбудено в отговор, сякаш не ме разбираха. „Ами битката!“ — виках аз, „После!“ — утешавах ме те.

Тогава препречих пътя на една безредна кохорта:

„Заповядвам ви да спрете!“ — викнах с повелителен глас.

Двама-трима се спряха. Между тях имаше един дългуч с крива брадичка, когото и до днес не съм забравил, макар че го видях само насън. Той се извърна назад към другарите си и запита: „Кой е пък този?“ И това не беше безочливост. Питаше съвсем чистосърдечно. И съвсем чистосърдечно, това можах да видя, другите му отговориха: „Нямаме понятие.“ После продължиха да тичат нататък, към дигата.

Малко по-късно останах сам. Край мен, върху походните олтари, догаряше огънят на жертвоприношението. Но дори жреците видях да тичат след войниците към реката. Доста по-бавно, разбира се, защото бяха по-тлъсти.

Обзет от неестествено силен порив, реших и аз да видя дигата. Смътно долавях, че и там е нужна организация. Измъчван от

противоречиви чувства, тръгнах натам. Но скоро затичах, загрижен, че работите няма да бъдат организирани правилно и дигата може да се срути. В главата ми се стрелна мисълта, че тогава не само селският двор, но и изкласилите ниви ще бъдат загубени. Виждате, че бях изцяло заразен от чувствата на другите.

Но когато стигнах там, всичко се оказа в превъзходен ред. Много бе помогнало това, че нашите легионери носеха със себе си лопатите за издигане на лагерни валове. Никой не се колебаеше да използва меч си при укрепването на фашините. А върху щитовете си мъкнеха пръст.

Тъй като се въртях без работа, един войник ме дръпна за ръкава и ми пъкна в ръцете лопата. Почнах да копая според указанията на един центурион. Някой до мен рече: „У нас в Пиценум през 82 година също се скъса една дига. Цялата реколта пропадна.“ Разбира се, помислих си, повечето бяха селски чеда.

Спомням си, че по едно време в съзнанието ми пак изникна мисълта за врага. „Дано неприятелят не използва положението!“ — казах на съседа си. „Глупости — отвърна той, плувнал в пот, — сега не му е времето.“ И като се огледах, наистина съзрях по-надолу край реката и войници на Митридат да работят по укрепването на дигата. Те се трудеха заедно с нашите и се разбираха с мимики и жестове, защото говореха на различни езици — толкова точен в подробностите беше сънят ми...

Старият пълководец прекъсна разказа си. Дребното му жълто и набръчкано лице изразяваше нещо средно между загриженост и веселост.

— Хубав сън — каза спокойно поетът.

— Да. Как? Ах, не — военачалникът го погледна неуверено. После се засмя и бързо рече: — Не бях щастлив. Когато се събудих, бях много потиснат. Сънят ми се струваше доказателство за някаква слабост.

— Наистина ли? — учуди се поетът.

Настъпи мълчание. Накрая Лукреций подхвана:

— Как си изтълкувал съня тогава?

— Че авторитетът е нещо твърде несигурно, разбира се.

— В съня!

— Така е, но все пак...

Лукул плесна с ръце и слугите дотичаха, за да отнесат блюдата. Те бяха още пълни. Лукул също не бе хапнал нищо. През тези дни нямаше апетит.

Предложи на госта си да преминат в синята зала, за да разгледат там някои произведения на изкуството, с които наскоро се бе сдобил. През откритите колони двамата се запътиха към едно странично крило на огромния дворец.

Почуквайки с бастуна си по мраморните плочи, дребният военачалник продължи:

— Не разпуснатостта на обикновения човек ми струваше победата, а разпуснатостта на големците. Тяхната любов към отечеството е любов към двореците и рибарниците им. В Азия римските данъчни чиновници се съюзиха с местните земевладелци срещу мене. Обещаха да обезсилят и мен, и войската. Срещу това земевладелците им предадоха малоазиатските селяни. С моя приемник господата се разбраха по-добре. „Това е то пълководец — казаха си те. — Той взема.“ И нямаха предвид крепостите. На някакъв малоазиатски цар наложи данък от петдесет милиона. Но тъй като парите трябваше да се внесат в държавната хазна, той му „зае“ сумата. И сега получава от него четиридесет процента лихва годишно. Това са завоеванията му!

Лукреций едва слушаше приказките на стария човек, който бе довякъл немалко от Азия. Този дворец например. В мислите си все още беше при съня му, който забележително приличаше на един действителен случай, станал при завземането на Амис от войските на Лукул.

Амис, град колония на прекрасната Атина, пълен с безценни произведения на изкуството, бе оплячкосан и опожарен от войниците на Лукул, макар че — според слуховете — пълководецът със сълзи на очи умолявал мародерите да пощадят художествените ценности. И тогава авторитетът му не бил зачетен.

Единият случай бе сън, другият — действителност. Не означаваше ли това, че авторитетът, който е забранил на войниците едното, не е могъл да им откаже другото? Изглежда Лукул, макар и да не го е разбрал, все пак го е почувствувал.

Най-хубавото от новите художествени придобивки бе една малка глинена статуетка на Нике. Лукреций нежно я пое в измършавелите си ръце и усмихнат я заразглежда.

— Голям майстор — тихо рече той. — Колко е невинна и как мило се усмихва! Идеята му е била да изобрази богинята на победата като богиня на мира! Статуетката трябва да е от времето, когато тия народи още не са били побеждавани.

Лукул му хвърли недоверчив поглед и също я взе в ръка.

— Човечеството — каза той изведнъж — общо взето помни по-дълго мъченията, които е изпитало, отколкото милувките. Каква диря оставят целувките? А раните оставят белези.

Поетът мълчеше, но сега пък от своя страна го погледна особено.

— Какво има? — попита пълководецът. — Учудвам ли ви?

— Малко, ако трябва да говоря откровено. Страхувате ли се наистина да оставите лошо име в летописите?

— Може би само от това да не оставя никакво име. Не зная от какво се страхувам. Впрочем настъпил е месец на страха, нали? Тъкмо сега страхът върлува. Както винаги след някаква победа.

— Да, ако съм добре осведомен, през тези дни би трябвало да се боите повече от славата, отколкото от забравата.

— Така е. Славата е за мен опасна. Най-опасното нещо. И, между нас казано, в това има нещо странно. Аз съм войник и смъртта никога всъщност не ме е плашила. Сега е настъпила промяна. Прекрасният изглед към градините, добре пригответените ястия, чудните творения на изкуството пораждат у мен учудваща слабост и макар все още да не се страхувам от смъртта, боя се от страха пред смъртта. Можете ли да ми го обясните?

Поетът не отвърна нищо.

— Зная — продължи пълководецът малко припряно, — помня оня откъс от вашата поема, дори мисля, че го зная наизуст, а това е също лош признак.

И започна, Впрочем доста сухо, да рецитира прочутите вече стихове на Лукреций за страха пред смъртта:

*И тъй, смъртта за нас не е нищо и с нищо не ни
засяга!*

*И щом видиш човек, който роптае против съдбата
си,*

че след смъртта или ще изгние тялото му в гроба,

или ще бъде унищожено от пламъците, или от
зъбите
на дивите зверове,
знай, че това звучи неискрено, че той има някаква
скрита мисъл в душата си,
ако и сам той да уверява, че никаква
чувствителност
не ще остане в него след смъртта.
Според мен той не е съгласен с това, което говори,
и укрива своите истински основания,
той не може напълно да се отдели и откъсне от
живота,
но несъзнателно предполага, че нещо оцелява от
него.
Така той не се отделя и не се отличава достатъчно
от този прострян труп и си въобразява,
че това е той и пренесен мислено там, той му дава
своята сетивност.
И тъй, той не вижда, че при истинската смърт
няма друго аз,
което би могло като живо да оплаква собствената
си смърт
и изправено да риде над прострянния на земята
труп.

Поетът изслуша внимателно рецитацията на стиховете си, като се бореше с дразнещата го кашлица. Този нощен въздух! При все това се поддаде на изкушението да запознае домакина си с още няколко строфи, които бе зачеркнал от творбата си, за да не разстройва твърде много читателите. В тях бе обяснил причините, на които се дължи това запазване на изчезващото. С дрезгав глас, много ясно и бавно, защото трябваше да си припомня, той зарецитира стиховете:

Ако се вайка той, че животът му ще бъде грабнат,
нека
си спомни тогава

грабежа, извършен над него, и оня който той е
извършил,
защото и животът, който ще му бъде грабнат, е
бил
вече някога грабнат.
Ах, алчно изтръгва търговецът рибата от рибаря,
която
той е изтръгнал
пък от морето. А женицата, която след това
рибата
пържи,
без охота налива масло в тигана и хвърля жалостни
погледи
към бързо топящите се запаси. О, боязън да не
останеш
без масло! О, страх
да нямаш повече нищо и нищо да не получиш! О,
ужас
да бъдеш ограбен!
Пред никакво насилие не се спираха дедите. И ето че
единствено с мъка и престъпления наследниците
успяват
да запазят наследството.
Страхливо бояджията крие там своята ценна
рецепта
от клиента:
какво ли ще стане, ако тя се разчуе? А там пък в
кръга
на пируващите писатели
един поет си прехапва езика: издал е неволно едно
свое
хрумване!
С хитро ухажване мъжът прелъстява момичето зад
опия
шубраци,
жрецът лукаво измъква пожертвование от
гладното

*семејство на арендатора,
а лекарят пристъпва към стомашната язва като
към
източник на печалба.
Кой би могъл в такъв един свят да понеса мисълта
за смъртта?
Животът протича между „Пусни!“ и „Не давам!“,
но и на двамата,
на този, който държи, и на този, който издърпва,
ръцете
се свиват като нокти.*

— За всичко знаете отговор вие, стихотворците! — каза замислено дребният пълководец. — Но можете ли да ми кажете защо точно сега, в тези дни, изведнъж наново ми се прииска да не бъде забравено всичко, което съм извършил, макар че словата ме излагат на опасност, а не съм равнодушен към смъртта?

— Може би желанието ви за слава е също тъй страх от смъртта?

Пълководецът сякаш не чу думите му. Огледа се плахо и махна на факлоносеца да се отдалечи. Когато онзи отстъпи няколко крачки, запита почти шепнешком, не без стеснение:

— Каква, мислите, ще бъде моята слава?

Двамата тръгнаха обратно. Нежен полъх на вятъра наруши вечерния покой над градините. Като кашляше, поетът каза:

— Може би завладяването на Азия? — забеляза, че пълководецът го улови за ръката и уплашено се заоглежда, затова бързо продължи: — А може би и чудесно пригответият победен пир? Не зная.

Говореше равнодушно, но ето че внезапно се спря. Протегна пръст и посочи едно черешово дърво, което се извисяваше на ниския хълм, а вятърът полюшваше клоните му, обсипани с бели цветове.

— Нали донесохте и това от Азия?

Пълководецът кимна.

— Може би то ще бъде! — оживено рече поетът. — Черешовото дърво! Наистина, едва ли някой ще си спомни името ви. Но това няма значение. Азия ще загубим отново. А вашите ястия скоро никой не ще може да приготвя, защото ще настъпи оскъдица. Но черешовото дърво:

неколцина навярно все пак ще помнят, че вие сте го донесли. Ако пък не, когато всички трофеи на всички завоеватели се разпаднат на прах, този най-хубав ваш трофей все тъй ще се полюшва по хълмовете от пролетния вятър в памет на един неизвестен завоевател, Лукул.

КУЛТУРА НА ХРАНЕНОТО

Седяхме на плетените сламени столове в трапезарията на една от прекрасните стари вили в околностите на Париж. През дългия тесен прозорец, който започваше още от каменния под, до нас достигаше от време на време екотът на влак или звукът на автомобилен клаксон. По зеленикавите тапети на цветчета леко трепкаше отражението на огъня в камината, където нашият домакин, художникът, наричан заради пълнотата си Грамадата, печеше на железен шиш върху триножник огромен къс говеждо месо. Жена му стоеше до една полирана масичка и приготвяше салатата в голяма купа, вършеше това с красиви движения, които всяка вечер очароваха слушателите ѝ в дома им на булевард „Мише“, когато им поднасяше някои от своите пикантни шансони. Дребният сух търговец на картини я наблюдаваше от стола си и когато тя посягаше към някоя от гарафите с оцет и олио, винаги първо изчакваше неговото кимване. Твърде голяма бе отговорността за толкова дребен човек.

Разговорът с оглед на големия, плувнал в мазнина къс говеждо се въртеше около материализма в немската философия. Грамадата бе крайно недоволен от него.

— Голяма работа направиха от материализма немците — каза той възмутено. — Така го одухотвориха, че в техните системи фактически витае само призракът на някаква материя. Разбира се, можеше да се очаква, че веднъж попадне ли им в ръцете, от материализма не би останало вече нищо като начин на живот. Те просто не знаят да живеят, философията им служи само за да ги научи как се пренебрегва животът. По начало изключиха от разсъжденията си „низшия“ материализъм и се обърнаха към „висшия“, който няма нищо общо с радостта от храненето, понеже няма общо вече с нищо.

Понечих да се възпротивя, но Грамадата се беше разгорещил.

— Материализъм с шест безмесни дни! Вземете любовта! При немците тя е душевно явление! Друго вълнение за тях не съществува!

Любовните двойки искат преди всичко да им е уютно. Любовта трябва да е безръка.

Бях малко учуден, но след това разбрах, че имаше пред вид „безобидна“^[1]. Говорехме на немски. Във френския изобщо няма думи като „уютно“.

Търговецът на картини бе обезпокоен.

— За бога — извика той, — не се вълнувай, Жан. Много бързо въртиш шиша. Ще унищожиш не само немския материализъм, но и нашата материя — говеждото. Разбира се, има нещо вярно в това, което казваш. Аз обичам немците. Кой казва, че нямали култура? Ами музиката им! Те могат да си позволят дори неща като този ужасен Вагнер. Това е извън всякакви измерения. Може би културата им е малко прекалено духовна, а? Човек трябва да притежава дух, но трябва да има и тяло. За какво иначе му е духът? И наистина, май не остава твърде много от онова, което те усъвършенствуват. Тяхната литература действително показва, че любовта им става малко безполова, когато я усъвършенствуват. Дори на природата се наслаждават само посредством различните си представи за смъртта. Те изпитват красиви усещания, но изглежда твърде дълбоко в душата си. Шестото чувство го има, но къде са другите пет? Хлябът, виното, столът, твоите ръце, Ивет, накратко, при тях елементите лесно се изпаряват. Заедно с другото не култивират и елементарното. Вероятно смятат за твърде голяма разликата между животното и човека. Те култивират само човека, не и животното в него. И така пропускат много. Техният дух има твърде малко общо с един къс говеждо месо. Естетическият им вкус и този на небцето им са твърде различни неща, чувството им за красота ги напуца при задоволяването на повечето телесни нужди.

— Всяко изречение е обида — засмях се аз.

— Ах — отвърна той доволен, — ние сме лакома раса. Говорим ли за ядене, трябва да ни възприемат сериозно.

Салатата беше готова. С дълъг черпак Грамадата гребваше от мазнината и с леки тласъци поливаше говеждото, което бързо се зачерви.

— И аз обичам немците — каза Ивет мечтателно. — Те възприемат нещата сериозно.

— Това е най-лошото, което бе казано досега за нас — възпротивих се аз. — Радвам се, че реагирам само духовно и никого не

цапардосвам с това столче по главата. Хубави обичаи на хранене имате! Печеното е крехко, салатата — вкусна, гостът — предупреден. Той ще бъде подложен на изпит дали е дорасъл за насладите. Горко му, ако не мляска от удоволствие!

Ивет стоеше изумена.

— Е-е, ама вие го уплашихте! Сега ще му преседне!

Грамадата пренесе сръчно парчето говеждо на масата и посегна към ножа.

— Ще му кажа какво мисля пък за нас и всичко ще е наред! За нашата политика например, *hein, mon ami*^[2]?

— Аз ще кажа нещо по това — отвърнах и им го казах.

Печеното беше отлично, цяла поема! Въздържах се да споделя това, защото се страхувах, че веднага ще ме попитат дали мога да им назова една-единствена немска поема, достойна да бъде наречена „печено“. По-добре да си останем при политиката!

Особено на тема „колониална политика“ търговецът на картини знаеше какви ли не страхотии. Ивет се обърна към мен:

— Знаете ли, че Жан е бил офицер в колониалната армия? Трябва да ви разкаже историята за кабилите и готвача в подземните укрепления на Танжер. За наказание!

— Вече съм наказан — отговорих аз. — Дори и да получа ядене. Това ще е просто вечерята на осъдения след екзекуцията.

— Наказание за него — отвърна Ивет, — защото беше шовинист.

Грамадата се усмихна. Той разчупи един бял хляб, хвърли няколко залъка в чинията си и обра с тях мазнината. После послушно заразказва:

— Това беше през Рифската война^[3]. Отвратителна история. Нападнахме един чужд народ, а след това го третирахме като размирен. Знаете, с варварите можеш да се отнасяш варварски. Желанието да се саморазправят варварски кара правителствата да определят врага като варварин. Невинаги съм виждал нещата така, Ивет има право, като иска да разкаже историята още веднъж за наказание, тъй като по-рано я разказвах другояче. Някога я предлагам именно като пример за шовинизма на нашите врагове. Е, историята от по-късния период ми поохлади главата. Както разбрахте, бях офицер. Няма да приказвам за хода на войната. По-добре да забравим това. Опожарявахме и разстрелвахме, а вестниците говореха за стратегия.

Оръжията ни естествено бяха по-добри, така че генералите можеха да хвалят нашия героизъм. Бях леко ранен и обядвах с коменданта в казиното на укрепленията. Затова присъствувах, докато се водеше следствието по убийството на един готвач от пленените кабили. Веднага искам да поясня предварително, че то не даде никакъв резултат.

Много бързо се изясни, че готвачът е загинал от добродушието си. Кабилите ги доведоха в крепостта следобед, около седемдесет на брой. Разбира се, не бяха в особено добро състояние, два дни се влачили дотук, а пътищата бяха едни!... Умираха от глад. Но храната в крепостта вече бе разпределена за деня и до следващата сутрин не можеше да им се даде нищо. Едни стояха, други лежаха, наблъскани в една от каменните пещери, и викаха за храна. По-силните се домъкваха до желязната решетка и кълняха или ругаеха стражата.

Готвачът, в цивилния живот дребен търговец на риба в Марсилия, взел това присърце и поразсъдил как да заобиколи устава. Вечна му памет, той просто представлявал Франция на Конвента.

Вечерта взел една кошница с хлябове, които бил скрил някъде, и шепа цигари, за да подлъже стражата. Цигарите купил в стола от заплатата си. Както казах, лека му пръст!

Номерът минал. Стражите не били чудовища, а пушачи и така пленниците получили своя хляб.

По-късно вечерта готвачът слязъл още веднъж при тях, тъй като забравил кошницата си, а не искал да я намерят при сутрешната проверка. Разбирате, че цялата акция била нелегална.

На следващата сутрин в укрепленията намерили трупа му.

Когато дошла смяната, отначало пак се вдигнала голяма врява. Пленниците крещели и се оплаквали, че им дали много стар хляб. И действително само един бил успял да си изяде хляба.

Но в ъгъла лежал готвачът с разбит череп.

Всъщност това е цялата история. Следствието протече без резултат. Готвачът занесъл на пленниците хляб, въпреки това те го убили. Как, не можа да се разбере. Най-подробно претърсихме килията, но не намерихме никакво оръжие. Стояхме пред загадка. И тъй като загадката никога не се разреши, историята няма поанта. Тя действително не може да послужи като пример за шовинизъм, това е смешно. Тези кабили навярно бяха шовинисти, но ние бяхме нещо по-

лошо. Още от младини имаме закостенели мозъци. Това е и единственото ми извинение, че някога тъй погрешно преценявах този случай. Той доказва най-вече, че по време на война човек не може да бъде добродушен. Не можем да кажем: ще стреляме по жени и деца, но по-нататък няма да отидем. Ще сме зверове, но само до известна степен. И готвачът не е могъл да каже: сега не съм французин, не съм и войник, а само готвач. Купчината хляб не е заблудила кабилите.

Грамадата отдавна бе престанал да се храни и сега си играеше с трохите.

След кратко мълчание търговецът на картини каза:

— Но да вдигнем чаши за този мъж от Марсилия. Той е направил грешка, а има страшни грешки.

Пресушихме чашите си. Не можах да се сдържа да не забележа:

— Ето *още* една раса, която не умее да цени хляба!

Засмяхме се. Ивет поднесе сиренето. Дребният търговец на картини тъкмо хващаше ножа, когато му хрумна нещо.

— Загадката може да се разреши — бавно рече той. — В състояние съм да ви кажа защо е бил убит готвачът.

— Защо? — попита Грамадата простодушно.

— Не въпреки, а поради това, че им е занесъл хляб. Бил много стар, ти сам го каза. Корав, не можело да се яде.

— С изключение на един хляб — промърмори Грамадата. — Да, сигурно може и така да се погледне. Но това не разрешава загадката. Посочва само един мотив.

— Остава въпросът за оръжието — каза търговецът на картини. — И той може да се реши. Като оръжие предлагам един хляб. Стар хляб, много твърд за зъбите на кабилите. И достатъчно твърд за черепа на готвача.

Грамадата учудено облещи сините си детски очи.

— Това наистина е добре — съгласи се той. — А може би знаеш и кой е убиецът?

— Разбира се — отвърна търговецът на картини без заобикалки. — Убиецът е бил кабилът, който е изял хляба си, въпреки че е бил толкова корав. Трябвало е да го изяде, иначе са щели да открият кръвта по него.

— О-о! — възкликна Ивет.

— Да — рече сериозно дребният търговец на картини. —
Разбирали са от хляб. Културата е била на тяхна страна.

[1] На немски: armlos — безрък; harmlos — безобиден. —
Бел.прев. ↑

[2] Е, приятелю (фр.). — Бел.ред. ↑

[3] Освободителна война на мароканските рифски племена
против Испания и Франция през 1926 г. — Бел.ред. ↑

ИЗ „РАЗКАЗИ ЗА ГОСПОДИН КОЙНЕР“

ОТПОР СРЕЩУ НАСИЛИЕТО

Веднъж, когато господин Койнер, мислителят, произнасяше реч против насилието пред голям брой хора в една зала, той забеляза, че слушателите му внезапно се отдръпват от него и бързо се разотиват. Огледа се и видя, че зад него стои Насилието.

— За какво говориш? — попита го то.

— Държа реч в защита на насилието — отвърна господин Койнер.

Когато господин Койнер си тръгна, учениците му го наобиколиха и го упрекнаха в безгръбначност. Господин Койнер отговори:

— Аз нямам гръбнак за пречупване. Тъкмо аз трябва да надживея Насилието.

И Господин Койнер разказа следната история:

Веднъж през нелегалните години в дома на господин Еге, който се бил научил да казва „не“, дошъл някакъв агент и му представил удостоверение, издадено му от онези, които владеели града. Съгласно това удостоверение, на агента принадлежал всеки дом, в който стъпел кракът му, както и всяка храна, която си пожелаел, а всеки човек, на когото се спирал погледът му, бил длъжен да му се подчинява.

Агентът се разположил на един стол, поискал да яде, измил се, легнал си и преди да заспи, с лице към стената, попитал:

— Ще ми се подчиняваш ли?

Господин Еге го завил с одеялото си, пазел го от мухи, бдял над съня му и така, както през първия ден, му служил в продължение на седем години. Всичко изпълнявал господин Еге, само от едно се пазел — да не изпусне думица. Изминали седемте години, а агентът бил вече затлъстял от многото ядене, спане и издаване на заповеди. И един ден умрял. Господин Еге го увил в окъсано одеяло, извлякъл го от дома си, почистил леглото, измазал стените, въздъхнал и отговорил:

— Не!

ЗА ТЕЗИ, КОИТО НОСЯТ ЗНАНИЕТО

— Който носи знанието, не бива да се бори; нито да казва истината; нито да прави услуга; нито да гладува; нито да отхвърля почестите; нито да се отличава с нещо. Който носи знанието, от всички добродетели притежава само една — това, че носи знанието — рече господин Койнер.

ПРАВОТО ДА ИМАШ СЛАБОСТ

Господин К. помогна на едного в трудно начинание. Като последица онзи не прояви капка благодарност.

И ето че господин К. учуди приятелите си, като се заоплаквашумно от неблагодарността на другия. Те намериха поведението на господин К. за некрасиво и добавиха:

— Нима не знаеше, че нищо не се прави заради благодарност, понеже човекът е прекалено слаб, за да бъде благодарен?

— Ами аз — попита господин К., — аз не съм ли човек? Защо да не бъда толкова слаб, че да изисквам благодарност? Хората винаги смятат, че се признават за глупави, ако признаят, че срещу тях е била извършена подлост. Отде накъде?

ГОСПОДИН К. КАРА АВТОМОБИЛ

Господин К. се бе научил да кара автомобил, но отначало още не караше много добре.

— Та човек трябва да умее да кара два автомобила, също и колата пред собствената. Само когато наблюдаваш каква е пътната обстановка за автомобила, който се движи пред теб, и преценяваш неговите затруднения, ще знаеш как да постъпиш по отношение на този автомобил.

ПОГРЕШНО РАЗБРАНО

Господин К. посети едно събрание и после разказа следната история:

— В големия град Х. има един така наречен „Хумпф клуб“, в който съществувал обичаят след някоя превъзходна вечеря няколко пъти в годината да се казва „хумпф“. Към клуба се числели хора, на

които било невъзможно постоянно да прикриват мнението си, но трябвало да установят, че всичките им изказвания се разбират погрешно.

— Впрочем чувам — добави господин К. и поклати глава, — че дори и това „хумпф“ се разбира погрешно от някои, които смятат, че то не означава *нищо*.

ДВАМА ШОФЬОРИ

Когато запитаха господин К. за работния метод на двама режисьори, той ги сравни по следния начин:

— Познавам един шофьор, който добре владее пътните правила, спазва ги и умее да се възползува от тях. Той знае как майсторски да изпревари, после отново да поддържа равномерна скорост, да щади мотора на колата си и тъй, внимателно и смело, той намира пътя си сред останалите превозни средства. Друг един шофьор, когото познавам, постъпва иначе. Повече, отколкото за своя път, той се интересува за цялостното движение и се чувства само частица от него. Не използва правата си и не се проявява особено като личност. Кара в единомислие с колата пред него и колата зад него и изпитва постоянно удоволствие от придвижването напред на всички коли, та и на пешеходците.

ЧУВСТВО ЗА СПРАВЕДЛИВОСТ

Човекът, у когото господин К. бе на гости, имаше куче. Един ден то допълзя, показвайки с целия си вид, че се чувства виновно.

— Направило е някаква беля, веднага му заговорете строго и с огорчение — посъветва господин К.

— Но аз не зная каква беля е направило — възпротиви се домакинът.

— Това пък не може да знае кучето — настойчиво продължи господин К. — Бързо покажете своето изумление и неодобрение, иначе ще страда чувството му за справедливост.

ГОСПОДИН КОЙНЕР И РИСУНКАТА НА ПЛЕМЕНИЦАТА МУ

Господин Койнер разгледа рисунката на малката си племенница. Тя изобразяваше кокошка, която летеше над един двор.

— Защо твоята кокошка има всъщност три крака? — попита господин Койнер.

— Кокошките не могат да летят — отвърна малката художничка, — и затова ѝ сложих трети крак да се отблъсва.

— Доволен съм, че попитах — каза господин Койнер.

ГОСПОДИН КОЙНЕР И ГИМНАСТИЧЕСКИТЕ УПРАЖНЕНИЯ

Един приятел разказа на господин Койнер, че здравето му се подобрило, след като в градината обрал всички черешки на едно голямо дърво. Пълзял до самия край на клоните и разнообразните движения, протеганията встрани и нагоре навярно му се отразили добре.

— Изядохте ли черешите? — попита господин Койнер, а когато получи утвърдителен отговор, каза: — Тогава това са физически упражнения, които аз също бих си позволил.

ГНЕВЪТ И НАСТАВЛЕНИЯТА

Господин Койнер каза:

— Трудно е да наставляваш онези, към които изпитваш гняв. Но това е особено нужно, защото тъкмо на тях им е крайно потребно.

ГОСПОДИН КОЙНЕР И АКТРИСАТА

Господин Койнер имаше за приятелка една актриса, която получаваше подаръци от някакъв богаташ. Затова имаше по-различни възгледи за богатите от господин Койнер. Господин Койнер смяташе, че богатите са лоши хора, но приятелката му смяташе, че не всички са лоши. Защо смяташе тя, че не всички богаташи са лоши? Смяташе тъй не защото получаваше от тях подаръци, а защото приемаше от тях подаръци, тъй като бе убедена за самата себе си, че не би приемала подаръци от лоши хора. След като дълго размисля, господин Койнер остана с по-различно убеждение за нея, отколкото тя за себе си.

— Прибирай им парите! — извика господин Койнер (използувайки неизбежното). — Те не са заплатили подаръците, а са ги откраднали. Отнемай от тези лоши хора заграбената плячка, за да можеш да бъдеш добра актриса!

— Та не мога ли да бъда добра актриса и без да имам пари? — попита приятелката му.

— Не — отвърна господин Койнер поривисто. — Не, не и не.

ЛЮБОВ КЪМ КОГО?

За актрисата Ц. говореха, че се е самоубила от нещастна любов. Господин Койнер каза:

— Самоубила се е от любов към самата себе си. Във всеки случай тя не може да е обичала Х. Иначе едва ли би му причинила такава болка. Любовта, това е желанието да дадеш нещо, а не да получиш. Любовта, това е изкуството да създадеш нещо със способностите на другия. За тази цел човек има нужда от уважението и симпатията на другия. Тези неща може винаги да се предизвикат. Прекаленото желание да бъдеш обичан има малко общо с истинската любов. Самолюбието винаги крие нещо самоубийствено.

КОЙ КОГО ПОЗНАВА?

Господин Койнер разпита две жени за мъжете им.

Едната разказа следното:

— Двадесет години живях с него. Спяхме в една стая и на едно легло. Хранехме се заедно. Той споделяше с мен всичките си работи. Запознах се с родителите му и общувах с всичките му приятели. Знаех всичките му болести, които сам той знаеше, и още няколко. От всички, които го познават, аз го познавам най-добре.

— Значи го познаваш? — попита господин Койнер.

— Познавам го.

Господин Койнер разпита и другата жена за мъжа ѝ.

Тя разказа следното:

— Често не се прибираше за дълго и аз не знаех никога дали ще си дойде. От една година вече не е идвал. Не зная ще се върне ли. Не зная в богат дом ли е роден, или в пристанищните улички. Домът, в който аз живея, е богат. Дали щеше да дойде при мен и в беден дом, кой знае? Той нищо не разказва, с мен разговаря само за *моите* работи. Тях той познава добре. Зная какво ще ми каже, нима е тъй? Когато си идва, понякога е гладен, но понякога — сит. Обаче невинаги яде, когато е гладен, а когато е сит, не отказва да хапне. Веднъж се прибра с

рана. Превързах му я. Друг път го донесоха на ръце. А веднъж изгони всички хора от дома ми. Когато го наричам „тъмна личност“, смее се и казва: „Което е далеч, е тъмно, но което е пред очите ни, е ясно.“ Понякога обаче се мръщи за това обръщение. Не зная обичам ли го. Аз...

— Не говори повече — каза господин Койнер бързо. — Виждам, че го познаваш. Никой човек не познава другигото повече, отколкото ти него.

НАЙ-ДОБРИЯТ СТИЛ

Единственото, което господин Койнер каза за стила, е:

— Трябва да може да се цитира. Цитатът е безличен. Кой са най-добрите синове? Онези, които правят да бъде забравен бащата!

ЕДНАКВИ Е ПО-ДОБРЕ ОТ РАЗЛИЧНИ

Хубаво е не че хората са различни, а че са еднакви. Еднаквите си допадат. Различните си дотягат.

МИСЛИТЕЛЯТ И НЕИСКРЕНИЯ УЧЕНИК

При господин Койнер, мислителя, дойде един неискрен ученик и му рече:

— В Америка съществува теле с пет глави. Какво ще кажеш за това?

Господин Койнер отвърна:

— Не ще кажа нищо.

Тогава неискреният ученик се зарадва и рече:

— Колкото си по-мъдър, толкова повече би могъл да кажеш за това.

Глупакът очаква много. Мислителят говори малко.

КАКВО НЕ ОБИЧАШЕ ГОСПОДИН КОЙНЕР

Господин Койнер не обичаше да се сбогува, нито да поздравява, не обичаше чествувания, нито празненства, не обичаше да завършва една работа, нито да започва нов период от живота си, не обичаше разплати, нито откъщения, нито заключителни преценки.

НЕПОДКУПНОСТ

На въпроса как може да възпиташ някого да бъде неподкупен, господин Койнер отговори:

— Като го нахраниш.

На въпроса как може да накараш някого да прави добри предложения, господин Койнер отговори:

— Като се погрижиш, той да има дял в облагите от предложенията си и да не може по друг начин, тоест сам, да постигне същите изгоди.

РОЛЯТА НА ЧУВСТВОТА

Господин Койнер бе с малкия си син на село. Една сутрин го откри, че плаче в ъгъла на градината. Попита го какво го измъчва и след като му казаха, продължи по пътя си. Но когато на връщане момчето все още плачеше, той го повика при себе си и му рече:

— Какъв смисъл има да плачеш при такъв вятър, щом никой не може да те чуе.

Момчето се сепна, схвана логиката и без да проявява повече чувства, се завърна при купчината пясък.

СЛУГА ИЛИ ГОСПОДАР

— Който не се занимава със самия себе си, погрижва се, щото други да се занимават с него. Той е или слуга, или господар. Един слуга и един господар почти не се различават, освен за слугите и господарите — каза господин Койнер, мислителят.

— Тогава значи правилно постъпва оня, който се занимава със самия себе си?

— Който се занимава със самия себе си, не се занимава с нищо. Той е слуга на Нищото и господар на Нищото.

— Значи правилно постъпва оня, който не се занимава със самия себе си?

— Да, ако не дава основание други да се занимават с него, тоест да не се занимават с нищо и да бъдат слуги на Нищото, което не са те самите, или да бъдат господари на Нищото, което не са те самите — каза господни Койнер, мислителят, с усмивка.

Издание:

Бертолт Брехт. Трофеите на Лукул. Избрани разкази
Съставителство и корекция: Венцеслав Константинов
Редактор на издателството: Красимир Мирчев
Художник: Марио Вътков
Художник-редактор: Басарева
Технически редактор: Петко Узунов
Коректор: Мария Енчева
Издателски №68 (1068)
Код: 26 9536422311/5546-7-83
ДП „Атанас Стратиев“ — Хасково
„Профиздат“, 1983 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.